

T.C.
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

**KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEDE YENİ
ARAYIŞ: KARINCA TİCARETİ (HABUR SINIR KAPISI
ÖRNEĞİ)**

Hazırlayan
Zeynep AYTİŞ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Sami KALAYCI

ŞIRNAK, 2021

T.C.
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEDE YENİ
ARAYIŞ: KARINCA TİCARETİ (HABUR SINIR KAPISI
ÖRNEĞİ)
(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Zeynep AYTİŞ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Sami KALAYCI

Şirnak, 2021

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan
Zeynep AYTİŞ

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Kadın Yoksulluğu İle Mücadelede Yeni Arayış: Karınca Ticareti (Habur Sınır Kapısı Örneği)” adlı Yüksek Lisans tezi Şırnak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Zeynep AYTİŞ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Sami KALAYCI

Siyaset Ekonomisi Anabilim Dalı Başkanı

Dr. Öğr. Üyesi Hikmet Salahaddin GEZİCİ

ÖNSÖZ

“Kadın Yoksulluğu İle Mücadelede Yeni Arayış: Karınca Ticareti (Habur Sınır Kapısı Örneği)” adlı tez çalışması, insanlık tarihinin her evresinde hüküm sürmüş olan yoksulluk sorununu ve bu sorunla başa çıkmak amacıyla karıncalık faaliyeti yürüten kadınları kendi söylemleri çerçevesinde ele alan bir araştırma olmuştur. Bu çalışmayla Habur Sınır Kapısı’nda çalışan kadınların demografik bilgileri, çalışma şartları, kadınları karınca ticareti yapmaya iten nedenler, karşı karşıya kaldıkları riskler irdelenerek kadın karıncalara dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Yüksek lisans hayatım boyunca desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Sami KALAYCI’ya;

Bu tez çalışmasının ortaya çıkması sürecinde maddi ve manevi katkılarıyla müstefit olduğum kıymetli Anabilim Dalı Başkanı Sayın Dr. Öğr. Üyesi Hikmet Salahaddin GEZİCİ’ye;

Bu tez çalışmasında yardımlarıyla, katkılarıyla ve önerileriyle yanımda olan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Bedrettin KESGİN’e ve Dr. Öğr. Üyesi Hayati ÜNLÜ’ye teşekkürlerimi arz ederim.

Hayatımın her evresinde yanımda olan maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme en kalbi şükranlarımı sunuyorum.

Zeynep AYTİŞ

KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEDE YENİ ARAYIŞ: “KARINCA TİCARETİ” (HABUR SINIR KAPISI ÖRNEĞİ)

Tez Yazarı: Zeynep AYTİŞ

Şırnak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Ekonomisi Ana Bilim

Dalı, Yüksek Lisans, Şubat/2021

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Sami KALAYCI

ÖZET

Yoksulluk, en genel tabirle bireyin esas gereksinimlerini karşılayamama durumudur. Çok boyutlu bir yapıya sahip olan yoksulluk tüm dünya ülkeleri için güncelliğini koruyan küresel bir sorun olmaya devam etmektedir. Yoksulluk sorunu toplum içerisinde tüm kesimlerin maruz kalabileceği bir durum olmasına karşın kadınlar bu sorundan en çok etkilenen dezavantajlı gruplar arasında yer almaktadır. İstihdam ve iş gücüne katılamama, sosyal dışlanma, eğitim ve sağlığa eşitsiz erişim, sosyal koruma yoksunluğu gibi etmenler kadın yoksulluğunu ortaya çıkarmaktadır.

Yoksulluk sorunu tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de gittikçe derinleşmekte ve yaygınlaşmaktadır. Bu bağlamda yoksulluk sorunu ile başa çıkmak amacıyla karınca ticareti yapan kadınlar çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. “*Karınca Ticareti*”; bireylerin yolcu statüsünde şirket veya kendi hesabına günübirlik sınırın karşı tarafına geçmek suretiyle gerçekleştirdiği iktisadi faaliyet türüdür. Sınır ticareti ile ortaya çıkan “*Karınca Ticareti*” veya “*Karınca*” alan yazınında “*Bavul ve Mekik Ticareti*” olarak yer almaktadır.

Bu çalışmanın metodunu nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine görüşme oluşturmaktadır. Saha çalışmasında Habur Sınır Kapısı’nda karınca faaliyetleri yürüten 25 kadın ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır.

Yapılan bu çalışma ile karınca kadınların çalışma koşulları, kadınları bu yola iten sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlerin belirlenmesi ile birlikte kadınların Habur Sınır Kapısı’nda karınca faaliyetleri yürüttükleri sırada karşı karşıya kaldıkları risk ve tehlikelerin neler olduğu, karıncalığın sosyal ve bireysel yaşamlarına nasıl tesir ettiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre kadınların ekonomik şartlar nedeniyle karınca ticaretine yöneldiği ve karınca yapan kadınların eğitim düzeylerinin yetersizliği düzenli gelir getiren ve sosyal güvencenin olduğu iş kollarında istihdam edilmeleri önünde bir engel olduğu belirlenmiştir. Ayrıca karınca faaliyetinin çalışma şartlarının kötü olması, çalışılan sürenin fazlalığı ve fiziksel güç gerektirmesi nedeniyle kadınlara hem fiziksel hem de psikolojik olarak etki ettiği ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Kadın Yoksulluğu, Habur Sınır Kapısı, Karınca Ticareti, Karınca Faaliyeti

**THE NEW COMBAT AGAINST POVERTY OF WOMEN: “KARINCA
TRADE”**

(A SAMPLE OF THE ENTRY POINT IN HABUR, TURKEY)

Author: Mrs. Zeynep AYTİŞ

**The University of Şırnak, Postgraduate Education Institute, The Department of
Political Economy, Postgraduate, February/2021**

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Sami KALAYCI

ABSTRACT

Poverty refers to the condition in which an individual cannot even afford to fundamental needs. Poverty has a multiple structure and it's still a global phenomenon and an actual problem for all countries on the world. Although poverty is something that all individuals in any society might be exposed to in time, women are mostly affected from the case and more disadvantageous. In a wide-scale, poverty of women comprises unemployment, social exclusion, uneven access to education and health, and lack of social protection.

Poverty has been a case of concern and become more common in Turkey and in all countries all over the world. The objective of the study is women who work to overcome poverty through “*Karınca* Trade”. *Karınca* trade is a kind of trade by which individuals work for themselves or a company and they go outside of the country border and run commercial activities. This kind of border trade is also called as “Suitcase Trading” or “Shuttle Trade”.

The study method is depth interview which includes semi-structured interviews with 25 women that run *karınca* trade at the entry point in Habur, Turkey.

This study aims to find out the working conditions of women into *karınca* trade and social, economic and cultural factors that direct these women to this kind of trade. The risks and dangers that these women undergo while conducting their commercial activities and how their commercial activities affect their social and personal lives have also been revealed in the study.

The findings of the study show that the women in the study need to run *karınca* trade due to their economic challenges. Moreover, it was also observed that insufficient education of these women prevents them from being employed in jobs offering regular income and social insurance. In addition to this, the *karınca* trade also affected these women due to bad working conditions, long working hours and physical demanding.

Keywords: Poverty, Poverty of Women, The Entry Point in Habur, Turkey, *Karınca* Trade, *Karınca* Trading.

İÇİNDEKİLER

KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEDE YENİ ARAYIŞ: KARINCA TİCARETİ (HABUR SINIR KAPISI ÖRNEĞİ)

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	1
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	2
ÖNSÖZ	3
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ	vi
TABLolar LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: YOKSULLUK

1.1. YOKSULLUĞUN TANIMLANMASI.....	3
1.2. YOKSULLUK TÜRLERİ	11
1.2.1. Mutlak Yoksulluk- Göreli (Nispi) Yoksulluk	11
1.2.2. Objektif Yoksulluk- Sübjektif Yoksulluk.....	14
1.2.3. Kırsal Yoksulluk- Kentsel Yoksulluk	14
1.2.4. İnsani Yoksulluk- Gelir Yoksulluğu	15
1.2.5. Yeni Yoksulluk	16
1.2.6. Çalışan Yoksulluğu	17
1.2.7. Diğer Yoksulluk Türleri.....	18
1.3. YOKSULLUĞUN NEDENLERİ	20
1.3.1. Ekonomik Nedenler.....	21
1.3.1.1. Büyüme, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk	21
1.3.1.2. Enflasyon	22
1.3.1.3. Ekonomik Krizler.....	22
1.3.1.4. İstihdam ve İşsizlik.....	24

1.3.2. Sosyal ve Demografik Nedenler	25
1.3.2.1. Hanehalkı Özellikleri	25
1.3.2.2. Hızlı Nüfus Artışı.....	28
1.3.2.3. Göç	29
1.3.3. Dışsal Etmenler	30
1.3.3.1. Ayrımcılık	30
1.3.3.2. Yerleşim Yerinin Özellikleri	31

İKİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK VE KADIN

2.1. YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASI.....	33
2.1.1. Kadın Yoksulluğunu Etkileyen Faktörler	36
2.1.1.1. Kadın İstihdamı ve İş Gücüne Katılım.....	36
2.1.1.2. Sosyal Dışlanma.....	38
2.1.1.3. Eğitime Erişim Sorunu.....	39
2.1.1.4. Sağlığa Erişim ve Sosyal Koruma Yoksunluğu	41
2.2. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE KADIN YOKSULLUĞUNUN GÖRÜNÜMÜ.....	42
2.2.1. Dünya’da Kadın Yoksulluğu	42
2.2.2. Türkiye’de Kadın Yoksulluğunun Görünümü	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SINIR TİCARETİNİN KAPSAMI VE KARINCA TİCARETİ

3.1. Sınır Ticareti Merkezleri	58
3.2. Habur Sınır Kapısı.....	58
3.3. Karınca Ticareti.....	60
3.4. İstihdam Biçimi Olarak “Karınca-Karınca”	64

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ALAN ARAŞTIRMASI

4.1. Araştırma Sorusu.....	68
4.2. Araştırmanın Amacı	68
4.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	69
4.4. Araştırmanın Yöntemi.....	69
4.5. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	70
4.6. Saha Araştırmasında Yaşanan Güçlükler.....	71

4.7. Katılımcıların Demografik Özellikleri	72
4.7.1. Yaş	72
4.7.2. Eğitim Durumu	73
4.7.3. Medeni Durum	75
4.7.4. Hane Birey Sayısı	77
4.7.5. Aylık Gelir	78
4.7.6. Karınca Kadınların Geldikleri İl ve İlçeler	79
4.8. Kadınların Çalışma Nedenleri.....	80
4.9. Kadınları Karıncalığa Götüren Süreç.....	83
4.10. Karıncalığın Ekonomik Boyutu, Getirileri ve Yeterliliği.....	85
4.11. Karınca Ticareti Yapan Kadınların Çalışma Koşulları	88
4.12. Kadınların Sınır Kapısında Karşılaştığı Riskler	90
4.13. Karıncalığın Kadınların Sosyal ve Kişisel Yaşamına Olan Etkisi.....	93
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	96
KAYNAKÇA	102
EKLER.....	114
EK-1: GÖRÜŞME FORMU	114
EK-2: GÖRÜŞÜLEN KİŞİ BİLGİLERİ	116
EK-3: BİLİMSEL ETİK KURULU ONAYI	121
EK-4: İZİN BELGESİ	122
ÖZGEÇMİŞ.....	123

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1: Yaş.....	72
Şekil 4.2: Eğitim Durumu.....	73
Şekil 4.3: Medeni Hal.....	76
Şekil 4.4: Hanede Yaşayan Birey Sayısı	77
Şekil 4.5: Aylık Gelir	78
Şekil 4.6: Karınca Kadınların Geldikleri İl ve İlçe	80

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1: Seçilmiş Bölgelerde Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi	43
Tablo 2.2: Seçilmiş Bölgelerde İnsani Gelişme Endeksi (2018).....	44
Tablo 2.3: Tutarlı Zaman Serisi Verileri ve Yeni Kriterlere Göre Türkiye'nin İGE Eğilimleri.....	45
Tablo 2.4: Türkiye'nin Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi (CDGE/2018)	46
Tablo 2.5: Türkiye'nin Toplumsal Cinsiyet Endeksi (TCEE/ 2018)	46
Tablo 2.6: Kurumsal Olmayan Nüfusun Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu (15+ yaş).....	48
Tablo 2.7: İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İşteki Durumu (15+ yaş/ bin kişi)	49
Tablo 2.8: Okuryazar ve Cinsiyete Göre Nüfus (15+ yaş/ %)	50
Tablo 2.9: Hanehalkı Fertlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları (15+ yaş/ %)	50
Tablo 2.10: Ekonomik Faaliyetlere ve Cinsiyete Göre İstihdam (15+ yaş/ %)	51
Tablo 2.11: Esas İşlerinden Dolayı Herhangi Bir Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlı Olmayanların Yıllar ve Cinsiyete Göre Durumu (2014-2020/ %).....	52
Tablo 2.12: Kadınların İllere Göre Bitirilen Eğitim Durumu (15+ yaş/ 2016-2019/ TRC3 Bölgesi).....	53
Tablo 2.13: TRC3 Bölgesinde İşgücüne Dâhil Olmayan Kadınların Yıllara Göre İşgücüne Dâhil Olma Nedenleri (15+ yaş/ bin/ 2015-2019).....	54
Tablo 2.14: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde (TRC) İstihdam Edilen Kadınların Yıllara Göre İktisadi Faaliyet Kolları (15+ yaş/ %/ 2015-2019).....	54
Tablo 2.15: TRC Bölgesinde İstihdam Edilen Kadınların Yıllara Göre İşteki Durumları (15+ yaş/bin/ 2015-2019).....	55
Tablo 3.1: Sınır Ticaretine Yetkili Sınır Kapıları.....	57
Tablo 3.2: Ülkelere Göre Yıllık İhracat, Toplam İçindeki Payı (%/ 2016-2019)	59

KISALTMALAR DİZİNİ

- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
AGÜ: Az Gelişmiş Ülkeler
AKT. : Aktaran
CDGE: Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi
CEDAW: Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi
ÇEV. : Çeviren
ÇSGB: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DER.: Derleyen
DPT: Devlet Planlama Teşkilatı
FAO: Birleşmiş Milletler Gıda Ve Tarım Örgütü
GSMH: Gayrisafi Milli Hâsıla
GSYİH: Gayrisafi Yurt İçi Hâsıla
HRW: İnsan Hakları İzleme Örgütü
İGE: İnsani Gelişme Endeksi
İLO: Uluslararası Çalışma Örgütü
KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
SGP: Satın Alma Gücü Paritesi
STM: Sınır Ticaret Merkezleri
TCEE: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi
TEPAV: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TOBB: Türkiye Odalar Ve Borsalar Birliği
TODAİE: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRK-İŞ: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
UN DESA: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı
UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
VD.: Ve Diğerleri
WHO: Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

Yoksulluk, birçok ülkede toplumsal tartışmanın önemli bir parçasıdır. Bununla birlikte herkesin üzerinde uzlaştığı bir tanımı mevcut değildir. Adam Smith'ten Amartya Sen'e kadar çeşitli yazarlar, ekonomik yönün yoksulluğun yalnızca bir boyutu olduğunu belirtmişlerdir. Dolayısıyla yoksulluğu incelerken sosyal bağlam, kültürel değerler ve uygulamalar, çevre ve uluslararası ilişkiler de dikkate alınmalıdır. Yoksulluk öncelikle iktisadi şekilde ifade edilmektedir: Yoksulluk durumunda olan bir kişi, yeterli maddi kaynağa sahip değildir ve insanın meşru ve temel ihtiyaçlarına göre haysiyetle var olmasına izin vermeyen ve onu günden güne acı verici bir şekilde hayatta kalmaya mahkûm eden koşullarda yaşamaktadır. Bu durumda “yoksul” kişi, hane veya aile içerisinde kişi başına düşen geliri veya satın alma gücü, temel ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olduğu düşünülen asgari düzeyin altında olan herkeştir. Bu yaygın olarak bilinen minimum yoksulluk sınırıdır.

“Temel ihtiyaçları” karşılamak için gerekli olan her şey zaman içinde değiştiğinden ve farklı toplumların özelliklerini yansıttığından, “yoksulluk sınırları” da dalgalanma eğilimindedir. Nitekim yoksulluk sınırları ülkelerin gelişim düzeyleriyle, sosyo-kültürel değerleri ve standartlarıyla ilgili olarak değerlendirilen çizgileri tanımlamaktadır. Bu nedenle, bazı ülkeler yoksulluğu azaltma politikalarının temeli olarak “resmi yoksulluk sınırı” nı benimsemektedir.

Yoksulluk, kadın ve erkekleri çok farklı düzeyde etkileyebilecek bir olgudur. Kadınlar toplum içerisinde bu sorunu diğer bireylere oranla daha yoğun ve derin hissetmektedir. Bu sonuçtan yola çıkarak yeni tanımlamalar ve kavramlar literatüre girmiştir. Bunlardan bir tanesi de “yoksulluğun kadınlaşması” kavramıdır. Yoksulluğu kavrama yöntemlerinde cinsiyete bağlı bireylerin toplumdaki rolleri

belirleyici birer olgudur. Yoksulluğu deneyimleme biçimi cinsiyete dayalı olarak değişebilmektedir. Bunun en büyük sebebi toplumsal rollere bağlı olarak erkeklere daha çok hane dışı sorumlulukların verilmesi, kadınlara ise hane içi işlerin yüklenmesidir. Kadınların hane işlerine harcadıkları zaman, sahip oldukları eğitim düzeyi, yaşları, kadınlara toplum tarafından yüklenen roller vb. kadınların iş gücü piyasalarındaki konumunu belirlemektedir. Bu etmenler kadınların düşük ücretli, düzensiz ve güvencesiz iş kollarına yönelmelerine neden olmaktadır.

Yoksulluk problemi, zaman zaman kadınla özdeş hale gelmektedir. Bu durum kadınların yoksulluktan ne anladığı, yoksulluğun kadınlara nasıl tesir ettiğini ve bu sorunla başa çıkma yollarını anlama amacıyla yapılacak çalışmalara gereksinimi arttırmaktadır.

Nitekim kadın yoksulluğu bağlamında “*karınca kadınlar*” tez çalışmasının konusu olarak belirlenmiştir. Yapılan bu çalışma ile karınca kadınların hangi nedenlerden dolayı yoksul oldukları, bu sorundan nasıl etkilendikleri, karıncalık faaliyetine yönelme sebeplerinin, çalışma sırasında karşılaştıkları sorunların, karıncalığın sosyal ve bireysel yaşamlarına nasıl tesir ettiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda yoksulluk sorunu ile başa çıkmak amacıyla Habur Sınır Kapısı’nda karıncalığa yönelen kadınlarla yapılan derinlemesine yüz yüze görüşme yardımıyla bulgu ve sonuçlara ulaşılmıştır.

Tez dört bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde yoksulluk sorununun kavramsal çerçevesi ele alınarak; yoksulluk kavramı, yoksulluk türleri, yoksulluğun nedenlerinin kapsamı incelenmiştir. Tezin ikinci bölümünde kadın yoksulluğu kavramı, yoksulluğun kadınlaşması, kadın yoksulluğunu etkileyen faktörler, dünyada ve Türkiye’de kadın yoksulluğunun genel görünümü ele alınmıştır. Tezin üçüncü bölümünde Sınır Ticareti kavramı çerçevesinde sınır ticaret merkezleri tanımı, Habur Sınır Kapısı ve karınca ticareti kavramına yer verilmiştir. Tezin dördüncü bölümünde araştırmanın metodolojisi belirlenmiş ve araştırma sonucunda elde edilen bulgulara ve yorumlamalara yer verilmiştir. Sonuç bölümünde ise; araştırma bulgularının ve tezin genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: YOKSULLUK

Büyük bir hızla yayılan küreselleşme olgusu ile beraber yoksulluk sorunu tüm dünyada ortak bir problem halini almış ve az gelişmiş ülkelerin yanında gelişmiş ülkeler de bu sorunla karşı karşıya kalmıştır. Fakat her ülke veya bölge bu sorunu farklı biçimlerde yaşamıştır. Bu durum ise kültürel, siyasi ve toplumsal yapıda ve gelişmişlik düzeyindeki farklılaşmalardan kaynaklanmıştır (Altay, 2007: 349).

Toplumsal, ekonomik ve kültürel boyutu olan yoksulluk, insanlık tarihinin her evresinde varlığını sürdürmüş olan çok yönlü bir meseledir. Barındırdığı çok yönlülük kavramın tanımlanmasını zorlaştırmış ve kavramı çeşitlendirmiştir. Yapılan tanımlamalar zamana, mekâna, topluma ve kişiye göre farklılık göstermiştir. Bu durum da yoksulluğun nesnel, kesin ve herkesçe kabul edilmiş ortak bir tarifinin yapılmasına engel teşkil etmiştir (Şenses, 2013: 62).

1.1. YOKSULLUĞUN TANIMLANMASI

Sözlük anlamında yoksulluk, yeteri miktarda parası olmayan ya da konforlu bir şekilde yaşamını sürdürmek için kendince lüzumlu olan araçlara ehil olmayan kişi olarak tanımlanmaktadır. Fakirlik (yoksulluk), kelime olarak yaşamın gerektirdiği olanaklardan mahrum olma durumu şeklinde ifade edilmiştir (Aktan ve Vural, 2002).

Yoksulluk, en genel anlamıyla bireyin temel gereksinimlerini karşılayamaması şeklinde belirtilmiştir. Türkiye’de ulusal düzeyde yoksullukla ilgili çalışmalar yürüten Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) yaptığı yoksulluk tanımlaması bireyin ihtiyaçlarını karşılayamaması şeklindedir. Yoksulluğu dar ve geniş anlamda farklı şekillerde tanımlamaya çalışılmıştır. Bu bağlamda yoksulluğu geniş anlamda bireyin giyinme, barınma ve gıda gibi temel ihtiyaçlarını

karşılayamaması veya yaşadığı toplumun hayat standartlarının altında kalması şeklinde tanımlamıştır. Dar anlamda ise yapılan tanımlama kişinin barınma imkânının bulunmaması ve açlıktan ölme şeklinde yapılmıştır (Ensari, 2010: 9).

Tarihsel olarak yoksulluk, gelir veya tüketim seviyeleri kullanılarak parasal terimlerle tanımlanmıştır. Ülkeler arasında ve zaman içinde yoksulluk düzeylerini karşılaştırabilmek için, belirli bir gelir düzeyinin altında yaşayanlar yoksul olarak sınıflandırılmıştır. Yoksulluk kavramını sadece maddi temelli açıklamaya ve anlamaya çalışmak yetersiz olacaktır. Çünkü yoksulluk olgusu maddi yoksunluğun yanında sosyal ve kültürel gereksinimleri de karşılayamama durumunu kapsamaktadır (Şenses, 2014: 62).

Bilimsel olarak kavramın açıklanmasının bir tanesi de Seebom Rowntree tarafından 1901 yılında yapılmıştır. Bu tanımlamaya göre yoksulluk; “toplam gelirin biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesi” dir (Akt; Benli ve Yenihan, 2018: 2-3) .

Yoksulluk sorunu düşük veya yetersiz gelir, yetersiz barınma, kötü sağlık, yetersiz eğitim, yetersiz beslenme veya bozuk bir çevre gibi çeşitli şekillerde kendini gösterebilmektedir. Bu faktörler "bir bölgeden diğerine, bir grup insandan diğerine" farklılık arz etmiştir. Bu durum yoksulluk olgusunun ölçülmesini zorlaştırmaktadır. Yoksulluğun çok boyutlu bir olgu olduğu açıktır. Günümüzde tüm uluslararası kuruluşlar, yoksulluğun parasal ifadesine indirgenmemesi gerektiğini, başka bir deyişle yoksulluğun düzgün yaşamak için yalnızca ekonomik kaynakların yokluğu olarak ifade edilmemesi gerektiği konusunda hemfikir olmuşlardır.

Yoksulluk evrensel bir durum olmasından ziyade, onu oluşturan özelliklere bağlı bir tanımlama biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda bu olguyu daha iyi anlamak için, iki uluslararası kurumun yoksulluğun tanımına bakış açısını ve bu konuda ekonomistlerin literatürde geliştirdikleri bir takım fikirleri sunmak yararlı olacaktır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Dünya Bankası'na göre Yoksulluk Tanımları:

Dünya Bankası ve UNDP için yoksulluk, "varlıkların (erişimin) olmaması, yetersiz veya uygun olmayan ekonomik büyüme ve zayıf yönetimden" kaynaklanmaktadır. Dünya Bankası ve UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı), yoksullukla mücadelede önde gelen iki önemli kurum olmuştur. Bu iki

kuruluş, yoksulluğun nedenleri konusunda hemfikirdir ancak bunun tanımı ve miktarı konusunda farklılıklar vardır. UNDP, özellikle şu üç kavram çerçevesinde tanımlamıştır:

Aşırı yoksulluk veya mutlak yoksulluk: Bir kişi, asgari kalori ihtiyaçları temelinde tanımlanan temel gıda ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli gelire sahip değilse, aşırı yoksulluk durumunda yaşamaktadır. (Kişi başına günde 2400 kalori)

Genel yoksulluk veya göreceli yoksulluk: Bir kişi, giyim, enerji, konut ve gıda ürünleri gibi temel gıda dışı ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli gelire sahip değilse, genel yoksulluk şartlarında yaşamaktadır.

İnsani yoksulluk: Temel insan kapasitelerinin yokluğu olarak kabul edilmektedir (okuryazarlık, yetersiz beslenme, uzun ömürlülüğün azalması, kötü anne sağlığı, önlenebilir hastalık). UNDP yoksulluğun tanımını yalnızca gelir yoksulluğu üzerinden tanımlamamakta ancak buna atıfta bulunmaktadır.

Analizin merkezinde yer alan insan yoksulluğudur ve Amartya Sen'in çalışmasından esinlenen İnsani Gelişme nosyonuyla bağlantılıdır. Nitekim insani gelişme sözcüğü bireylere sunulan olasılıkların ve seçeneklerin genişlemesini temsil etmiştir. Bu nedenle UNDP, insan yoksulluğunu "uzun, sağlıklı, yapıcı bir yaşam sürmek ve makul bir yaşam standardına sahip olmak gibi tüm insani gelişmenin dayandığı temel fırsatların ve bakış açılarının olumsuzlanmasının yanı sıra özgürlük, onur, kendine ve başkalarına saygı" olarak tanımlandığı çok boyutlu bir yaklaşım olduğunu savunmaktadır.

Dünya Bankası'nın yoksulluk tanımı ise parasal yaklaşıma dayanmaktadır. Dünya Bankası iki tür yoksulluğu tanımlamaktadır: mutlak yoksulluk ve göreceli yoksulluk. Dünya Bankası yoksulluğun farklı yönlerini kabul etmektedir ve çoklu boyutlu oluşunu göz ardı etmemektedir. Sağlık, eğitim, savunmasızlık, güç eksikliği ve konuşma eksikliği gibi alanların incelenmesinin, yoksulluğu tüm karmaşıklığını anlamak için özellikle gerekli olduğunu açıklamaktadır. Dünya Bankası'nın parasal yaklaşımı "gelir veya tüketim kriterine" dayanmaktadır.

21. yüzyılda dahi yoksulluk; analizi, tanımlanması ve ölçülmesi zor bir kavram olmaya devam etmektedir. İktisatçıların çoğu yoksulluk konusunu incelemelerine karşın ortak bir fikir birliğine çoğu durumda varamamıştır. Bu bağlamda da çoğu durumda belirli ekonomik gerçeklere yakın olan Sen, Ravallion veya Rawls teorileri, konuyu daha iyi tanımlayacak bir yol izlemiştir.

Tarihsel olarak 1890'larda sosyal Darwinizm¹ yoksulluğu "ölçülmesi ve analiz edilmesi gereken bilimsel yasalara yanıt veren bir olgu" olarak tanımlamıştır. Seebohm Rowntree; hayatının bir kısmını beslenme, giyim ve konut ihtiyaçlarını ölçmek için parasal kaynakların analizine ayırmış ve bu fenomen hakkında zaman içinde uzun tartışmalara ve analizlere yol açmıştır.

İki yüzyıl boyunca hâkim olan Refahçı teori² (Dauphin and Asselin, 2000), refahı parasal kaynakların (veya gelirin) seviyesini belirlediği fayda kavramına dayandırmaktadır. Yoksulluk, "sosyal olarak kabul edilemez bir gelir düzeyi" olarak tanımlanmaktadır.

Peter Townsend, 1970'lerde yoksulluğu göreceli bir yaklaşım olarak ele almıştır. Townsend'e göre gerekli kaynaklar ile standart gıda ve yaşam olanaklarından yoksun olan bireyler yoksul olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla yoksul bireylerin sahip oldukları kaynaklar bireysel veya aile ortalamasına göre belirlenenlerden daha düşüktür ve ortak yaşam tarzlarından, alışkanlıklardan ve faaliyetlerden çoğu kez dışlanmaktadır.

John Rawls, "Adalet Teorisi" (1971) adlı kitabında; temel mallar, haklar, seçim özgürlüğü olarak gördüğü şeylere dayanan yoksulluğun felsefi bir tanımını vermiştir. Yoksulluğu, kabul edilemez haksız bir olgu olarak kabul etmiştir. Belirli bir toplumda ekonomik ve sosyal bir şekilde kabul edilen bir durum olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla refahçı görüşlerin aksine yalnızca adalet veya eşitliği sosyal düzenin temeli olarak görmüştür.

Amartya Sen çok boyutlu yoksulluk üzerine yaptığı çalışma sayesinde bu fenomenin tanımı, iki yaklaşıma dayandırmaktadır. Bu, uluslararası kurumlar tarafından parasal kaynaklara yani gelir ve tüketime odaklandıkları için kriterleri sınırlı olan yoksul popülasyonları tanımlamak için uygulanır. Yoksulluğu ölçmek için bu kriterler, Sen'e göre yetersiz unsurlardır ve yoksulları hedefleme sorununu

¹ Sosyal Darwinizm: İnsan gruplarının ve ırklarının, Charles Darwin'in doğadaki bitki ve hayvanlarda algıladığı gibi aynı doğal seleksiyon yasalarına tabi olduğu teorisi savunmaktadır. Sosyal Darwinistler, insanların toplumdaki yaşamının, İngiliz filozof ve bilim adamı Herbert Spencer'in önerdiği "en güçlü olanın hayatta kalması" tarafından yönetilen bir varoluş mücadelesi olduğunu savunmuşlardır.

² Refah Anlayışı: Sosyal refahı yalnızca fayda işlevlerine, yani tercihlerin tatminine dayanarak tanımlayan ve refah devletinin rolünü savunan okul. Büyüme ve verimlilik: İki kavramın hakim olduğu, sosyal düzenlemenin katı bir ekonomik görüşü olarak gelişmiştir.

tam olarak ele almamaktadır. Sen'in ikinci yaklaşımı, yoksulluğun "refah" faktörlerini hesaba katması gerektiğini düşündüğü çok boyutlu "yetenekler" yaklaşımıdır. Sen, yoksulluğun sadece parasal kaynak eksikliği olarak görülmemesi gerektiğini, insanların fiziksel durumunu ve kişisel başarılarını dikkate alması gerektiğini analizleriyle açıklamaktadır. "Yaşam standardının değeri, mülk sahibi olmakla değil, yaşamla ilgili her şeye sahip olmaktır" ifadesi bu fikri daha iyi bir biçimde özetlemiştir.

Yoksulluğu tüketimde veya gelirdede düşüş olarak tanımlayan ve yoksulluk sınırına dayanan parasal yaklaşım şüphesiz en yaygın olanlardan bir tanesidir. Amartya Sen'in öncülüğünü yaptığı kapasite yaklaşımı, parasal geliri, bireylerin kapasitelerini yerine getirmelerine imkân veren bir hayat yaşama özgürlüğü olarak tanımladığı refahın yegâne ölçüsü olarak reddetmektedir. Yoksulluk; insanları hayatta kalmak, uzun ve sağlıklı bir yaşam sürmek, kültürlerini yeniden üretmek ve gelecek nesillere aktarmak, sosyal olarak etkileşim kurmak, bilgiye erişim ve ifade özgürlüğünden yararlanmak gibi bazı temel faaliyetlerde bulunmalarına engel olan kaynak eksikliği olarak yorumlanmıştır. Bu yaklaşıma göre yoksullukla mücadele, insanların refahlarını iyileştirme kapasitelerini belirlemek ve artırmak şeklinde de görülmüştür.

Martin Ravallion, yoksulluğu kaynaklar aracılığıyla, kaynakların "memnuniyeti" üzerine analiz etmektedir. "Yoksulluğun karşılaştırılması" (1994) adlı eserinde, bir toplumdaki yoksulluğu "bir veya daha fazla kişinin refahı, aynı toplumun kriterlerine göre makul asgari olarak kabul edilen bir seviyeye ulaşmadığında yoksulluk belirir" şeklinde tanımlamaktadır.

Yoksulluğun tanımındaki karmaşıklık bu fenomenin özelliklerinin tanımlanmasında yatmaktadır.³ Bu nedenle yoksulluk evrensel bir durum değildir, tanımı yazarlara göre farklı şekilde ele alınan bu özelliklere ve sosyal normlara göre değişebilmektedir (Şener, 2009).

Yoksulluğa farklı yaklaşımlar:

Literatürde yoksulluğa iki ana yaklaşım vardır:

³ Parasal kaynakların eksikliği, eğitim ve sağlıkta bir eksiklik veya özgürlük eksikliği, bir topluluğa katılmama veya belirli bir topluma ait olma duygusunun eksikliği olarak yoksulluk (BSI Economics, 2020).

Faydacılar veya Refahçılar tarafından desteklenen parasal yaklaşım veya gelir yaklaşımı: Yaklaşımına göre refah, yetersiz tüketime yol açan parasal kaynakların eksikliğinden doğmaktadır. Parasal değere çevrilen gelir veya tüketime dayandırılmıştır. Bu yaklaşım baskındır ve Dünya Bankası da dâhil olmak üzere uluslararası kurumlar tarafından kullanılmaktadır (Uzun, 2003:156).

Uygulamada ekonomik refah doğrudan ölçülebilir değildir çünkü ekonomik aktörler farklı tercihlere sahiptirler. Sonuç olarak yoksulluğa parasal yaklaşım, refahın bir ölçüsü olarak gelir veya tüketimin kullanımına dayanmaktadır. Bu yaklaşımdan iki temel ilke ortaya çıkmaktadır: Bireyler, çıkarlarının ne olduğunu bilen tek kişilerdir, bu nedenle farklı tercihlere sahiptirler ve devlet ekonomideki müdahalelerini sınırlamalı, yoksulluğu azaltan ancak üretkenliği artırmaya dayanan politikaları vurgulamalıdır. Devlet ekonomiye müdahalelerini sınırlamalı ancak artan üretkenliğe ve dolayısıyla gelire dayalı yoksulluğu azaltan politikaları vurgulamalıdır (BSI Economics, 2020).

Parasal olmayan yaklaşımlar: Parasal olmayan yaklaşımlar, faydacıların aksine sosyal açıdan refahın tanımına dayandırılmıştır. Bu bağlamda refah, parasal kaynaklar açısından değil; özgürlükler ve başarılar açısından çevrilmiştir.

- ❖ *Temel ihtiyaç yaklaşımı:* Bu yaklaşım, belirli bir yaşam kalitesine ulaşmak için gerekli olanı, tüm insanların ortak ihtiyaçlarının belirlenmesini vurgulamaktadır. Bu ihtiyaçlar eğitim, sağlık, hijyen, sanitasyon, içme suyu ve barınma gibi temel ihtiyaçlardır. Aslında, belirli bir yaşam standardıyla ilgili olarak temel ihtiyaçlarını karşılamayan bir kişi yoksul olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşımın dezavantajlarından biri, yoksulluk için oldukça göreceli kalan temel ihtiyaçların tam olarak tanımlanmamasıdır.
- ❖ *Kümülatif yoksunluk yaklaşımı, çok boyutlu bir yaklaşım:* Homojen bir kaynağın analiz edilmesinden oluşan bir yöntemdir. Örneğin: "normal" bir yaşam standardı sağlamak için gerekli olan belirli mal ve hizmetlerden eşzamanlı olarak mahrum kalan bireyleri belirlemek için geçici hane anketleri uygulanmaktadır. Bu anketleri takiben, her bir istatistiksel birim için bu yoksunluklara ilişkin göreceli bir "puan" oluşturulur. Yoksullar, sürekli ve sabit sayıda yoksunluk yaşayan insanlardır. Bu yaklaşımın dezavantajı bu tür gerekli mal ve hizmetlerin belirlenmesinde ve minimum puanın belirlenmesinde yatmaktadır.

- ❖ *Yetenek yaklaşımı:* Amartya Sen (1983) tarafından yürütülen bu yaklaşım "adalet" kavramına dayanmaktadır. Burada eksik olan şey fayda veya temel ihtiyaçlar değil, belirli bir yaşam standardına erişebilmek için temel olarak kabul edilen insan becerileri veya yetenekleridir. Refah, mülk sahibi olmak değil iyi beslenmek, iyi eğitim almak, sağlıklı olmak, kolektif hayata katılmak vb.dir. Bu faktörler, yaşamın değerini belirlemektedir. Sen, bir bireyin yaşamının değerinin, "işlevsellik" terimi altında bir araya getirdiği bir dizi ve var olma yoluna bağlı olduğunu belirtmektedir.

Bir bireyin yetenekleri; sosyal sermaye, insan sermayesi, fiziksel sermaye ve ekonomik sermayedeki bağışlara karşılık gelen potansiyelleri ve olası seçimlerini, yani işleyiş kısıtlamalarını belirleyecek bireye özgü çevre tarafından şartlandırılan fırsatları ile belirlenmektedir. İşlevler başarılarıdır, yetenekler ise farklı işlevler arasında seçim yapma özgürlüğünü tanımlamaktadır. Yoksul kişi, belirli bir işlevin alt kümesini elde etme yeteneğine sahip olmayan kişidir. Yoksulluk bu nedenle bu işlevselliğin yoksunluğudur.

Diğer yaklaşımlar:

- ❖ *Öznel yoksulluk:* Ankete tabi tutulan ve durumuyla ilgili soruları yanıtlayan hanehalklarının algılarının değerlendirilmesinden oluşmuştur. Örneğin: Biriktirebilme veya bu rezervleri kullanma zorunluluğu veya "geçimlerini sağlamak" için gereken minimum miktara sahip olmak gerekliliği olmuştur. Bu süreç, hanehalklarının gerekli gördükleri ihtiyaçların neler olduğunu ve hangilerinin yoksulluk belirtisi olduğunu anlamayı mümkün kılmaktadır. Bu, dezavantajları olan bir yaklaşımdır çünkü sorulan sorular bağlama (içeriğe) uygun olmalıdır.
- ❖ *Geçiş / yapısal yoksulluk:* Toplumun yapısı nedeniyle yoksulluk durumundaki kalıcılık ile olumsuz bir ekonomik durumdan kaynaklanan geçiş yoksulluğu durumu arasında ayırım yapmaktan oluşmaktadır. Bu yaklaşım, yoğun izleme gerektirdiği için çok az kullanılmaktadır. Ancak yoksullukla mücadele politikalarını ve programlarını yapısal veya döngüsel niteliğine göre değiştirmeyi mümkün kıldığı için önem arz etmiştir.
- ❖ *Anlık yaklaşım / yaşam döngüleri:* Bu yaklaşım, "kalıcı" yoksulları, uzun vadede daha yüksek bir gelir umuduyla bir yaşam döngüsü boyunca fedakârlık yapan "geçici" yoksullardan ayırmaktadır (BSI Economics, 2020).

Yoksulluk problemi yeni bir olgu olmamıştır. Tarihi çok eskilere dayanan bu sorunla ilgili çalışmaların başlangıç noktası 17. yüzyılın başlarına kadar uzanmıştır.

Yoksulluk, 17. yüzyılda John Locke tarafından incelenmiş ve daha sonraki yüzyıllarda da farklı kuramcılar ve düşünürlerce de ele alınmıştır. Bu dönemde liberal kuramcıların savunduğu özel mülkiyet düşüncesi bu akımın ilerlemesinde önemli bir yere sahip olmuştur. Liberal kuramcılar özel mülkiyeti savunmalarının yanı sıra yoksullara yapılan yardımların devam etmesi gerektiğini savunmuşlardır. Liberalizm kuramı sosyal refahın önemine değinmiş ve bireysel refahın yanında sosyal refahın da gerekliliğini savunmuşlardır (Şenses, 2019: 32-35).

Geleneksel liberaller, yoksulları dışlamamaya ve Doğa Yasa'larına dayalı bir mülkiyet hakları sistemini kabul etmişlerdir. Liberal fikir içinde değişik bakış açıları görülmesine karşın bu kuramcılar en baştan itibaren yoksulluk problemini ele almışlardır. Bu kuramın savunucularına göre toplumsal düzenin güvenliği açısından yoksulların geçimlik hayat hakkının olması gerekmiştir. Bunun içinde toplumdaki diğer bireylerin sefalet içinde olan bireylere artık yaratması ile sağlanabilecektir.

Sanayileşmeye dayalı kapitalizmin gelişmesi kitlesel yoksulluğu arttırmıştır. Bu durum Geleneksel Liberal kuramın savunucuları tarafından oluşturulan iyimser tablonun tekrar ele alınması gerekliliğini doğurmuştur. Adam Smith "Milletlerin Zenginliği" kitabında ülkenin zenginleşmesine karşı sefaletin çoğalmasının önemli bir çelişki olduğunu dile getirmiştir. Bahsettiği bu paradoksu iktisadi düzenin geri kalmasının sebebi ve eksikliği olarak kabul etmiştir. Adam Smith, bir ülkede iktisadi düzenin başarısının yorumlanmasında en yoksul vatandaşların vaziyetinin ne ölçüde iyileştiğini başlıca ölçüt olarak kabul edilmesini teklif etmiştir. Muhafazakâr düşünürlerden Bentham, Burke ve Malthus bu yaklaşımı kabul etmemiştir (Şenses, 2013).

Buna karşın Sosyalist düşünürler 19. yüzyıl kapitalizmine yönelttikleri başlıca tenkitlerinde Adam Smith'in bu bakış biçiminden faydalanmışlardır. Bu dönemde sanayileşmeye dayalı kapitalizmin artması ile beraber artan kitlesel yoksulluk mühim bir mesele haline gelmişti. Sosyalist düşünürler yoksullukla en çok ilgilenen kesim olmuşlardır. Ancak bu soruna olan ilgi sadece onlarla sınırlı kalmamıştır (Şenses, 2013).

Geleneksel İktisadın öncülerinden A. Marshall, yoksulluğun iş gücü piyasaları ile bağlantılı olduğunu dile getirmiştir. Marshall 1873 tarihinde kaleme aldığı makalesinde "Başkalarının lüks içinde yaşamaları için bazılarının çalışıp çabalaması doğanın bir emri değildir" sözleriyle radikal bir tavır takınmıştır. 19.

yüzyılın ikinci yarısına kadar yoksulluk yalnızca ekonomik temelli açıklanmaya çalışılan bir konuydu. Yardım kuruluşlarının, siyasal düzlemin, kilisenin ve sendikaların bu soruna olan ilgisinin artması ve sanat eserlerinin bu konu işlemeyle sorun sosyal- kültürel temelli ele alınmaya başlanmıştır. 1929 Büyük Buhran ile beraber kitlesel işsizlik oranları artmıştır. Dolayısıyla bu durumda sanayileşmiş ülkelerde yoksulluğa olan ilgiyi artırmıştır (Şenses, 2019: 32-35).

1.2. YOKSULLUK TÜRLERİ

Türleri bakımından yoksulluk, mutlak yoksulluk- görelî yoksulluk, objektif yoksulluk- sübjektif yoksulluk, kentsel yoksulluk- kırsal yoksulluk, insani yoksulluk- gelir yoksulluğu ve diğêr yoksulluk türleri olmak üzere beş başlık çerçevesinde ele alınmıştır.

1.2.1. Mutlak Yoksulluk- Görelî (Nispi) Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, diğêr insanların gelirlerine veya mallara erişimlerine atıfta bulunmadan evrensel bir temel kullanılarak tanımlanan yoksulluk türüdür. Belirlenen bu gelir düzeyine sahip olmayan kişiler yoksul kabul edilmektedir (Dağdemir, 1999: 25). Mutlak yoksulluk genellikle gelişmekte olan ülkelerde aşırı yoksulluk bağlamında tartışılmıştır. Ancak aşırı yoksulluk ile eş anlamda kullanılmamıştır.

Mutlak yoksulluk, bireyin temel ihtiyaçlarını karşılayacak araçlardan yoksun olduğu durum olarak tanımlanabilir. Bu tür temel ihtiyaçlar genellikle uluslararası yoksulluğu azaltma programlarında listelenir ve genellikle yiyecek, su, barınma, temel eğitim ve temel tıbbî bakımı içermektedir. Aşırı yoksulluk, tipik olarak bir kişinin bu temel ihtiyaçların karşılanması için ihtiyaç duyulan malların tümüne veya birkaçına erişiminin olmadığı bir durum olarak tanımlanmıştır.

Mutlak yoksulluğun tanımları genellikle mutlak anlamda yoksul olmamak için karşılanması gereken temel ihtiyaçların tüm insanlar için ortak ve dolayısıyla bir anlamda nesnel olduğu fikrinden kaynaklanmıştır. Ancak hangi ihtiyaçların temel ihtiyaçlar olarak kabul edildiği ve bu ihtiyaçları karşılamının yeterli bir düzeyi olduğu konusu felsefî bir konu alanıdır. Çünkü tipik olarak temel olarak listelenen ihtiyaçların tümü doğrudan insan biyolojisinden kaynaklanmamaktadır. Eğitim bu duruma örnek teşkil edebilmektedir. Dar anlamda, temel ihtiyaçlar sadece biyolojik ihtiyaçlar olarak tanımlanabilmekte ancak bu tanım hayati ihtiyaçların tanımdan çıkarılması nedeniyle eleştirilebilmektedir.

Mutlak yoksulluk kavramında bireylerin alması gereken kalori miktarı tüm nüfus için aynıdır. Belirlenen kalori miktarı tüm nüfus için aynı oranda olmuştur. Belirlenen kalori miktarının parasal karşılığına göre de yoksulluk çizgisi belirlenmektedir. Ancak her bireyde cinsiyet, yaş ve diğer değişkenlere bağlı olarak kalori ihtiyacı farklılık göstermektedir (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 63). Bu sebeple yoksulluğu belirlerken mutlak yoksulluğun yanında diğer yoksulluk şekillerinin de değerlendirilmesi gerekmiştir (Koray, 2009: 6).

Pratikte mutlak yoksulluk içinde yaşayan insanların sayısını ölçme girişimleri ekonomik ölçülere dayandırılmıştır. Bu gibi durumlarda, bir yoksulluk sınırı belirlenip bu sınırın altına düşen kişiler yoksul olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca hem ulusal hem de uluslararası düzeyde belirlenen yoksulluk sınırları bulunmaktadır. Yoksulluk sınırları, kırsal ve kentsel alanlar gibi farklı sosyal bağlamlar arasında da değişebilmiştir.

En çok kullanılan yoksulluk ölçütleri, aşırı yoksulluk için günde 1.08 dolar ve yoksulluk için günde 2.16 dolardır. Bu ölçütler dünyadaki bu yoksulluk sınırlarının altında yaşayan insanların sayısı hakkında da istatistikler üreten Dünya Bankası tarafından tanımlanmıştır. Dolar rakamları gerçek dolar değil, satın alma gücü anlamında kullanılmıştır. Bu nedenle 1.08 dolar, bir kişinin ABD'de 1.08 doların satın aldığı malların eşdeğerini satın alabileceği para miktarı anlamını göstermiştir. Pratik olarak gelişmekte olan ülkelerde, yoksulluk sınırını karşılamak için gereken gerçek para miktarı 1.08 \$ dolardan önemli ölçüde daha az olmuştur (Arabacı, 2019).

Dünya Bankası, 1.08 dolar satın alma gücü paritesi yoksulluk sınırının, kişinin en temel ihtiyaçlarını karşılamak için gereken para miktarına karşılık geldiğini savunmuştur. Bazı eleştirmenler yoksulluk sınırının çok düşük bir seviyede veya keyfi bir seviyede olduğunu iddia etmiştir. Pratikte mevcut uluslararası yoksulluğu azaltma çabaları mutlak anlamda yoksulluğa odaklanmıştır. Bu nedenle yoksulluğu azaltma görevi, gelir dağılımını daha eşit hale getirmek veya yoksul ülkelerdeki genel yaşam standartlarını artırmak yerine yoksulluk içinde yaşayan insanları yoksulluk sınırının üzerine çıkarmak olarak görülmüştür (Eskelinen, 2011).

Yoksulluk tartışmaları yaygın bir biçimde mutlak yoksulluk kavramı üzerinden yapılmaktadır (Eskelinen, 2011). Ancak yoksulluğun nispi bir kavram olduğuna dair görüşler de mevcuttur. Göreli yoksulluk, diğer insanların ekonomideki durumuna kıyasla tanımlanan yoksulluk anlamına gelmiştir. Dolayısıyla kişi, mutlak anlamda

yoksul olmasa bile yani temel ihtiyaçlarını karşılayabilse de göreceli olarak fakir olabilmektedir.

Göreceli yoksulluk, ulusal veya uluslararası göreceli konumlara bakılarak gözlemlenebilir. Tipik olarak göreceli yoksulluk, dağıtım adaletinin başarısızlığı meselesi olarak görülürken mutlak yoksulluk, insanın temel haysiyetinin gerekliliklerini yerine getirmenin başarısızlığı veya hatta insan haklarının yerine getirilmemesi olarak görülmüştür. Dolayısıyla hem göreceli yoksulluk hem de mutlak yoksulluk iki farklı düzeyde küresel adalet meseleleriyle ilişkilendirilmiştir (Eskelinen, 2011).

Tanım açısından göreceli yoksulluk, bireylerin isteklerine veya beklentilerine atıfta bulunarak psikolojik bir tanımlama yapılmıştır. Beklentilere atıfta bulunulduğunda, bir toplumda bazı mallar yaygınlaştığında, bu malların biyolojik anlamda yaşamın gereği olmasa da bu mallara sahip olmamanın bir yoksulluk duygusuna yol açtığı belirtilmiştir. Örneğin, çağdaş Batı toplumlarında cep telefonu gibi teknolojik ürünlere erişememe görece fakir olmanın işaretleri şeklinde kabul edilmiştir. Bu gibi durumlarda, tipik olarak insanların isteklerinin ekonomik büyüme ve teknolojik ilerlemeyle arttığı gözlemlenir ve göreceli yoksulluğun, istek ve yetenekler arasında yaşanan bir boşluk olarak anlaşılabilirliği belirtilmiştir. Bu fikrin klasik formülasyonu, Adam Smith'in bir zamanlar keten bir gömlek olmadan halka açılmanın, insanların "utanç verici bir şekilde yoksul" olduklarını hissetmelerine neden olduğu düşüncesiyle büyük ölçüde örtüşmüştür.

İkinci tanımdan hareketle Marx, bir ekonominin genel büyümesinin, geliri sabit kalan bir kişinin aynı derecede yoksullaşmasına yol açtığını savunmuştur. Bu nedenle göreceli yoksulluk yoksulluğun gerçek anlamı olarak kabul edilmiştir. Çünkü bazı insanların zengin olması doğrudan başkalarının fakir olmasına yol açmıştır. Ancak Marx, ekonominin büyümesinin her ikisinin de çoğalmasına yol açtığını savunarak ihtiyaçlar ve arzular arasında ayırım yapmadığı için eleştirilmiştir. Ayrıca bazı şeylerin bir toplumda yaşamak için gerekli hale gelmesi ve bu tür malları elde edememesi sadece karşılanmamış arzuların meselesi olmadığı dile getirilmiştir. Örneğin ulaşım veya iletişim sadece teknolojik çözümlerle mümkün olabilmektedir. Bunlara erişememe, arzuların veya beklentilerden daha fazlasını ifade etmekte ve bir anlamda göreceli yoksulluğa yol açabilmektedir (Eskelinen, 2011: 942-943).

1.2.2. Objektif Yoksulluk- Sübjektif Yoksulluk

Yoksulluk tanımlaması yapılırken başvurulan diğer bir sınıflandırma objektif ve sübjektif yoksulluk ayrımıdır. Objektif yoksulluk, nesnel yoksulluk ya da refah yaklaşımı olarak da belirtilmiştir. Bu yoksulluk türünde yoksullukla başa çıkma metotları ve yoksulluğun nedenleri ehil kişilerce belirlenmektedir. Yoksulluk sınırı somut kıaslara (gelir ve tüketim masrafları, kalori miktarı) göre saptanmaktadır. Dolayısıyla yoksul olarak kabul edilen bireyler belirlenen bu sınırın altında kalan kişilerdir (Aktan ve Vural, 2002: 6).

Kişinin yoksul olduğunu düşünmesi ise sübjektif yoksulluk olarak tanımlanmaktadır (Lipton, 1997). Bu yoksulluk türünde objektif yoksulluktan farklı olarak bireyin değerlendirmelerine önem verilmektedir. Kişinin içinde bulunduğu durumlarını daha iyi bilen ve anlayan bireyler olduğunu var sayımından yola çıkmaktadır. Ancak bireyler her zaman kendileri için iyi olanı belirleyebilmiştir (Tosuner, 2007: 7).

Öznel yoksulluğu tanımlamada iki yaklaşım ele alınmıştır. Bu bağlamda yoksulluğun ilk tanımında genel olarak kimin yoksul olduğu diğer tanımlama da ise bir eşitsizlikler sistemi içinde bireylerin kendi konumlarına ilişkin inançlarını toplayarak da tanımlanabilmektedir. Ayrıca çoğu durumda yoksulluk bazı nesnel önlemlere dayanarak belirlenmiştir. Gelir seviyesi bunu yapmak için en yaygın kullanılan önlemlerden birisi olmuştur. Ayrıca çocuk sayısı, yaş, eğitim düzeyi, işgücü piyasası konumu, konfor seviyesi gibi ölçütler de yoksulluğun tanımlanmasında temel ölçütler olarak uygulanabilmiştir.

Objektif yoksulluk yaklaşımında yoksulluk çizgisini belirlemek amacıyla bireylere anket uygulaması kullanılmaktadır. Buna göre uygulanan anket sonucunda bireylerin esas gereksinimlerini karşılayabilmesi için gerek duyulan minimum gelir seviyesi belirlenmekte ve kişilerin verdikleri yanıtlar doğrultusunda sübjektif yoksulluk çizgisi belirlenmektedir (Şenses, 2019: 94).

1.2.3. Kırsal Yoksulluk- Kentsel Yoksulluk

Yoksulluğun mekânsal anlamda ifadesi kentsel ve kırsal yoksulluk ayrımı şeklinde olmuştur. Bu bağlamda yoksulluğun boyutunun belirleneceği yerin belirlenmesi önem arz etmiştir. Çünkü yoksulluğun boyutunun saptanması için incelenecek mekânın kent ya da kır olması başvurulacak kriterleri

farklılaştırmaktadır (Uçar, 2011: 139). Dolayısıyla kır ve kent ayrımı nüfus yoğunluğuna göre yapılmaktadır. Kişi sayısı 20.000'den daha az olan yerleşim birimleri kırsal mekân olarak tanımlanmaktadır (Alemdar; Demirdöğen; Ören 1/2012: 325).

Yoksulluğun mekânsal olarak sınıflandırmanın en önemli nedeni kişilerin yaşadığı yer itibariyle gereksinimlerinin farklılaşmasıdır. Kırsal mekânlarda hissedilen yoksulluk çoğunlukla hayvancılık ve tarım kollarında ortaya çıkmaktadır. Yeterince istihdam edilmeyen topraksız köylüler, mevsimlik tarım işçileri, nicelik olarak az bir toprağa sahip kişiler kırsal yoksulluk kapsamına girmektedir (Pehlivan, 2010: 22). Bu bağlamda ferdi harcama ile yeterli seviyede eğitim, konut, temiz su, sağlık, iletişim ve konut hizmetlerinden yararlanma konusunda yaşanan noksanlıklar kırsal yoksulluk türünü göstermektedir. Nitekim bu tür eksiklikler veya ihtiyaçlar da kırsal yoksulluğu artırmakta ve kentlere doğru göçü tetiklemektedir. Dolayısıyla yoksulluğa neden olan kırsal alandaki ihmal ve noksanlıklar da kırdan kente doğru göçün başlamasına ve bu göçe bağlı olarak da kentsel alanlarda yoksulluğun ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Kocatepe, 2011: 22-23).

Dünya Bankası kent yoksulluğunu; “istihdam olanaklarına ve gelire sınırlı erişim, yetersiz ve güvencesiz barınma ile hizmetler, şiddet, sağlıksız çevre, sosyal koruma mekanizmalarının sınırlılığı veya hiç olmaması, eğitim ve sağlık hizmetlerine sınırlı erişim” şeklinde açıklamıştır (Zülfikar, 2010: 11).

Kentsel yoksulluk şekli niteliği itibariyle kendini şehir özelinde göstermektedir. Kentsel alanlarda yaşayanların tüketim biçimleri ile mal ve hizmet fiyatları kırsal alanlarda yaşayanlarınkinden daha yüksek olmaktadır. Dolayısıyla bireylerin tüketim tercihleri de kırsal ve kentsel mekânlara göre çoğu kez farklılık göstermektedir (Pehlivan, 2010: 23).

1.2.4. İnsani Yoksulluk- Gelir Yoksulluğu

İnsani yoksulluk kavramı ilk defa UNDP'nin 1997 yılında yayınladığı İnsani Gelişme Raporunda yer almıştır. İnsani yoksulluk kavramı İktisatçı Amartya Sen'in “Yapabilirlik Yaklaşımı”ndan yola çıkılarak ortaya çıkarılmıştır. Kavramın tanımlanması yapılırken gelir yetersizliğinin yanında eğitim, sağlık ve diğer sosyal-ekonomik işaretlere yer verilmesi esasına dayanmaktadır. Sağlıklı yaşam umudu, çocuk ve bebeklerin ölüm oranları, çocukların cinsiyet ve yaşlarına göre boy ve kilo

ölçümleri gibi belirtiler insani yoksulluk kavramının kapsamına alınmıştır (Şenses, 2019: 97). UNDP (1997) tarafından ortaya atılan bu kavram, insanca bir yaşam için lazım olan imkânlardan mahrum olma durumu şeklinde belirtilmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerde insani yoksulluk eğitim, sağlık ve refah olmak üzere üç temel kategoriye göre ölçülmektedir. Eğitim kıstası bilgi edinmeye, sağlık kıstası ortalama yaşam süresi ve uzun/sağlıklı bir hayata, refah kıstası ise makul yaşam seviyesi için lazım olan kaynaklara ulaşmaya karşılık gelmektedir (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 64).

Gelir yoksulluğu, yaşamı idame ettirmek ve minimum yaşam seviyesini karşılamak için bireylerin başlıca ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacıyla nicelik olarak yeterli gelirin elde edilmemesi durumu şeklinde ifade edilmektedir. Minimum bir hayat seviyesi için lazım olan gelir, gelir yoksulluğu hesaplaması için yoksulluk sınırı olarak belirlenmektedir. Bu yoksulluk sınırının altında kalan bireyler yoksul olarak kabul edilmektedir (Aktan ve Vural, 2002).

1.2.5. Yeni Yoksulluk

Yoksulluğun dinamik yapısı, bu sorunun çağlar boyunca devam etmesine ve biçim olarak değişiklik göstermesine neden olmuştur. 1980’lerde küreselleşme olgusu ile beraber yoksulluğun yaşadığı dönüşüm yeni yoksulluk kavramına işaret etmektedir (Kesgin, 2012). Bu bağlamda yeni yoksulluk kavramı, tarihsel süreç içerisinde yaşanan değişiklikleri ve ortaya çıkan yeni yönleri göstermektedir.

Yeni yoksulluk olgusu, toplumsal dışlanma riski taşıyan, kenarda kalan, ekonomik ilişkiler açısından sistemle bütünleşmesi giderek zorlaşan bir tabakaya işaret etmektedir (Buğra ve Keyder, 2003: 21). Buğra ve Keyder (2003: 19) yeni yoksulluk kavramını; toplumsal dışlanma, kenardalık⁴ ve alt sınıf kavramlarıyla tanımlamaktadır.

Işık ve Pınarcıoğlu, (2013: 72) yeni yoksulluk kavramını “sadece gelir / tüketim sorunları dolayısıyla yoksulların mutlak bir fakirlik çizgisinde yaşamalarıyla ilgili değil, onların yaşamlarını iyileştirecek ‘yapabilirliklerini’ kısmen ya da tamamen yitirmesiyle de ilgilidir” şeklinde tanımlamıştır. Yeni yoksulluk olgusu; eğitim, gelir,

⁴ Kenardalık, kenarda kalanların ekonomik, politik ve kültürel anlamda sisteme uyum sağlanamadığını belirten bir kavramdır. Özellikle Latin Amerika bağlamında kullanılan bu kavram, kendini sistemden soyutlayan marjinal grupların ortaya çıkması şeklinde görülmektedir (Buğra ve Keyder, 2003: 19-20).

yarı zamanlı çalışma, enformelleşme, işsizlik, yetersiz ve güvensiz yaşam koşulları, risk altında olma ve mekânsal sorunlarla bu sorunların dolaşımını içeren bir sosyal dışlanmayı beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda asgari gelire sahip olmayan bireylerin yeteri kadar tüketememelerini ve sosyal yaşamadan dışlanmalarını anlatmaktadır (Güzel, 2017: 22-23).

Eski yoksulluk, iş gücünde yer edinemeyen ve sosyal güvenlik ağlarına dâhil olamayan kişilerle anlatılmaya çalışılırken, yeni durumda ise yoksulluk olgusunun kapsamı genişlemiştir. İş gücü piyasasına dâhil olma durumu ile yoksulluktan kurtulma arasındaki ilişki küreselleşme ve neo-liberal süreç ile birlikte zayıflamıştır. İstihdam edilmelerine karşın yoksulluk sorunundan kurtulamayan kesim gelişmekte olan ülkelerde yaygın bir durum olarak görülmektedir (Kesgin, 2014: 134). Bu bağlamda yeni yoksullukla beraber eski durum ve koşullardan farklı olarak “çalışan yoksullar” kesimi oluşmuştur (İpek, 2015: 83).

1.2.6. Çalışan Yoksulluğu

Çalışan yoksullar, çalışma yaşamında yer alan bireylerin oluşturduğu kategoridir. Çalışan yoksulların melez konumu-iş ve yoksulluk alanlarının kesişiminde- kavramın tanımı ve kapsamının çeşitli sonuçlara sahip olmasına neden olmuştur (Peña-Casas and Latta, 2004:1). ILO, kavramı çalışan ve yoksul hanelere mensup çalışan yoksul insanlar olarak tanımlamaktadır. Bu tanıma göre, kişi kendisini ve ailesini yoksulluk sınırının üzerine çıkaramazsa yoksul olacaktır. Açıktır ki, tanımın temeli iki istatistiksel birimden (birey ve hane halkı) oluşmaktadır (ILO, 2005). Yapılan tanımlama bu fenomenin hem analizini hem de yorumlanmasını zorlaştırmaktadır (Blagoycheva, 2016: 4).

Genel bir tanıma ulaşmak için işgücü durumu (kalıcı veya geçici iş sözleşmesi), iş yoğunluğu (tam zamanlı veya yarı zamanlı), kişisel özellikler (beceriler, eğitim durumu ve sağlık), bireysel gelir ve toplam hane geliri gibi parametreleri dikkate almak gerekmektedir (ILO, 2019). Çalışan bireylerin yoksulluk sorunu ile karşı karşıya kalmasında düşük kazanç ve daha genel olarak yetersiz çalışma koşulları etkili olabilmektedir. Buna karşılık, işsizler veya işgücü dışındaki yoksul bireyler söz konusu olduğunda, yoksulluk, istihdam olanaklarının eksikliği ve yetersiz sosyal korumadan kaynaklanabilmektedir. İstihdam, insanları yoksulluktan kurtarmak için çözüm yolu olabilmektedir ancak bu sadece yeterli kazanç, iş güvenliği ve güvenli

çalışma ortamları da dâhil olmak üzere iş kalitesi yeterli ise geçerli olabilecektir. Bu bağlamda istihdam ve yoksulluk arasındaki ilişki büyük ölçüde işgücü piyasasında iyi bir çalışmanın ne ölçüde sağlandığına bağlıdır (ILO, 2019).

Çalışan yoksulluğu kavramını tanımlamaya çalışılırken rastlanılan zorlukların başında bireyin mi yoksa hanehalkının mı kaynak alınmasının gerektiği sorunu yer almaktadır. Çalışan ve yoksul olan kişinin kaynak olarak alındığı tanımlamada bireylerin sahip olduğu gelirin onları ve hanelerini neden yoksulluk sınırının altında tuttuğuna odaklanılmaktadır. Hanehalkı kaynak alındığında ise, yalnızca çalışanların değil hane içerisindeki tüm bireylerin genel ekonomik refah düzeyi göz önünde bulundurulmaktadır. Bu bağlamda bireyin kendisi ve hanehalkı yoksulluk sınırının altında bir hayat standardına sahip ise çalışan yoksul olarak kabul edilmektedir (Kaya, 2019: 33-34).

Küreselleşme sürecinin ücretleri sürekli aşındırması, ekonomik kriz dönemlerinde ücretlerin azaltılması, geçici, yarı zamanlı, sosyal korumadan yoksun ve güvencesiz çalışma şartları çalışma yaşamında yoksulluk sorununu belirginleştirmektedir. Bireyin iş gücü piyasasının dışında kalmasından kaynaklı olarak görülen yoksulluk bu tanımlamanın ötesine geçerek çalışan kesimi de yoksulluk kapsamına sokmaktadır (Kesgin, 2011: 66-67).

Ücretlerinin belirlenmesinde çalışanların söz sahibi olmaması, formel anlamda yoksulluk tanımı içine katılmaları, çalışan yoksulların sosyal güvenlik imkanlarından faydalanmalarını da güçleştirmektedir. İstihdam edilmelerine karşın yoksulluk sorunu ile karşı karşıya kalan kesim görece daha fazla görünür olmaktadır. Devletin sosyal vasfının aşınması ve sosyal devlet uygulamalarının yerini, neoliberal politikaların alması çalışan yoksulluğu sorununun daha derin bir hal almasına neden olabilmektedir (Kesgin, 2011: 67).

1.2.7. Diğer Yoksulluk Türleri

Karma yoksulluk, Atkinson ve Bourguignon tarafından ortaya atılmış bir kavramdır. Bu yaklaşımda yoksulluk tanımlamasının sadece görel ve mutlak yoksulluk üzerinden yapılmasının kavramın anlaşılması için yeterli olmadığı fikrinden hareketle ortaya atılmıştır. Karma yoksullukta temel gösterge görel ve mutlak yoksulluk düzeylerini değerlendirerek tüm dünya için tek bir yoksulluk belirtisi kullanılmasıdır (Kaya, 2011:31-32).

Karma yoksulluk yaklaşımına göre üç yoksulluk grubu bulunmaktadır. İlk yoksulluk grubunda yer alanlar kendi ülkelerinde mutlak ve görel yoksulluk sınırının altındadır. İkinci gruptakiler ise mutlak yoksulluk sınırının altında kalmalarına rağmen nispi olarak yoksulluk sınırının altında değillerdir. Son grupta yer alan yoksullar görel olarak yoksulluk sınırının aşağısında kalıp mutlak yoksulluk sınırının üzerindedirler (Kaya, 2011: 31-32).

Yoksulluk, insanlık tarihi boyunca kendini göstermiş bir sorundur. Ancak günümüzde küreselleşmenin de etkisiyle yoksulluk sorununun bünyesinde ve algılama durumunda farklılıklar oluşmuştur (Güzel, 2017: 46). Yeni yoksulluk kavramı; “sadece gelir/tüketim sorunları dolayısıyla yoksulların mutlak bir fakirlik çizgisinde yaşaması ile ilgili değil, onların, yaşamlarını iyileştirecek ‘yapabilirliklerini’ kısmen ya da tamamen yitirmesi ile ilgilidir” şeklinde dile getirilmiştir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2013: 72).

Buğra ve Keyder ’in (2003: 21) ifadesi ile yeni yoksulluk “toplumsal dışlanma riski taşıyan, kenarda kalan, özellikle ekonomik ilişkiler açısından sistemle bütünleşmesi giderek zorlaşan bir tabakayı işaret etmektedir.” Bu olgu yeteri kadar geliri elinde bulundurmayan kişilerin gereksinimlerini yeterince karşılayamamalarını ve sosyal yaşamdan dışlanmalarına dikkat çekmiştir.

Yoksullukla ilgili birçok çalışmada yoksulluk seviyesi ve görünüşüne dair sonuçların farklı yoksulluk çizgilerine hassasiyeti ölçülmektedir. Yoksulluk çizgisi, farklı yoksulluk tanımlarıyla uyumlu olarak farklı seviyelerde saptanabilir. Örneğin; yoksulluk sınırının belli bir oranında üzerindeki yoksulluk eşliğindeki kişiler şeklinde ifade edilmektedir. Belli bir oranda yoksulluk çizgisinin altındakiler ise fiziksel anlamda hayat şartlarına karşı koymakta iyice zorlanan kesim (ultra yoksul) olarak tanımlanmaktadır. Lipton, toplam hane halkı giderlerinin %80’inin besine sarf edildiğini ve buna karşın Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO) ile Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) nün belirlediği minimum kalori ihtiyacını karşılayamadığı vaziyetleri ultra yoksulluk olarak açıklamıştır (Baulch, 1996: 2).

Geçici yoksulluk, dönemsel ve kısa süreli yoksulluk olarak da isimlendirilmektedir. Bireylerin yaşam kalitelerinde ve refah seviyelerinde periyodik olarak oluşan iniş ve çıkışlar geçici yoksulluğa neden olmaktadır. Geçici yoksulluk; mali buhranlar, doğal felaketler, sezonluk ve geçici işsizlik durumları, dışsal şoklar, yüksek enflasyon vb. durumlardan kaynaklanmaktadır (İncedal, 2013).

Geçici yoksullukla birlikte diğerk bir yoksulluk türü olan kronik yoksulluk/kalıcı yoksulluk, yoksul kişilerin yaşamlarında dönemsel olarak değişmemektedir. Yoksulluk bireyin hayatında uzun süreli hatta kişinin yaşamı boyunca varlığı sürdürebilmektedir. Bu yaklaşımda yoksul kişilerin pek çoğu yoksul doğmakta ve yoksul ölmektedirler. Bu kişilerin birçoğu yoksulluğu çocuklarına devretmektedirler (Zülfikar, 2010: 8). Temiz'in ifadesi ile kronik yoksulluk:

“Salt ekonomik haklardan yoksun olma değil, aynı zamanda uzun süreli, şiddetli bir biçimde yaşanan ve nesilden nesil aktarılan yoksulluk anlamına gelmektedir. Kronik yoksulluğu geçici yoksulluktan ayıran en önemli özellik ise bireylerin bu döngüyü kırıp yoksulluktan kurtulabilme olasılıklarının çok düşük düzeyde olması ya da neredeyse hiç olmamasıdır” (Temiz, 2008: 63).

1.3. YOKSULLUĞUN NEDENLERİ

Yoksulluk tüm dünya ülkelerini etkisi altına alan temel insani sorunlar arasındadır. Bu sorunla başa çıkmanın başlıca önceliklerinden biri de sorunun sebeplerinin iyi çözümlenmesidir. Bu bağlamda yoksulluğun tanımlanmasında karşılaşılan değişik fikir ve yorumlamalar sorunun nedenleri incelendiğinde de göze çarpmaktadır. Yoksulluğun nedenlerini “bireysel” ve “yapısal” faktörlere dayandıran iki yaklaşım dikkat çekmiştir.

Bireysel nedenlere dayandıran inançlarda, yoksullar yetenek, çaba ve ahlak eksikliği gibi bireysel eksiklikler ile kötü durumlarından kaynaklı olarak kendileri sorumlu tutulmuştur. Yapısal inançları ise yoksulların muzdarip olduğu kötü şartları dile getiren fikirler oluşturmuştur. Nitekim bireyler yetersiz eğitim olanakları, ayrımcılık ve iş sıkıntısı gibi büyük ölçüde kontrolleri dışındaki koşullardan dolayı yoksullukla karşı karşıya kalmışlardır (Wilson, 1996: 413).

Yoksulluğun incelendiği bölgeye, zamana ve yetersiz gruba bağlı olarak bahsedilen bu iki yaklaşımdan hangisinin ağırlık kazanacağı belirlenebilmektedir. Yoksulluk sorununa yönelik yapılan çalışmalar neticesinde problemin nedenlerinin ülkeden ülkeye değişiklik gösterdiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca aynı ülke içerisinde de kazanç ve eğitim seviyesi, mesken yeri, gelişmişlik seviyesi, dini inanç, yaş gibi etmenler de etkili olabilmektedir (Şenses, 2019: 146).

1.3.1. Ekonomik Nedenler

Yoksulluk sorununun ekonomik nedenleri arasında büyüme, gelir dağılımı, enflasyon, ekonomik krizler, istihdam ve işsizlik gibi etmenler bulunmaktadır.

1.3.1.1. Büyüme, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk

Yoksulluk; ekonomik büyüme, gelir dağılımı ve ortalama gelir düzeyi kavramları ile yakından ilintilidir. Aralarındaki bu ilişkiden dolayı kavramların birlikte ele alınmaları faydalı olabilmektedir. Eşitsizliklerin, piyasa ve ekonomi politika başarısızlıklarının büyüme üstündeki tesirlerini daha da çoğaltılabilmektedir. Bu da yoksulluk meselesinin daha da artmasına sebep olabilmektedir. Örneğin; az gelişmiş ülkelerde (AGÜ) sermaye piyasaları yeteri kadar ilerlemediğinden küçük girişimciler yeterli derecede maddi karşılık göstermeyebilmektedir. Bu nedenle küçük girişimcilerin için krediye ulaşmaları sınırlanabilir. Yapılan bu sınırlandırma yoksul bireylerin büyümenin ortaya koyduğu imkânlardan yeterince istifade edememeleri manasına gelebilir. Yoksulların büyümenin getirmiş olduğu faydalardan denk biçimde istifade etmeleri durumda dahi, belli bir orandaki büyüme hızının yoksulluğun hafiflemesi üzerindeki tesirinin başlangıçtaki eşitsizlik derecesi ile ters orantılı olması beklenebilir (UNDP, 2001: 16-17).

Dünya üzerinde birden fazla devlet tecrübesi ve fazla sayıda uygulamalı araştırmanın sonuçları aracılığı ile büyümenin yoksulluk düzeyinin azaltılmasına katkısı teyit edilmiştir. Örneğin, Hindistan'da 1978/1979 ve 1990/1991 yılları arasında kırsal yoksullukta azalma görülmüştür. Görülen bu azalmanın nedeni, büyük ölçüde dış ticaret hadlerindeki düzelleme ile beraber teşvik edilen hususi ve kamu mevduatları, teknolojik büyümenin doğurduğu zirai üretim yükselişi ve onun yardımıyla emek talebinde gerçekleşen artmadır (Azam and Redmon, 1993: 5).

Yoksulluk ile ekonomik büyüme arasındaki bağlantıda kesinleşmemiş bazı yerler bulunduğu belirtilmiştir. Var olan bu tartışmalı noktaların varlığı da konunun araştırılmasını zorunlu kılmıştır. Bu tartışmalardan ilki, büyüme süreci ile beraber ülke içinde toplam gelirin bireyler arasındaki bölüşümünün nasıl değiştiğidir. Ekonomik gelişmenin ilk evrelerinde ekonomik büyüme ile beraber gelir eşitsizliğinin artış gösterdiğini, ekonomik gelişmenin ileri aşamalarında ise ekonomik büyüme ile gelir eşitsizliğinin azaldığını kabul eden Kuznets Hipotezi (Topuz ve Dağdemir, 2016: 116) yapılan birçok araştırma neticesinde teyit edilmiştir. Fields

(1988), (Akt. Şenses, 2019) büyüme ile eşitsizlik arasında sistemli bir bağın mevcut olmadığı, büyüme sürecinde eşitsizliğin çoğalabileceği gibi azalacağı durumlarla da karşılaşılacağı sonucuna ulaşmıştır.

Bir diğer tartışma noktası ise büyümenin yoksulluk üstündeki tesirine hangi faktörlerin neden olduğu ile ilgili konudur. Büyümenin hızı ile birlikte, gelir dağılımı üstündeki tesiri ve ücret seviyesi, iş gücüne katılma oranı, ücret istikrarsızlığı, çalışma saatleri ve işsizlik gibi temel işgücü piyasaları göstergelerinin büyümeden hangi doğrultuda ve boyutta etkilendiği önem kazanmaktadır. Bu da büyüme, gelir dağılımı ve iş gücü piyasalarının yoksulluk yönünden beraber ele alınması gerekliliğini göstermektedir (Şenses, 2019: 151).

1.3.1.2. Enflasyon

Mal ve hizmet fiyatlarının genel seviyesinde yaşanan sürekli artış durumuna enflasyon adı verilmektedir. Enflasyon, yalnızca bir veya birkaç mal ve hizmetin değil, ortalama bir tüketicinin yıl içinde kullandığı tüm mal ve hizmetlerde oluşan fiyat değişikliğini içermektedir. Bir ülkede enflasyon oranındaki düşüş ile beraber mal ve hizmetlerin fiyatlarında azalma meydana gelebilmektedir. Aynı biçimde enflasyon oranı artarken bazı mal ve hizmetlerin fiyatlarında düşüş olabilmektedir. Aylık ve ücretlerdeki artışın mal ve hizmet fiyatlarındaki yükselişten daha az olduğu durumlarda enflasyon, tüketicilerin satın alma kapasitesini düşürmektedir. Başka bir ifade ile enflasyon, bireylerin var olan paraları ile geçmişe kıyasla daha az hizmet ve mal almasına sebep olmaktadır (https://tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/06084069-3751-44a3-ba98-fc5a65b908ba/Enflasyon_FiyatIstikrari.pdf?MOD=AJPERES).

Enflasyon mal fiyatlarını yükseltmektedir ki bu da yoksulluk sorununu daha da kötüleştirmektedir. Enflasyon yoksullar için “en acımasız vergi” olarak kabul edilmektedir. Cardoso (1992) enflasyonun yoksulluğu iki şekilde artırdığını iddia etmiştir. Bunlardan ilki enflasyon vergisinin harcanabilir gerçek geliri azaltması durumudur. Diğer bir neden ise nominal ücretlerdir. Bu bağlamda ücretliler tarafından tüketilen malların fiyatından daha az artış otomatik olarak işçilerin gerçek ücretlerini azaltmaktadır (Paul and Sharma, 2019).

1.3.1.3. Ekonomik Krizler

Mali krizler çeşitli şekillerde yoksulluğu derinleştirmekte ve gelir eşitsizliğini kötüleştirmektedir. Mali kriz ile beraber şu olumsuzluklar ortaya çıkabilmektedir:

- ❖ *Daha Zayıf Ekonomik Faaliyet:* Bir mali kriz, kayıtlı sektörde işler kaybedildiğinde, kayıt dışı sektör tarafından sağlanan hizmetlere olan talep azaldığından ve çalışma saatleri ve reel ücretler kesildiğinden işçilerin kazançlarının düşmesine neden olabilir. İşlerini kaybeden kayıtlı sektör çalışanları kayıt dışı sektöre girdiklerinde, kayıt dışı işgücü piyasaları üzerinde ek baskı oluşturabilmektedir.
- ❖ *Göreceli Fiyat Değişiklikleri:* Bir mali kriz tipik olarak göreceli fiyatları değiştiren büyük bir para biriminin değer kaybetmesini içerir. Örneğin ticarete konu olmayan malların fiyatı ticarete konu olan mallara göre yükselmekte ve ticaret dışı mallar sektöründe çalışanların kazançlarının düşmesine neden olmaktadır. Aynı zamanda artan ihracat talebi, ihracatı üreten sektörlerde istihdamı ve kazancı artırmaktadır. Para birimindeki değer kaybı tüketici fiyatlarını da etkileyebilir ve ithal gıdanın yüksek maliyeti gelirlerinin çoğunu gıdaya harcayan yoksul bireylere ve hane halklarına genel olarak zarar vermektedir.
- ❖ *Mali Kısıntı:* Hükümetler genellikle krizlere parasal ve mali duruşları sıkılaştırarak yanıt verirler bu da genellikle sosyal programlara yönelik kamu harcamalarında hane halklarına transferlerde ve ücret ve maaşlarda kesintilere yol açmaktadır. Nitekim mali krizin ardından kişi başına düşen gayrisafi yurt içi hasıladaki (GSYİH) düşüş, gelir dağılımdaki bozulma yoksulluk sorunundaki artışla ilişkili olmuştur. Kriz, bir ülkenin ortalama gelirinin düşmesine, gelir eşitsizliğine sebep olmakta bu da en çok yoksul kesimi ilgilendirmektedir. Maliye politikasının yoksulları etkilemesinin ana yolları olan eğitim, sağlık hizmetleri ve sosyal güvenlik programları için devlet harcamalarındaki kesintiler en yoksul grupların gelirlerinin düşmesiyle ilişkilidir (Baldalci; Mello; Inchauste, 2002).

Yoksulluk, bir mali krizden sonra sağlık hizmetleri için hükümet harcamalarındaki düşüşe özellikle duyarlı görünmektedir. Kriz, kentsel alanlarda yaşayan bireyleri kırsal mekânlarda yaşayanlara oranla daha fazla etkilemektedir. Bunun nedeni ise daha yüksek işsizlik ve artan enflasyonun kentsel yoksulların yaşam koşulları üzerinde daha güçlü bir etkiye sahip olmasıdır. Kırsal kesimde yaşayan yoksullar, kısmen kayıtlı sektörün dışında oldukları ve kendi gıda üretimlerine bağımlı oldukları için daha az etkilenirken, kentsel alanlarda yaşayanlar kayıtlı ekonomiye daha bağımlı kalmaktadır. Özellikle maaşlıların reislik ettiği hanelerde reel ücret ve sosyal haklardaki düşüş nedeniyle yoksul olma olasılığı artmaktadır (Baldalci; Mello; Inchauste, 2002).

1.3.1.4. İstihdam ve İşsizlik

İstihdam bağının büyüme ve yoksulluk arasında nasıl bir aracı olduğunu görmek için, onların doğasına göre yoksulların bazı sınıflandırmaları önem arz etmektedir (Osmani, 2002: 5). Temel sınıflandırma, işgücünde bulunan ve olmayan yoksulları ayırt etmektir. İkinci gruptan bazılarının işgücünde onları destekleyecek kimsesi olmaması ihtimaldir. Onlara göre istihdam bağının çok önemi olmamıştır. Yoksulluklarını hafifletmek için bir tür sosyal provizyona ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte işgücüne dâhil olmayan yoksulların çoğu, aslında birinci yoksul kategorisinin bakmakla yükümlü olduğu kişiler olmakta ve böylece koşulları ayrılmamaktadır. Bir şekilde birbirine bağlı kalabilmektedirler. Bu nedenle analitik amaçlar için sadece işgücünde yer alan yoksullara odaklanmanın yeterli olacağı dile getirilmiştir (Osmani, 2002: 5-6).

İşgücündeki yoksullar da iki gruba ayrılmıştır: Bunlar işsiz yoksullar ve çalışan yoksullardır. Çalışan yoksullar, iki farklı çizgide ele alınmıştır. Bu bağlamda geleneksel sınıflandırma çizgisi, emek ve üretim araçları arasındaki ilişkiye bakmakta ve buna göre çalışan yoksulları kendi işini kuran yoksullar ve ücretli yoksullar olarak sınıflandırmaktadır. Diğer bir sınıflandırma çizgisi ise çalışan insanları yoksullaştıran düşük gelirin yakın nedenlerine bakmaktadır (Osmani, 2002: 6-7).

İşsizlikle yoksulluk arasındaki bağın doğru tespit edilmesi büyük ölçüde işsizlik görünümüne tabi olmuştur. İşsizlerin eğitim ve yaş durumu, işsizlik sebepleri ve işsizlik süreleri, yoksulluk ile işsizlik arasındaki esas ilişkiyi meydana getirmektedir (Şenses, 2019: 168).

İşsizlik, yoksulluğun önemli nedenlerinden biri olmasına karşın işgücüne katılımın sağlanması bu sorunla başa çıkmak için yeterli olmamaktadır. İş gücüne katıldıkları halde düşük ücret alan bireyler yoksulluk sorunu ile karşılaşmaktadırlar. Alınan düşük ücret bireylerin işgücüne katılımına engel oluşturmakta ve gelir dağılımına negatif açıdan tesir ederek yoksulluğa neden olmaktadır (Akçakaya, 2009: 8). İstihdamın sağlanması yoksulluk sorununu büyük ölçüde azaltmaktadır. Ancak sorunu ortadan kaldırmak için tek başına yeterli olamamaktadır.

1.3.2. Sosyal ve Demografik Nedenler

Yoksulluğun sosyal ve demografik nedenlerini hanehalkı özellikleri, hızlı nüfus artışı ve göç başlıkları çerçevesinde ele almak mümkündür.

1.3.2.1. Hanehalkı Özellikleri

Çalışan insanların yoksulluğu, hem hanehalkı hem de işgücü piyasası özelliklerinin bir ürünü olan karmaşık bir konudur. Yoksulluk sorunu mikro (hanehalkı) ve makro (ulusal) seviyelerde faaliyet gösteren çoklu etkileşimli faktörler tarafından belirlenmektedir (Rahman, 2013: 303). Hanehalkı özellikleri, işgücü piyasası etkileşimleri yoluyla bir hane halkının yoksul olma olasılığını etkilemektedir.

Bireylerin işgücü piyasasına katılımı yoluyla yoksulluğu nasıl etkilediğini incelemek için bağımlılık oranı, çocuk-kadın oranı, hanehalkı içindeki kadın üyelerin oranı, hanehalkı yöneticisinin yaşı, eğitimi, hanehalkının statüsü, engellilik ve hanehalkı büyüklüğü gibi hanehalkı özellikleri dikkate almak gerekmektedir (Rahman, 2013: 304). Temel öncül, bir hanehalkının mevcut gelir kazanma fırsatlarından yararlanma yeteneğinin, hanehalkına özgü özelliklere göre şekillenmesidir. Belirli bir hanehalkı için, yoksul olma olasılığı, işgücü piyasasına katılımının kapsamı ve niteliği ile belirlenmektedir. İşgücü piyasasına katılım da hanehalkının özelliklerine bağlıdır (Rahman, 2013: 304-305)

Yaş, yoksulluğun en önemli belirleyicilerinden biridir. Hane reisinin çok genç ve yaşlı olan hanelerde yoksulluk, orta yaşlı reislere göre daha yüksektir; hane reisi yaşlandıkça hanehalkı serveti giderek azalmaktadır. Kitov (2006) Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yıllık kişisel gelirlerin 45 ile 55 yaşları arasında bazı yaşlarda göreceli maksimum değerine ulaştığını ve sonra düştüğünü gözlemlemişlerdir. Hane reisi daha yüksek yaş grubunda olan haneler, yoksul kalma olasılığını önemli ölçüde düşürmektedir (Meng; Gregory; Wan, 2007). Yaş (bir sınıra kadar) beceri geliştirme (deneyim), kaynak birikimi, kapsamlı sosyal sermaye ve refaha olumlu katkıda bulunan diğer niteliklerle ilişkilendirilmiştir (Bashaasha; Kidoido; Hansen, 2006). Bogale ve Korfun (2009) Etiyopya üzerine yaptığı araştırmanın bulguları bu varsayımı doğrulamış ve çalışmalarında hanehalkı reisinin yaşı pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durumda örnek hanehalkları arasında daha yaşlı hanelerin yoksul olmama olasılığının daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Yoksulluk, eğitim düzeyiyle olumlu bir şekilde ilişkilidir yani eğitim seviyesi yükseldikçe yoksulluk azalmaktadır. Güney Afrika'da Maitra (2002), hane reisinin eğitiminin ailenin yoksulluk durumu üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ispatlamıştır. Çalışma sonuçları hane reisinin elde ettiği en yüksek eğitim düzeyinin hanehalkının yoksul olma olasılığını önemli ölçüde azalttığını göstermektedir. Endonezya'da yapılan çalışmada daha iyi eğitilmiş hanelerin yoksul olma olasılığının daha düşük olduğu ortaya konulmuştur (Widyanti; Suryahadi; Sumanto et al. 2009). Huang (1999) Tayvan üzerine yaptığı çalışmada, eğitimin ücretler üzerindeki etkisini olumlu ve istatistiksel olarak anlamlı bulmuştur. Hane reisinin eğitim süresi, yoksul grupta kalma olasılığını önemli ölçüde azalttığını dile getirmiştir (Meng; Gregory; Wan, 2007).

Hanehalkı büyüklüğünün artmasıyla yoksulluğun arttığı tespit edilmiştir. Endonezya'da, hanehalkı büyüklüğünün bir hanehalkının fakir veya savunmasız olma olasılığını arttırdığı ortaya konulmuştur (Widyanti; Suryahadi; Sumarto et al. 2009). Aile büyüklüğü, her birimin ağırlığına göre hanehalkı kaynaklarının tahsis edilmesi gereken birim sayısını göstermiştir. Bogale ve Korf (2009) yaptıkları çalışmada, hanehalkı büyüklüğünde bir yetişkin eşdeğeri kadar bir artışın aşırı derecede yoksul olma olasılığını yüzde 3,13 ve orta derecede yoksul olma olasılığını sırasıyla yüzde 3,13 ve 5,16 oranında artırdığını ortaya çıkarmıştır. Buna karşın Pakistan'da çok büyük hanelerin hanehalkının yoksulluğu üzerindeki etkisinin olumsuz olduğu tespit edilmiştir. Bunun nedeni, büyük hanelerin daha fazla potansiyel gelire sahip olması ve iş gücüne daha fazla katılım yoluyla yoksulluğu azaltması olabileceği de belirtilmiştir (Sikander and Ahmed, 2008).

Gelişmekte olan ülkelerde hanehalkı büyüklüğü ile kişi başına tüketim (veya gelir) arasında güçlü bir negatif korelasyon olduğuna dair önemli kanıtların varlığına dikkat çekilmiştir (Lipton and Ravallion, 1994). Kadın başlı haneler yoksulluk içinde yaşama eğilimindedir. Birçok kadın hanede toplam gelir, kadın maaşlı kişilerin varlığı ve işgücü piyasasındaki düşük kazançları nedeniyle kronik olarak düşüktür. Kadınların düşük eğitim, öğretim ve deneyim seviyeleri nedeniyle işgücü piyasasına erişim, düşük ücret seviyesine sahip birkaç iş ile sınırlı kalmıştır. Kazançların yaşa bağımlılığı sağlam bir şekilde kurulmuş bir gerçeklik olduğuna değinilmiştir. Gelir eşitsizliği, daha genç yaştaki nüfusla olumlu bir ilişki sürdürmüştür (Barro, 1999). Nitekim yaşlı insanlar için gelir kısıtlanabilmektedir. Çünkü fiziksel yetersizlikleri

istihdam fırsatlarını sınırlamaktadır bu nedenle daha yaşlı insanlara sahip hanelerin yoksulluk içinde yaşama olasılığı daha yüksek olabilmektedir.

Aile reisinin kadın olduğu hanelerin yoksulluğa karşı özellikle savunmasız olduğu dile getirilmiştir. Bu bağlamda 1993 yılında Güney Afrika'da evin reisinin kadın olduğu aile yapılarında yoksulluğun önemli ölçüde daha yüksek ve yaşam şartlarının ise daha düşük olduğu görülmüştür (Maitra, 2002).

Aile reisinin kadın olduğu hanelerde meydana gelen daha yüksek yoksulluk oranları, Hindistan (Meenakshi and Ray, 2000), Güney Afrika (Aliber, 2001) ve Kenya (Muyanga, 2008) gibi ülkelerde yürütülen çalışmalarda da önemli bir bulgu olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu ülkeler dışında diğer ülkelerde de bu tür bulgulara benzer sonuçlar görülmüştür. Bu bağlamda aile reisinin kadın olduğu hanelerin daha yüksek ve uzun vadeli yoksulluk oranıyla ilişkilendirildiği Macaristan'da da benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır (Dünya Bankası, 2001). Yoksulluk ve işgücü piyasası özellikleri arasındaki bağlantıyı araştıran Bertranou ve Khamis (2005), hane reisinin imalat, inşaat, perakende ticaret veya otellerde çalıştırılması durumunda yoksul olma olasılığını arttırdığını ortaya koymuştur. Bu sektörler dinamik ve büyümekte olsalar da yoğun emek ve düşük maaşlı işçilerin yoksulluktan kaçmasına yardımcı olmamıştır. Kadın işçilerin toplam işçilere oranı daha fazla ise, hanehalkı düzeyinde yoksulluk olasılığının artması ihtimali oldukça yüksek görülmüştür.

Ekonomik çevre ve mesleklerin niteliği gereği kadınların aynı iş için erkek meslektaşlarından daha az kazandıkları şekilde bir öngörü ortaya çıkmıştır (Rahman, 2013: 306). Bu varsayım, işçi sayısı göz önüne alındığında, kadın işçilerin yüksek bir oranının hanehalkının fakir olma olasılığını artıran bir faktör olabileceği önerisine uygun olduğu iddia edilebilir. Hanehalkındaki ek bir kadın işçi, hanehalkının gelir gücünü artırarak hanehalkının fakir olma olasılığını doğrudan azaltabileceği yaygın olarak kabul olmuştur. Bununla birlikte bu olumlu etkinin kapsamı, kadın emeğinin erkek emeğine göre yaygın olarak gözlenen daha düşük getiri ile kısmen dengelenmektedir (Rahman, 2013: 306-307).

Engellilik ve yoksulluk arasında da belirgin bir bağlantı kurulmuştur. Bu durum karşılıklı iki yönlü bir ilişki olarak karşımıza çıkmaktadır. Engellilik yoksulluk riskini artırırken yoksulluk koşulları da engellilik riskini artırmaktadır. Özellikle hane reisinin engelli olması, artan giderler, hane reisinin gelirinin olmaması, sosyal dışlanma ve fırsatların olmaması nedeniyle tüm ailenin

yoksulluğunu artırmıştır. Hanehalkı reislerinin yanı sıra hanehalkı üyelerinden herhangi biri engelli ise ebeveynler zamanlarının önemli bir kısmını ona harcamak zorunda kalmıştır. Engelli bir biriye bakmak bakıcıların işgücü piyasasına katılımını azaltırken gelir açısından da yüksek fırsat maliyetlerine neden olmaktadır. Bu bağlamda engelli hanelerin yoksulluk içinde yaşama olasılığı daha yüksek olabilmektedir (Elwan, 1999).

Sikander ve Ahmed'in (2008) Pakistan üzerine yaptığı çalışmada aile reisinin engelli olması bir hanenin yoksul olma olasılığını daha da artırdığını ortaya çıkarmışlardır. Ayrıca Chaudhary (2003), hanehalkı özelliklerinin hanehalkının yoksulluk durumuna etkisi hakkında yaptığı analiz çalışmasında hane halkı büyüklüğü, eğitim durumu, çalışanların erkek oranı, bağımlılık oranı, toprak sahipliği ve hanehalkı reisinin yaşı gibi etmenlerin hanehalkı arasındaki yoksulluğun önemli belirleyicileri olma eğiliminde olduklarını dile getirmiştir.

Okuryazarlık ve yoksulluk da birbiri ile yakın bir bağlantı içerisindedir. Yüksek eğitim düzeyi yoksulluk durumunu etkilemekle birlikte kişinin tüketim ve diğer yaşam kalitesi konularında daha bilinçli kararlar almasını da sağlamaktadır. Yoksulluk, çocukları çalışmak için okulu bırakmaya zorlayarak okur-yazar olmaları önünde engel teşkil etmektedir. Okuma yazma bilmeyen bireyler düşük verimli bir iş gücü oluşturmakta ya da işsiz kalabilmektedir. Buna karşın çabalarında başarılı olsalar dahi genellikle düşük ücretli ve geçici işlerde istihdam edilmektedirler. Dolayısıyla hane reisinin eğitim düzeyinin düşük olması ailenin yoksulluk içinde yaşama olasılığını arttırabilmektedir (Rahman, 2013: 306-307).

1.3.2.2. Hızlı Nüfus Artışı

Politikacılar genellikle yüksek doğurganlığın ve ilgili demografik değişkenlerin yoksulluğu nasıl etkilediği sorusuyla ilgilenmişlerdir. 1960'larda ve 1970'lerde, doğurganlığın azalmasının gelişmekte olan ülkelerde nüfus artışını yavaşlatacağı ve böylece yoksulluğu azaltacağı şeklindeki popüler görüş, 1980'lerde büyük eleştirilerle gündeme gelmiş ama 1990'larda güncelliğini yitirmiştir (Merrick, 2002: 41). Ortaya çıkan alternatif bakış açısı demografik değerlendirmelerin büyük ölçüde yoksulluğun azaltılmasına karşı ilgisiz olduğu görüşü olmuştur. Ancak günümüzdeki yeni düşünce ve kanıtlar bu temel fikre karşı olmaktadır (Merrick, 2002: 41-42).

Yapılan araştırmaların birçoğu demografik eğilimlerin gerçekten önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla beraber daha yavaş nüfus artışının potansiyel faydaları; demografik değişimlerin zamanlamasına ve yoğunluğuna, kadınların sosyo-ekonomik statüsüne ve demografik değişim geçiren ülkelerdeki ekonomik politikaların türüne ve odağına bağlı kalmıştır. Küresel ekonomik büyüme durdukça, demograflar ve ekonomistler, yoksulluğu azaltan ve artıran nedenler arasındaki farklılıkları açıklamada hızlı nüfus artışının oynadığı rolü daha yakından incelemeye başlamışlardır. Bu tür çabalar dünya çapında aşırı derecede yoksul insan sayısını azaltabilecek en muhtemel olan politikaları, programları ve müdahaleleri belirlemeye yardımcı olabilmıştir (Merrick, 2002: 41-42).

Yapılan araştırmalar, doğurganlık oranlarının yoksulluk üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğuna dair ikna edici kanıtlar ortaya koymaktadır. Bu sonuç hem mikro hem de makro düzeydeki çalışmalarla desteklenmektedir. Mikro düzey kanıtlar, çocuklara ve çocukları olanlar da dâhil olmak üzere nesiller arası akışların kapsamlı tahminlerini sağlayan bir dizi çalışmada yer almaktadır. Bu tür çalışmalar sürekli olarak, yüksek doğurganlık ortamlarında çocukların mali bir yük olduğunu iddia etmişlerdir. Ayrıca, bakmakla yükümlü olunan çocuklara yapılan mali transferler, yetişkinlere ve yaşlı ebeveynlere yapılan mali transferlerden çok daha ağır bastığı dile getirilmiştir. Ayrıca ebeveynlerin maddi olarak fayda sağlayacakları için daha fazla çocuk sahibi oldukları hipotezi de kabul görmemiştir (Merrick, 2002).

En son araştırmalar, kendi başına yoksulluktan ziyade demografik faktörler ile ortalama gelir veya ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Herhangi bir gelir dağılımı göz önüne alındığında ortalama gelirdeki bir artış, tanımı gereği yoksullukta bir azalmaya yol açacaktır. Ampirik bir mesele olarak ekonomik büyümenin yoksulluk üzerinde önemli ve olumlu bir etkisi olmuştur. Ancak ne ekonomik büyüme ne de tüm büyüme politikaları yoksul yanlısı olmamıştır (Mason and Lee, 2004: 2).

1.3.2.3. Göç

Yoksulluğu saptayan bir diğer önemli unsur da, başta kırsal alandan kentsel alana olmak üzere farklı yerleşme bölgeleri arasında yaşanan göçlerdir. Göç ve yoksulluk arasındaki bağlantı çeşitli yönden değerlendirilecek kompleks bir ilişki olarak görülmüştür. Nitekim toplum içerisinde farklı grupların göç etmeye yatkınlıkları arasında önemli değişiklikler bulunmaktadır. Örneğin, yoksul bireylerin

toplumdaki diğer gruplara nazaran göç etme durumları daha az olabilmektedir. Aynı biçimde farklı etnik toplulukların, işsizlerin vb. farklı kesimlerin mekânsal hareketlilik durumu farklılaşabilmektedir (Şenses, 2019: 161).

Kırsal yoksulluğu kırsaldan dışa göçün önemli belirleyicisi olarak öne süren konusunda iki önemli görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden ilki, kırsal yoksulluğu itici bir faktör olarak ele almış ve yoksulluktan kurtulmak için kırsal kesimdeki yoksulların geçim kaynağı arayışıyla kentsel alanlara sürekli göç ettiklerini iddia etmiştir. Bu göç kırsal-kentsel alanda beklenen kazanç farklılığı nedeniyle varlıksız ve işsiz olanların kentsel alanlara daha fazla çekilmesidir. Göç edenler için kentsel alan kırsal alanlarda istihdam edilmiş olanlara kıyasla daha yüksek düzeyde olmuştur.

Bir diğer görüş ise ilk görüşün tam tersi niteliğinde yoksulluğun göçü caydırdığını öne sürmüştür. Bu bağlamda alt gelir gruplarına göre orta gelir gruplarının göç etme eğiliminin daha yüksek olduğuna işaret etmiştir. Nitekim bu görüşe göre kırsal kesimdeki yoksullar göç etmek isteseler de yoksulluk koşulları, göç maliyetlerini finanse etme kabiliyetlerini sınırlandırarak bunu yapmalarına izin vermemektedir (Chakrapani and Mitra, 1995: 380).

Göç, göç verilen mekânlarda yoksulluktan sıyrılmak için bir çözüm yolu olarak kabul edilmektedir. Aynı şekilde göç verilen mekânlar için ise yoksulluğun sebebi olabilmektedir. Göç edenlerden az sayıda birey mekânsal hareketlilikleri sonucu kayıtlı sektörde iş bulmakta ve toplumsal çevreye uyum sağlamaktadır. Göç eden bireylerin büyük çoğunluğu sosyal güvencenin olmadığı enformel alanlarda çalışmakta ve sosyal alanlara adapte olamayıp yoksullukla karşı karşıya kalmaktadırlar (Yalçın, 2008: 29).

1.3.3.Dışsal Etmenler

Toplum içerisindeki bazı kesimlerin dezavantajlı konumda olması ve o konumda bırakılması veya o konuma itilmesi olarak tanımlanan ayrımcılık ve bireylerin yaşamlarını idame ettirdikleri fiziki çevre yoksulluğu etkileyen dışsal faktörler arasında yer almaktadır (Şenses, 2019).

1.3.3.1. Ayrımcılık

Ayrımcılık, kişinin temel haklara ve temel ihtiyaçlara erişimini kısıtlayan bir olgudur. Bu olgu eşitsizliklere neden olarak küresel yoksulluğu etkilemektedir. Irk,

din, etnisite gibi faktörlere dayalı olarak kişilere veya gruplara karşı ayrımcılık, temel yaşam için ihtiyaçlara erişemeyen belirli nüfusu yoksullaştıran ayrımcılığı tetiklemektedir. Irk veya cinsiyete dayalı ayrımcılığa uğramak, kişinin ekonomik fırsatı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olup sosyal ve ekonomik kurumlarda gezinmeyi giderek zorlaştırmaktadır (Sewidan, 2015).

Ayrımcılık ve yoksulluk arasındaki bağlantı, büyük ölçüde fırsat eşitsizliğine dayanmaktadır. Ayrıca ayrımcılık kişinin hükümet politikalarına, özellikle yoksulluğu azaltma stratejilerinin geliştirilmesine odaklanan politikalara katılma yeteneğini engellemektedir. Ayrımcılık, yoksulluğun bir sonucu olabilir ve aynı zamanda küresel yoksulluğun sona ermesinin önünde bir engel olabilmektedir. İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne (HRW) göre, düşük gelirli ülkelerde yoksulluk içinde yaşayanların üçte ikisi, o ülkeye özgü bir etnik azınlık grubunun liderlik ettiği hanelerde yaşamaktadır (Sewidan, 2015).

Irk/etnik kökene dayalı ayrımcılıkta bireyler oldukları etnik köken nedeniyle toplumun bazı kesimlerince dışlanmaktadır. Dolayısıyla bu tür bireyler toplumsal yaşamın bazı imkânlarından faydalanamamaktadırlar. Etnik kökene dayalı dışlanmada kaynak yetersizliğinin yoksulluğu yenmeyi zorlayıcı bir duruma getirmesinden kaynaklı kendi kendini besleyen bir hal almaya başlamaktadır. Toplumun diğer kesimleri tarafından dışlananlar, kendilerini benzer durumda olan bireylerle aynı ikametgâh içinde bulduklarında da mekânsal ayrımcılık ortaya çıkmaktadır. Bu durumda yaşamlarını daraltan bir diğer etki faktörü durumuna gelmekte, hem gelirlerini hem de sosyal yaşamlarını daraltan bir neden haline gelmektedir (Adaman ve Keyder, 2007: 83).

Cinsiyet temelli ayrımcılıkta çoğunlukla kadınlara ilişkin bir ayırım göze çarpmaktadır. Özellikle iş gücü piyasalarında cinsiyete dayalı ayrımcılıkta kadınlar büyük zarar görmektedirler. Bahsi geçen ayrımcılık türünden kadınların toplumsal konumu ve ekonomik durumları olumsuz şekilde etkilenmektedir (Erdut, 2000: 355).

1.3.3.2. Yerleşim Yerinin Özellikleri

Yoksulluk ve bireylerin yaşamlarını sürdürdükleri fiziki çevre birbirleriyle bağlantı içerisindedir. Ülke içerisinde bazı bölgelerde yoksulluk birden fazla sebepten kaynaklanmakta ve bu yerleşim yerleri sorunu daha yoğun şekilde yaşamaktadır. Yoksulluğun belli bir mesken yerlerinde yoğunlaşması konut, altyapı ve istihdam olanakları, doğal ve iklimsel koşullar, kamu hizmetlerinin nitelik ve

niceliği ile ekonomideki yapısal değişiklikler gibi çeşitli etmenlerden kaynaklanabilmektedir. Birçok ülkede yoksulluk oranının ülke ortalamasının altında üzerinde veya olduğu bazı yerleşim yerleri ve bölgeler bulunmaktadır. Sanayileşmiş ülkelerde piyasalara yetersiz erişim, olumsuz iklim koşulları ve yetersiz kaynaklar gibi doğal koşullarla birlikte altyapı olanaklarının yetersizliği, işgücü kalitesinin düşüklüğü, azınlık ve göçmenlerden oluşan nüfusun yoğunluğu ve suç oranının yüksekliği gibi olumsuz şartların bir arada bulunduğu yerleşim yerlerinde yoksulluk sorunu da kendini daha yoğun bir biçimde gösterebilmektedir (Şenses, 2006: 179-180).

Yerleşim yerinin kır ve kent ayrımına bağlı olarak yoksulluk olgusu da farklılaşabilmektedir. Kentsel ve kırsal yerleşim yerlerinde harcama alışkanlıkları, yaşam formları, gelenekler ile birlikte tüketim ve gelir kalıpları da farklılık gösterebilmektedir. Dolayısıyla mesken yerinin niteliğine bağlı olarak kentsel ve kırsal kesim yoksulluğunun sebepleri değişiklik gösterebilmektedir.

Yoksulluk sorunu kırsal mekânlarda kentsel alanlara göre yüzünü daha fazla göstermektedir. Zira kırsal mekânlarda tüketim kalıplarının dar ve nispi olarak kişi başına gelirin düşük olması ile birlikte üretim teknolojileri ve iletişimde de görece olarak bir geri kalmışlık söz konusudur. Bölgesel farklılıkların belirlediği alanlar, çoğunlukla tarımsal üretimin ağır bastığı, toprak dağılımının ve mülkiyetinin adil olmadığı, sosyal ve ekonomik hizmetlerin yeteri kadar ulaştırılmadığı, fiziki ve sosyal altyapının gelişmediği yerleşim yerleridir (Yılmaz, 2006: 36-37).

Yoksulluk sorununun birçok nedeninin aynı yerleşim yerinde belirmesi, yoksulluğu görünür kılmamanın ötesinde o alanları da yoksullukla özdeş duruma getirmektedir. Topluluk, hanehalkı ve kişisel düzeydeki olumsuz şartların ve yoksulluk nedenlerinin aynı anda ve birlikte yaşandığı ve birbirinden etkilenerek güçlendiği bu yerleşim yerlerinde, yeni ekonomik fırsatlar da ortaya çıkmadığından yoksulluk süreklilik arz etmektedir (Şenses, 2006: 181).

İKİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK VE KADIN

Toplum içerisinde her kesim yoksulluk sorunu ile karşı karşıya kalabilmektedir. Fakat bazı kesimler diğer bireylere oranla bu sorunu daha yoğun ve derin hissetmektedir. Kadınlar genellikle yoksulluğu erkeklere göre daha değişik biçimlerde deneyimlemektedir. Yoksulluk sorunu ile ilgili araştırmalar cinsiyetin değişim gösteren görevleri ile beraber daha çok kadınlar çerçevesinde ele alınmaya başlanmıştır. Yoksulluğa dair yapılan çalışmalara toplumsal cinsiyetin katılmaması bu sorun ile ilgili açıklamaların geneli kapsayacağı, anlaşılır ve mutlak bir tarifi belirlemeyeceği görüşü bazı kadın araştırmacılar tarafından savunulmaktadır.

Toplumların gelişmişlik düzeyine bağlı olarak sınıflandırma yapan çalışmalar, değişen ve gelişen dünya ile beraber kadınların hayatlarında belirgin bir değişim olmadığı görüşünden yola çıkarak var olan noksanlıkları gidermeye yönelmiştir (Kümbetoğlu, 2002: 134). Toplum içerisindeki dezavantajlı kesimler arasında yoksulluk sorunu en çok kadınları etkilemektedir. Bu sonuçtan yola çıkarak yeni tanımlamalar ve kavramlar literatüre girmiştir. Bunlardan bir tanesi de “yoksulluğun kadınsılaşması (dişileşmesi)” (Moghadam, 2005: 1) kavramıdır.

2.1. YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASI

Birleşmiş Milletler Kadın Statüsü Komisyonu'na (2000) göre, “kadınlar dünyanın en yoksul” kesimidir. Hemen hemen tüm toplumlarda, kadınlar erkeklerden daha yüksek yoksulluk oranlarına sahiptir (Casper; McLanahan; Garfinkel, 1994). 1960 sonrası ABD’de ortaya çıkan yoksul nüfusundaki kadın sayısındaki artış sonrası yoksulluğun kadınsılaşması kavramı ortaya çıkmıştır.

1960'lı yıllara kadar yoksulluk daha çok erkek reisli hanelere yöneltilmiştir. Bununla birlikte 1969-1978 yılları arasında yoksul erkek reisli hanelerin sayısında azalış yoksul kadın reisli hanelerin sayısında ise bir artış olduğu görülmeye başlanmıştır. Kadınların hanenin reisliğini üstlenmesi, boşanma ve evlilik dışı çocuk sahibi olma sayısındaki artışlar yoksulluğun kadınlaşması kavramını açıklamak için kullanılmıştır.

1983 yılında yapılan araştırmalar sonucunda kadın başlı yoksul hane sayısı erkek reisli yoksul hane sayısından daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Yoksulluğun kadınlaşmasının nedeninin, öncelikli olarak giderek artan kadın reisli haneler olduğu görülmüştür (Pearce, 1978). Pearce'ye göre yoksul kesim içerisinde bekâr kadınların hane reisi olduğu haneler ve tek ebeveynli hanelerin sayısındaki artış bu kavramsallaştırmayı doğrular niteliktedir. 1995 yılında Pekin'de düzenlenen 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planında "yoksulluğun kadınlaşması" kavramını dile getirmiştir (Şener, 2012: 55).

Tanım konusu ile ilgili olarak, yoksulluğun kadınlaştırılmasını anlama sürecinde iki konu daha fazla ele alınmaktadır. Bunlardan ilki, yoksulluğun kadınlaştırılmasında kimlerin bu kapsama girdiğiyle ilgili bir netliğin olmamasıdır. Bu kavram içerisine sadece hane reisi olan ve bekâr kadınlar girmemektedir. Cinsiyet ayrımcılığı, boyun eğme ve eşitsiz gücün hane içinde de var olması yoksul hanelerdeki evli kadınlarında bu sorunla karşı karşıya kalabileceğini göstermektedir. Bir diğer konu ise yoksulluğun kadınlaştırılması statik bir resimden çok dinamik bir süreç olarak anlaşılması gerekliliğidir (Kim and Choi, 2010).

Yoksulluğu kavrama ve yoksullukla mücadele etme yöntemlerinde toplumsal cinsiyet rolleri belirleyici birer olgudur. Yoksulluğu deneyimleme biçimi cinsiyete dayalı olarak değişebilmektedir. Bunun en büyük sebebi toplumsal role bağlı olarak erkeklere daha çok hane dışı sorumlulukların verilmesi, kadınlara ise hane içi işlerin yüklenmesidir (Uçar, 2011).

Yoksullar arasında kadınların erkeklerden görece daha yoksul olduğu ve kadın reisli hanelerin yoksulların en yoksulu olduğu kabul edilmektedir. Birçok analist ve akademisyen "yoksulluğun kadınlaştırılması" kavramını eleştirmiştir. Bu kavram uluslararası aktörler ve politika yapıcılar tarafından benimsenmiş ve "cinsiyet temelli" yoksulluğu azaltma stratejileri çağrılarını ateşlemiştir. Kadınların

görelî yoksulluğunu azaltacak stratejilerin başarılı olması cinsiyet temelli yoksulluğun düşünülmesine bağlıdır.

Kadınların yoksulluğu hem çok boyutlu hem de çok sektörlü olarak düşünölmelidir. Kadınlar yoksulluğu farklı şekillerde, zamanlarda ve sosyal alanlarda - toplum, topluluk ve ev halkı – yaşamaktadırlar. Kadınlara yönelik kurumsallaşmış ayrımcılık toplumda, işgücü piyasalarında ve siyasi güçte de kendini göstermektedir. Toplumda sosyal normlar ve beklentiler, hangi cinsiyet rollerinin ve ilişkilerinin uygun kabul edildiğini belirlemektedir. Hanehalkı içinde eşit olmayan güç ilişkileri yaşa ve cinsiyete göre işlemektedir. Toplum içindeki, erkekler ile kadınlar arasındaki yapısal eşitsizlikler, yoksulluk deneyimini ve kadınların görelî yoksulluğunu şekillendirmektedir (Şener, 2012: 54).

Kadınların görelî yoksulluğunun belirlenmesinde aşağıdaki hususlar özellikle önemlidir (Bradshaw and Linneker, 2003: 9):

- ❖ Kadınların işi gelire çevirme olanakları daha azdır. Bu, üreme işlerine yönelik münhasır sorumluluklarından, üretken faaliyetlerinin erkeklere 'yardım' olarak kavramsallaştırılmasından ve üreme rollerinin bir uzantısı olan (ve dolayısıyla daha düşük ücretli) ve/veya 'kayıt dışı' ekonomideki sektörlerdeki yoğunlaşmalarından kaynaklanmaktadır.
- ❖ Kadınlar gelir elde ettiklerinde bu geliri karar verme kapasitesine dönüştürmeyi veya nasıl kullanıldığına karar vermeyi daha zor bulmaktadırlar. Hanehalkına katkının değeri, sosyal normlar ve benlik saygısı veya göreceli özerklik hakkındaki algılamalar, karar verme süreçlerini etkileme kapasitesini belirlemektedir.
- ❖ Kadınlar kararlar aldıklarında, kendi refahlarını iyileştirecek kararlar alma ve başkalarının refahını iyileştirme olasılıkları daha düşüktür. Kadınların bakıcılık ve annelik olarak 'doğal' niteliklerinden kaynaklandığı düşünölen bu 'fedakârlık', kadın olmanın ne anlama geldiğine dair sosyal olarak inşa edilmiş bir kavramsallaştırmadır.

Bu üç faktörün etkileşimi, yalnızca kadınların görelî yoksulluğunun belirlenmesine yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda farklı kadın ve kadın gruplarının yoksulluğu nasıl deneyimlediğini de belirlemeye yardımcı olmaktadır. Ayrıca, hanehalkı reisleri gibi belirli kadın gruplarının görelî yoksulluğunun varsayılmaması gerektiğini de öne sürölmektedir. Aile reisinin kadın olduğu

hanehalklarının 'yoksulların en yoksulu' olduğu fikri, toplam hane gelirlerinin analizine dayanmaktadır; onların toplam hane geliri, karşılaştırılabilir erkek reisli birimlerinkinden daha düşüktür, bunun tek sebebi kadınların erkeklerden daha az kazanmasıdır. Bununla birlikte araştırmalar kadın başlı hanelerde (sınırlı) gelirin daha eşit olarak dağıtıldığını ve kadın başlı hanelerde kadın ve çocuklara sunulan kaynakların erkek başlı birimlerdeki kadın ve çocuklara yaklaşık olarak eşit olduğunu göstermektedir. Erkek hanehalkı reisleri, hanehalkına kazandıkları her şeye katkıda bulunmak yerine kişisel tüketimleri için gelir elde edebilirler. Bu, bu gelire bağlı olan kadınları ve çocukları ikincil yoksulluk olarak adlandırılan bir duruma yerleştirmektedir. Kadın hane reisleri, sınırlı kaynaklar veya varlıklar olarak yoksulluğu deneyimleyebilirken, erkek partnerleri olan kadınlar için temel sorun, kaynaklara ve varlıklara sınırlı erişim ve bunlar üzerindeki kontroldür (Bradshaw and Linneker, 2003: 9).

2.1.1. Kadın Yoksulluğunu Etkileyen Faktörler

Yoksulluk sorununun baş göstermesinde birçok etmen etkili olabilmektedir. Bu etmenler her bölgede aynı olmasa da bazı hususlar noktasında ortak özellikler gösterebilmektedir. Yalnızca ekonomik temelli açıklanmaya çalışılan yoksulluk, 90'lı yıllarla beraber yeni içerikler kazanarak toplumsal, psikolojik, kültürel tesirleri göz önünde tutularak tanımlanmıştır. Bu nedenle kadın yoksulluğu yalnızca iktisadi çerçevede değil sosyal, psikolojik vb. yönlerden de irdelenmeye başlanmıştır. Kadınların istihdamı ve işgücü katılımları, sosyal dışlanma, eğitim durumları, sağlığa eşitsiz erişim ve sosyal koruma yoksunluğu kadın yoksulluğu etkileyen etmenler arasında sayılabilmektedir (Güzel, 2017: 38).

2.1.1.1. Kadın İstihdamı ve İş Gücüne Katılım

Kadın yoksulluğunun temel nedenlerinden bir tanesi kadınların işgücüne iştirakinde⁵ ve istihdamında yaşadığı cinsiyete dayalı ayrımcılıktır. İşgücü piyasasında kadınlar erkeklere oranla daha az istihdam edilmekte ve aldıkları ücret genellikle erkeklere oranla daha az olmaktadır. Tarih boyunca kadınlar üretimin her safhasında yer almalarına rağmen ilerlemenin imkânlarından yeteri kadar faydalanamamışlardır. Bu da kadınların yoksulluktan en çok etkilenen kesim

⁵ Bir işte yer alma, bir işe, bir düşünceye katılma, katılım (<https://sozluk.gov.tr/>).

olmalarına neden olmuştur. Kadınların çalışmalarına bir ücret karşılığı verilmesi tüm dünyaya tesir eden Endüstri Devrimi ile başlamıştır (Kocacık ve Gökkaya, 2005: 196). Endüstri Devrimi öncesi kadınların sorumlulukları yalnızca hane içi işlerle sınırlı tutulurken sanayileşme ile birlikte görev alanları genişlemiş ve hane dışı işlerde de çalışmaya başlamışlardır.

Kadınların işgücü piyasalarına katılımını kısıtlayan nedenlerin başında cinsiyete dayalı iş bölümü, eğitim yoksunluğu, toplumsal hayatta yerleşmiş olan norm ve değerler gelmektedir (Gökkaya, 2014: 374). Yaşanılan sosyal çevre tarafından kadına yöneltilen görevler ve bu çerçevede biçimlenen hane ve sosyal ortam kadının işgücüne katılımı etkilemektedir. “Çocuk ve yaşlıların bakımını geleneksel olarak sadece kadının görevi olarak gören, erkekleri ise ailenin geçimini sağlamakla görevli sayan cinsiyete dayalı işbölümü kadının işgücüne katılımının önündeki en büyük engeldir” (Önder, 2013: 50). Kadınların işgücü piyasalarında karşılaştığı bir diğer sorun ise ücretlendirmedeki ayrımcılıktır. Verilen ücret yaptıkları işin muhtevasına göre değil, işi yapan bireyin cinsiyetine göre belirlenmektedir (Erdut, 2006: 4).

Avrupa Yaşama ve Çalışma Koşullarının Geliştirilmesi Vakfı tarafından yapılan Dördüncü Avrupa Çalışma Koşulları Araştırması verilen ücretlerin cinsiyete dayalı değişiminin sadece ülkemizde değil başka ülkelerde de var olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışma sonucunda kadın ve erkek arasında istihdam konumu, ücret, ücretli ve ücretsiz işlerin oranları bakımından farklılıklar olduğu tespit edilmiştir (Çakır, 2008: 34).

Thibos ve arkadaşları (akt. Alptekin, 2014: 27) meslek dallarında niteliksiz işlerde ve az bir maaşla çalışan kadınları “pembe yakalı” şeklinde tanımlamıştır. Pembe yakalı şeklinde kavramsallaştırdığı kadınların eğitim seviyeleri ve çalışma yetenekleri genel olarak düşüktür. Çalışma yolunu güçlüklerle elde etmiş olan pembe yakalılar, devamlı ve yoğun bir biçimde aileleri ile beraber yoksulluk sorunu ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Şöyle ki kadınlar iş gücü piyasalarında genel olarak düşük pozisyonlardaki işlerde istihdam edilmektedirler. Düşük statülü işler gün içerisinde uzun zamanlı, düzensiz ve devamlı olmayan bir çalışmayı, düşük ücretli ve sosyal güvencesi olmayan işleri kapsamaktadır (Sallan Gül, 2005: 27-28). Kadın istihdamının düşük olması, işsizlik oranının fazlalığı ve kadınların çalışma hayatında

karşılaştığı ayrımcılıklar ile yoksulluk arasındaki bağlantı nicelik ve nitelik olarak belirtilebilir (Alptekin, 2014: 28).

2.1.1.2. Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma için evrensel olarak kabul edilmiş bir tanım veya ölçüt olmamasına rağmen, topluma katılım eksikliği, akademisyenler, hükümet organları, sivil toplum kuruluşları ve diğerleri tarafından ortaya konan tanımların tamamına yakınında yer almıştır. Bu bağlamda sosyal dışlanma, bireylerin ekonomik, sosyal, politik ve kültürel yaşama tam olarak katılmadıkları bir durumu ve süreci tanımlamaktadır.

İnsanların gelir, istihdam ve konut gibi maddi kaynaklarla beraber eğitim ve sağlık hizmetleri gibi hizmetlere erişebilmesi engellenmektedir. Sosyal dışlanma yalnızca maddi yoksunlukla sınırlı kalmamaktadır. Ülkelerin birçoğunda ve değişen düzeylerde yaş, cinsiyet, engellilik, ırk, etnik köken, din, göç durumu, sosyoekonomik durum, ikamet yeri ve cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği sosyal dışlanma için temel oluşturmaktadır (UN DESA, chapter1.pdf (un.org)).

Silver (1994), sosyal dışlanmanın üç paradigmasını tanımlamıştır. Bunlar dayanışma, uzmanlık ve tekeldir. Dayanışma paradigmasında dışlama, ekonomik olarak ilgilenmekten ziyade kültürel ve ahlaki olan birey ve toplum arasındaki sosyal bağın parçalanmasıdır. Buradaki odak nokta birey ve toplum arasındaki ilişkiler ağıdır. 'Uzmanlaşma' paradigması altında, dışlanma bireyler arasındaki ilişkilerden ve sivil toplum alanındaki ayrımcılığın kapsamından kaynaklanmaktadır. 'Tekel' paradigma ise genellikle farklı kültürel kimlikler ve kurumlar sergileyen güçlü grupların dışarıdan gelenlerin değerli kaynaklara erişimini nasıl kısıtladığına vurgu yapmaktadır (Silver, 1994: 570)

Yoksulluk sorununun temelinde sosyal dışlanma yer almaktadır. Buğra ve Keyder'e göre "...yoksulluk her şeyden önce insanın topluma diğer insanlar gibi katılabilmesini engelleyen bir sosyal dışlanma sorunudur." (Buğra ve Keyder, 2003). Sosyal dışlanma kavramı, bireylerin sosyal yaşamdan koparacak seviyede maddi ve manevi yoksunluk içinde olmalarını, hayatlarını ve haklarını gözetecek kurumlardan ve toplumsal destekten yoksun kalmalarını dile getirmiştir (Silver, 1994: 535).

Ücret azlığı ve işsizlik sosyal dışlanmaya neden olan faktörlerin başında yer almıştır.

“Günümüzde işsiz bir insan nakit ekonomisinin yaygın olduğu büyük pazar içinde genellikle yeteneklerini kullanamadığı için yer bulamamıştır. İşsiz insanlar işe alınmamaları veya işten çıkarılmaları nedeniyle kendilerini işe yaramaz olarak görmektedirler ve buna bağlı olarak özgüvenlerini yitirmektedirler” (Rahnema, 2009: 244).

Dolayısıyla bireyin var olduğu sosyal çevrede kişiyi bu şekilde değerlendirmeye başlamaktadır. Buna bağlı olarak birey toplum tarafından göz ardı edilmekte ve dışlanma durumu ortaya çıkmaktadır.

2.1.1.3. Eğitime Erişim Sorunu

Yoksulluk sadece finansal kaynakların yokluğu değil, aynı zamanda toplumda etkili bir şekilde işlev görme yeteneğinin eksikliği olarak da tanımlanmaktadır. Birçok boyutu bulunan yoksulluk yalnızca düşük gelir ve harcama seviyelerini gerektirmemektedir. Amartya Sen (2007), yoksulluğu, toplumda etkili bir şekilde işlev görme yeteneği olarak adlandırdığı şeyin eksikliğinden kaynaklanan, seçme özgürlüğünün yokluğuyla sonuçlanan bir durum olarak tanımlamaktadır. Bu çok boyutlu yorum, yoksulluk kavramının çok ötesine geçerek, yalnızca finansal kaynak eksikliği ile ilgilenmektedir.

Sen'in bakış açısı, yetersiz eğitimin kendi içinde birçok toplumda bir yoksulluk biçimi olarak görülebileceğini düşündürmüştür. Eğitim, yoksulların durumunu iyileştiren sosyal faydalar getirmekte, temel (ilk ve orta öğretim) eğitim, insanları ekonomiye ve topluma tam olarak katılmaları için ihtiyaç duydukları becerilerle donatarak, yoksulların üretkenliğini artırarak, yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olmaktadır. Nitekim eğitim yoksul çocukların bilgi düzeylerini, entelektüel eğilimlerini ve bilişsel güçlerini önemli ölçüde yükseltirken kişisel kimliklerini bulmalarına ve bu kimlikle uyumlu yaşam boyu seçimler yapmalarına yardımcı olmakta ve kişisel ahlak alanında göreceliliği, hoşgörüyü ve esnekliği artırmaktadır. Daha düşük doğurganlık oranları, çocukların daha iyi sağlık hizmetleri görmelerini ve kadınların işgücü piyasasına daha fazla katılımı sağlamaktadır (Dünya Bankası, 1995).

Yoksulluğun azaltılmasında eğitime erişimin rolü yadsınamaz bir gerçeklik olup eğitim ve kazanç doğrudan ilişkili olmuştur. Çünkü eğitim sadece istihdam edilme olasılığını artırmamaktadır. İşe girdikten sonra daha iyi eğitilmiş bireyler az eğitilmiş olanlardan daha fazla kazanmaktadır. Ekonomik açıdan bakıldığında, bu

şartırtıcı olmayan bir sonuç olup çok sayıda çalışma ile doğrulanmıştır. Nitekim ortaya konan çalışmalarda eğitim ve yoksulluğun ters orantılı olduğu birçok çalışma ile ortaya konulmuştur. Nüfusun eğitim seviyesi ne kadar yüksekse, yoksul bireylerin sayısı da o kadar az olmaktadır. Çünkü eğitim, yüksek maaşları destekleyen bilgi ve becerileri etkilemektedir (Tilak, 1994).

Eğitimin kalkınma ve ekonomik büyümedeki rolü ve sonuç olarak yoksullukla mücadeledeki rolü hakkındaki pek çok teorik tartışma, ekonomik anlamda eğitimin üretken yönüne odaklanmıştır. Nüfusun okullaşma düzeyinin ekonomik kalkınma düzeyiyle ilişkili olduğunu gösteren birçok istatistik ve raporlar da olmuştur. Ampirik olarak kanıtlanmış güçlü bir ilişki vardır ki bu, tüm toplumlarda çoğu zaman çalışanın ücretlendirilmesi için verilen eğitim seviyesi arasında bir korelasyon olduğunu göstermiştir. Bu piyasaların ve rekabetçi malların "normal" varsayımları bağlamında, daha yüksek eğitim düzeyine sahip insanların ortalama olarak daha yüksek bir üretkenliğe sahip olduğu anlamına gelmektedir (Tilak, 1994).

İşverenler, çalışanların potansiyel üretkenliğini tahmin etmek için gösterge olarak öğrenme becerilerini kullanmaktadır. Başka bir açıdan bakıldığında yaşa bağlı olarak ileri eğitim seviyesine sahip kişiler, sadece daha yüksek bir seviyede iş başlamakla kalmaz aynı zamanda ilerlemeleri çok daha hızlı olabilmektedir. Bu, düşük eğitim seviyesine sahip insanlar için daha yavaş gerçekleşmektedir. Ayrıca orta düzeyde bir eğitime sahip olan insanlar yaşamları boyunca sabit kalan kazançlara sahip olma eğiliminde daha çok olmaktadır (Tilak, 1994).

Çalışanların eğitim düzeyi, işgücü piyasası deneyimleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Eğitimin, çalışanların verimliliklerini ve dolayısıyla kazançlarını arttırması iş gücü piyasası deneyimlerini etkilemesinin sonucudur. Bireyler ne kadar çok eğitim alırsa yeni bilgileri o kadar iyi özümseyebilir, yeni beceriler edinebilir ve yeni teknolojilere aşına olabilirler. Dolayısıyla çalışan bireyler beşeri sermayelerini arttırarak emeklerinin ve işte kullandıkları sermayenin üretkenliğini arttırabilmektedir. Daha yüksek verimlilik seviyeleri daha yüksek beşeri sermaye seviyelerini yansıtıyorsa bu da öncelikle artan eğitimin bir sonucudur o zaman eğitim kazanımı ile kazanç arasında olumlu bir ilişki bulunmaktadır (Saxon, 2000: 1).

Kişilerin yaşamdan beklentilerinin karşılanmasının ve sosyal pozisyonlarını geliştirilmesinin araçlarından bir tanesi de eğitimidir. Eğitim ve yoksulluk arasında

sosyal- kültürel ve iktisadi yönden kısır bir döngü mevcuttur. Eğitim olanaklarından faydalanamama yoksulluğun sürekli bir vaziyet almasına neden olmaktadır. Yoksul hanelerde eğitim önceliği erkek çocuklara aittir. Geleneksel fikirlerin hâkim olduğu toplumlarda ebeveynler yaşlandıklarında erkek çocuklarını tutunacakları güç olarak görmektedirler. Kız çocukları gelecek için iyi bir yatırım olarak görülmemekte ve ikincil konuma itilmektedir. Kız çocuklarının eğitimi için masraf yapmanın yarar sağlamayacağı, gelecekte sağlayacağı çıkardan ailesinin yaralanamayacağı fikri genel olarak hâkimdir (Şener, 2009: 3).

Eğitim, temel bir insan hakkı olduğu kadar temel bir ihtiyaçtır. Diğer tüm fizyolojik ihtiyaçların temeli olmuştur. Eğitim, ekonomik ilerleme ve sosyal hareketlilik kaynağı olarak da görülmektedir. Eğitim, işgücünün verimliliğini artırarak yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunur ve böylece ekonomik büyümeyi arttırabilmektedir. Bu ekonomik büyümenin yoksulluk seviyelerini düşüren yüksek gelir anlamına gelmesidir (<https://publikationer.sida.se/contentassets/dd486cf7adc74516a5c974c2d260c8b5/13138.pdf>). Bir birey ne kadar eğitilmiş olursa hem işgücü piyasasında da o kadar üretken olması beklene bilinmektedir. Çünkü daha fazla eğitilmiş iş gücü gelir seviyelerini yükseltebilmekte ve grupları mutlak yoksulluktan çıkarabilmektedir.

2.1.1.4. Sağlığa Erişim ve Sosyal Koruma Yoksunluğu

Kadınların sağlığa ulaşmalarının sınırlı olması ve kendilerine ait sosyal güvencelerinin olmayışı kadın yoksulluğunu etkileyen önemli faktörlerden birisidir. Kadınların eğitim seviyelerinin düşük olması sağlığa doğru bir biçimde ulaşmalarını sınırlandırmakta ve işgücü piyasalarında yer edinmelerine engel teşkil etmektedir. Kadınlar istihdam edilse bile eğitimdeki eşitsizliğe bağlı olarak daha çok düşük ücretle vasıfsız işlerde çalıştırılmaktadırlar. Bunların yanı sıra kadınlar kayıt dışı istihdam edilmekte ve sigortasız biçimde sosyal güvenlik sisteminden faydalanamamaktadırlar. Buna bağlı olarak sağlık hizmetlerine ve emeklilik hakkına ulaşamayan kadınlar için yoksulluk kaçınılmaz bir sonuç olmaktadır. (Uçar, 2011: 41).

Yoksul hanelerdeki kızlar ve kadınlar, aile üyelerini ücretsiz ev işi yoluyla besleme ve bakım sorumluluğunda ve işinde orantısız bir paya sahiptir. Örneğin, yoksul kırsal hanelerde kadınların işine yakacak odun, su ve yem toplama, hayvan bakımı ve geçimlik tarım gibi faaliyetler hâkimdir. Kadınların işine ilişkin angarya

ve zamanın yoğun talepleri kadınların “zaman yoksulluğuna” (Gupta, <https://opentextbc.ca/womenintheworld/chapter/chapter-1-women-and-poverty/>) katkıda bulunabilmektedir. Dolayısıyla yoksul kadınların bir başka işte veya daha nitelikli işlerde çalışarak gelir elde etme fırsatını seçmeleri büyük ölçüde sınırlı kalabilmektedir.

Zor zaman tahsisi seçenekleriyle karşı karşıya kalan yoksul hanelerdeki kadınlar, kardeşlerine bakmak veya diğer hanehalkı görevlerini de paylaşarak kendi sağlıklarını ve beslenmelerini veya kızlarının eğitimi için çoğu durumda feda etmektedirler. Bu durum yoksul hanelerde kaynakların tahsisinde cinsiyet ayrımcılığının birer parçası haline gelmeye başlamıştır. Yapılan araştırmalar beslenme, eğitim ve sağlıktaki cinsiyet farklarının yoksul hanelerde daha büyük olduğunu göstermiştir. Kızların insan sermayesine yapılan yatırım eksikliği, yoksulluğun inatçı doğasından kısmen sorumlu olan, nesiller arası kısır bir yoksulluk ve dezavantaj durumuna dönüşmektedir (<https://opentextbc.ca/womenintheworld>, 2020).

2.2. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE KADIN YOKSULLUĞUNUN GÖRÜNÜMÜ

2.2.1. Dünya’da Kadın Yoksulluğu

Kadın yoksulluğu giderek küresel bir sorun haline almaya başlamıştır. Günümüzde kadın reisli hanelerin sayısında artış yaşanmakta ve buna bağlı olarak yoksulluk sorunu ile karşı karşıya kalan kadınlar iktisadi gelişme hızını düşürmektedirler. Yoksul bölgelerde kadınların dezavantajlı konumu, insan popülasyonundaki artışı, çevre tahribatını ve yoksulluk sarmalını desteklemektedir. Kadın yoksulluğu günümüzde yalnızca az gelişmiş ülkelerin değil gelişmiş ülkelerinde karşı karşıya kaldığı olumsuz bir durum olmuştur.

Tablo 2.1: Seçilmiş Bölgelerde Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi

	İnsani gelişme endeksi	Anne Ölüm oranları (100.000 canlı doğum başına ölüm oranı)	Genç doğum oranı (15-19 yaş arası 1000 kadında doğum sayısı)	Parlamentodaki sandalye payı (kadınların sahip olduğu %)
Bölge	2018	2015	2015-2018	2018
Arap Ülkeleri	0.531	148.2	46.6	18.3
Doğu Asya ve Pasifik	0.310	61.7	22.0	20.3
Avrupa ve Orta Asya	0.276	24.8	27.8	21.2
Latin Amerika ve Karayipler	0.383	67.6	63.2	31.0
Güney Asya	0.510	175.7	26.1	17.1
Sahra Altı Afrika	0.573	550.2	104.7	23.5

Kaynak: UNDP, 2019 (Human Development Report)

Tablo 2.1'in devamıdır

	En az ortaöğretime sahip nüfus(25 yaş ve üstü)		İşgücü katılım oranı(15 yaş ve üstü)	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Bölge	2010-2018	2010-2018	2018	2018
Arap Ülkeleri	45.9	54.9	20.4	73.8
Doğu Asya ve Pasifik	68.8	76.2	59.7	77.0
Avrupa ve Orta Asya	78.1	85.8	45.2	70.1
Latin Amerika ve Karayipler	59.7	59.3	51.8	77.2
Güney Asya	39.9	60.8	25.9	78.8
Sahra Altı Afrika	28.8	39.8	63.5	72.9

Tablo 2.1'de dünyadaki bölgelere ait cinsiyet eşitsizliği endeksleri gösterilmiştir. 2018 yılı itibariyle Sahra Altı Afrika ülkelerinde insani gelişme endeksi 0.573 iken bu oran Avrupa ve Orta Asya ülkelerinde 0.276'dır. 100.000 canlı doğum başına anne ölüm oranlarına bakıldığında 550.2'lik bir oranla ilk sırada Sahra Altı Afrika ülkeleri, ikinci sırada ise 175.7 ile Güney Asya gelmektedir. 2015-2018 genç doğum oranı en az Doğu Asya ve Pasifik bölgesinde bulunmaktadır (22.0'lık oran). Kadınların parlamentoda sahip olduğu koltuk sayısı %31.0 oranı ile en çok Latin Amerika ve Karayipler'de bulunmaktadır. Tablo 2.1'e göre 2010-2018 yılları arasında Güney Asya'da en az ortaöğretim görmüş kadınların oranı %39.9 iken buna karşın erkeklerin oranı %60.8'dir. Orta öğretim görmüş kadın erkek oranındaki fark en az Latin Amerika ve Karayipler'de bulunmaktadır.

İnsani gelişme, insanların tercihlerini genişletme süreci olarak kabul edilmiştir. Ülke olarak, bu tercihler sonsuz olabilmekle beraber ve süreç içerisinde değişebilmektedir. Buna karşın bireylerin gelişiminin her düzeyinde, sıhhatli ve uzun

bir hayat sürmeleri, bilgi edinmeleri ve iyi bir hayat standardı için lazım olan kaynaklara erişmeleri için üç temel faktör bulunmaktadır. Bu temel seçimler hâlihazırda yoksa diğer birçok fırsat ulaşılamaz durumda kalmıştır. Ancak İnsani Gelişme bununla da sınırlı kalmamıştır. Dolayısıyla bireyler tarafından değer verilen ilave alternatifler, siyasal, iktisadi ve toplumsal özgürlükten yaratıcı ve üretken olma fırsatlarına ve şahsi onurdan ve temel insan haklarından yararlanmaya kadar uzanmıştır (UNDP, 1990: 10).

Tablo 2.2: Seçilmiş Bölgelerde İnsani Gelişme Endeksi (2018)

Bölge	Cinsiyet Gelişimi Endeksi	Doğuştaki Beklenen Yaşam Süresi		Beklenen Eğitim Süresi		Ortalama Eğitim Süresi		Kişi başına Tahmini Gayri Safi Milli Hâsıla (2011 SAGP \$)	
		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Arap Ülkeleri	0.856	73.8	70.2	11.7	12.3	6.4	7.8	5,338	25,343
Doğu Asya ve Pasifik	0.962	77.8	72.9	13.5	13.3	7.5	8.3	11,385	17,728
Avrupa ve Orta Asya	0.953	77.5	70.8	14.4	14.7	9.9	10.5	10,588	20,674
Latin Amerika ve Karayipler	0.978	78.6	72.3	14.9	14.1	8.6	8.5	9,836	18,004
Güney Asya	0.828	71.1	68.5	12.0	11.6	5.0	8.0	2,639	10,693
Sahra Altı Afrika	0.821	62.9	59.4	9.3	10.4	4.8	6.6	2,752	4,133

Kaynak: UNDP, 2019 (Human Development Report)

Tablo 2.2’de seçilmiş bölgelerde insani gelişim endeksi verilerine yer verilmiştir. Yukarıdaki tablo incelendiğinde cinsiyet gelişim endeksi Arap ülkelerinde 0.856, Doğu Asya ve Pasifik’te 0.962, Avrupa ve Orta Asya’da 0.953, Latin Amerika ve Karayipler’de 0.978, Güney Asya’da 0.828, Sahra Altı Afrika’da ise 0.821’dir. Tablo 2.2’ye göre doğuştaki beklenen yaşam süresinde kadınların beklediği ortalama ömür (yıl) erkeklerin beklediği ortalama ömre oranla daha fazladır. Avrupa ve Orta Asya’da doğuştaki beklenen yaşam süresi kadınlarda 77.5 yıl olmasına karşın erkeklerde 70.8 yıldır. Seçilmiş bölgeler arasında doğuştaki beklenen ortalama ömür ise en az Sahra Altı Afrika’dadır.

Tablo 2.2’ye göre kadınların beklenen eğitim süresi ve ortalama eğitim süresi erkeklere oranlara daha azdır. İnsani gelişme endeksinin bir diğer göstergesi olan kişi başına düşen tahmini gayri safi milli hâsıla oranı cinsiyete göre değişmektedir.

Erkeklerin satın alma gücü paritesine (SGP) göre ABD doları cinsinden sahip oldukları GSMH 2018 yılında kadınlara kıyasla daha fazladır. Farkın en fazla olduğu bölge Arap Ülkeleri'dir. Burada kadınlarda kişi başına düşen GSMH 5,338 dolar iken erkeklerde bu rakam 25,343 dolardır. Sahra Altı Afrika ülkelerinde kadın ve erkeklerde kişi başına düşen gayri safi milli hâsıla seçilmiş bölgelerde en düşük düzeydedir. Kadınların SGP'ye göre tahmini GSMH Sahra Altı Afrika'da 2,752 dolardır.

2.2.2. Türkiye'de Kadın Yoksulluğunun Görünümü

Birleşmiş Milletler Kalkınma Kurumu (UNDP) tarafından, insani gelişme kıstası yönünden kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği ölçmek amacıyla insani gelişme endeksi geliştirilmiştir (UNDP, 2018). Dolayısıyla İGE, insani gelişmenin üç temel boyutundaki uzun dönemli ilerlemeyi değerlendirmek için kullanılan özet bir ölçüm yöntemidir. Bu üç temel boyut; uzun ve sağlıklı yaşam, bilgiye erişim ve insana yakışır bir yaşam standardı olarak sıralanmaktadır.

Uzun ve sağlıklı yaşam boyutu, beklenen ortalama yaşam süresiyle ölçülmektedir. Bilgi birikim düzeyi, yetişkin nüfustaki ortalama öğrenim süresiyle, bir başka deyişle 25 yaş ve üstündeki bireylerin ömürleri boyunca öğrenim gördükleri süreyle ölçülmektedir. Öğrenme ve bilgiye erişim ise, okula başlama yaşındaki çocuklar için beklenen öğrenim süresiyle; bir başka deyişle, yaşa özgü okullaşma oranlarının çocuğun yaşamı boyunca aynı kalacağı varsayımıyla, çocuğun eğitim almayı bekleyebileceği toplam süre olarak ölçülmektedir. Yaşam standardı ise, satın alma gücü paritesi (SGP) dönüştürme oranları kullanılarak 2011 yılına sabitlenmiş uluslararası dolara dönüştürülmüş kişi başına Gayrisafi Milli Hâsıla (GSMH) rakamı cinsinden ölçülmektedir (UNDP, 2019).

Tablo 2.3: Tutarlı Zaman Serisi Verileri ve Yeni Kriterlere Göre Türkiye'nin İGE Eğilimleri

Yıllar	Doğuşta beklenen yaşam süresi	Beklenen öğrenim süresi	Ortalama öğrenim süresi	Kişi başı GSMH(2011 SGP Dolar)	İGE Değeri
2010	74,5	13,8	7,2	17.804	0,743
2015	76,5	16,2	8,0	23.048	0,800
2016	76,9	16,4	7,6	23.409	0,800
2017	77,2	16,4	7,7	24.702	0,805
2018	77,4	16,4	7,7	24.905	0,806

Kaynak: UNDP, 2019

Türkiye'nin 2018 yılındaki İGE değeri 0,806'dır. Bu değerle Türkiye, yüksek insani gelişme kategorisinde yer almıştır ve 189 ülke ve toprak arasında 59. olmuştur. 2010-2018 yılları arasında ise Türkiye'nin İGE değeri 0,743'ten 0,806'ya yükselmiştir. Bu, toplamda %63'lük bir artış anlamına gelmektedir. Tablo 2.3'te Türkiye'nin her İGE göstergesi açısından kaydettiği ilerleme değerlendirilmektedir. 2010-2018 yılları arasında Türkiye'de doğuştan beklenen yaşam süresi 2,9 yıl; ortalama öğrenim süresi 0,5 yıl ve beklenen öğrenim süresi 2,6 yıl artmıştır. Türkiye'de kişi başına Gayrisafi Milli Hasılının (GSMH) 2010-2018 yılları arasındaki farkı 7.101 dolardır.

Tablo 2.4: Türkiye'nin Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi (CDGE/2018)

Kadın- Erkek Oranı	İGE değerleri		Doğuştan beklenen yaşam süresi		Beklenen öğrenim süresi		Ortalama öğrenim süresi		Kişi Başına GSMH	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
0,924	0,771	0,834	80,3	74,4	15,9	16,9	6,9	8,4	15.921	34.137

Kaynak: UNDP, 2019

CDGE, insani gelişmenin üç temel boyutundaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ölçmektedir. Bu üç boyut; sağlık (kadın ve erkeklerin doğuştan beklenen ortalama yaşam süresinin ölçülmesi), eğitim (kız ve erkek çocuklarının ortalama öğrenim süresi ve 25 yaş ve üstü yetişkinler için ortalama öğrenim süresinin ölçülmesi) ve ekonomik kaynaklar üzerindeki hâkimiyet (kadın ve erkek kişi başına tahmini GSMH ile ölçülmesi) şeklinde belirlenmiştir (UNDP,2019).

Türkiye'de 2018 kadın İGE değeri 0,771 iken, erkek İGE değeri 0,834 olarak ölçülmüştür. Kadınların ortalama öğrenim süreleri ve beklenen öğrenim süreleri erkeklerin ortalama öğrenim süreleri ile beklenen öğrenim sürelerine kıyasla daha düşük seviyededir.

Tablo 2.5: Türkiye'nin Toplumsal Cinsiyet Endeksi (TCEE/ 2018)

TCEE Değeri	TCEE Sıralaması	Anne ölüm oranları	Ergen doğurganlık oranı(%)	Kadın parlamenter oranı(%)	En az ortaöğretim görmüş nüfusun oranı(%)		İşgücü katılım oranı(%)	
					Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
0,305	66	16,0	26,6	17,4	44,3	66,0	33,5	72,6

Kaynak: UNDP, 2019

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (TCEE) cinsiyete dayalı eşitsizlikleri üç farklı boyutta yansıtmaktadır. Bu boyutlar; üreme sağlığı, kadının güçlenmesi ve ekonomik faaliyetler şeklinde sıralanmaktadır. Üreme sağlığı, anne ölüm ve ergen doğurganlık oranları ile ölçülmektedir. Kadının güçlendirilmesi, parlamentodaki kadın milletvekillerinin sandalye sayısı ve her iki cinsiyetin orta ve yükseköğrenime devam etme oranları ile ele alınmaktadır. Ekonomik faaliyetler ise kadın ve erkek olmak üzere her iki cinsiyetin işgücüne katılım oranları ile değerlendirilmektedir (UNDP, 2019).

Türkiye, 2018 endeksinde 0,305'lik TCEE değeriyle 162 ülke arasında 66. sırada yer almıştır. Türkiye'de parlamentodaki kadın milletvekili oranı %17,4'tür. Yetişkin kadınlar arasında en az orta öğrenim görmüş olanların oranı %44,3 iken, bu oran erkeklerde %66,0 olarak göze çarpmaktadır. Her 100.000 canlı doğumda 16,0 kadın hayatını kaybetmekte ve ergenler arasındaki doğurganlık oranı ise 15-19 yaşları arasındaki her 1000 kadında 26,6 olarak dikkat çekmektedir. Kadınların işgücü piyasasına katılım oranı %33,5 iken, erkeklerde %72,6 düzeyinde seyretmektedir.

Türkiye'de nüfusun yıllar ve cinsiyete göre iş gücü durumları, istihdam edilenlerin yıllar ve cinsiyete göre işteki durumları, okuryazarlık ve cinsiyete göre nüfus, hanehalkı fertlerinin cinsiyet ve eğitim durumuna göre yoksulluk oranları, ekonomik faaliyetlere ve cinsiyete göre istihdam oranları, esas işlerinden dolayı herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmayanların yıllar ve cinsiyete göre iş gücü durumları TÜİK verilerinden yararlanılarak incelenmiştir. Ayrıca araştırma sahasını oluşturan TRC3 Bölgesinin ve daha mikro düzeyde Şırnak ilinin kadın yoksulluğu tabloları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tablo 2.6'da 2014-2020 yılları arasında TÜİK verilerine göre kadınların ve erkeklerin iş gücü durumu; iş gücüne katılım, istihdam, işsizlik oranları gösterilmektedir.

Tablo 2.6: Kurumsal Olmayan Nüfusun Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu (15+ yaş)

Yıllar	15 yaş ve daha yukarı yaştaki nüfus	İşgücüne katılma oranları(%)	İşsizlik oranları (%)	İstihdam oranları(%)
Erkek				
2014	28.145	71,3	9,0	64,8
2015	28.573	71,6	9,2	65,5
2016	29.031	72,0	9,6	65,1
2017	29.649	72,5	9,4	65,6
2018	30.007	72,7	9,5	65,7
2019	30.372	72,0	12,4	63,1
2020(Temmuz)	30.982	69,2	12,4	60,6
Kadın				
2014	28.841	30,3	11,9	26,7
2015	29,281	31,5	12,6	27,5
2016	29,689	32,5	13,7	28,0
2017	30,244	33,6	14,1	28,7
2018	30,647	34,2	13,9	29,4
2019	31,097	34,4	16,5	28,7
2020(Temmuz)	31,644	31,7	15,5	26,8

Kaynak: TÜİK (İşgücü İstatistikleri), 2020

Tablo 2.6'ya göre 2014-2019 yılları arasında kadınların işgücüne katılım oranı sürekli olarak artış göstermektedir. Ancak 2020 Temmuz ayı itibariyle oran %31,7'lik oranla düşüş göstermiştir. Türkiye'de cinsiyete göre işgücüne katılım oranları kıyaslandığında erkeklerin işgücüne katılım oranlarının kadınların iş gücüne katılma orandan daha yüksek seviyelerde olduğu görülmektedir.

Ayrıca tablo 2.6'da kadınların işsizlik ve istihdam oranlarına da yer verilmiştir. Buna göre 2014 yılında %11,9 olan işsizlik oranı 2020 yılına gelindiğinde %31,7'ye yükselmiştir. Ayrıca kadınların istihdam oranı 2014-2019 yılları itibariyle sürekli artış göstermiştir. Fakat 2019'da %28,7 olan istihdam oranı 2020 (Temmuz)'de %26,82'e düşmüştür. İstihdam ve işsizlik oranını cinsiyete göre kıyasladığımızda ise yıllara göre kadınların istihdam oranları erkeklerin istihdam oranından daha düşüktür, işsizlik oranı ise daha yüksek seviyelerdedir.

Tablo 2.7: İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İşteki Durumu (15+ yaş/ bin kişi)

Yıllar	Toplam	Ücretli veya yevmiyeli	İşveren	Kendi hesabına	Ücretsiz aile işçisi
Erkek					
2014	18.244	12.499	1.079	3.777	889
2015	18.562	12.857	1.080	3.760	865
2016	18.893	13.101	1.127	3.801	864
2017	19.460	13.424	1.167	3.992	877
2018	19.720	13.643	1.169	4.033	874
2019	19.156	13.269	1.124	3.908	855
2020(Temmuz)	18.783	13.189	1.004	3.672	917
Kadın					
2014	7.689	4.627	94	701	2.266
2015	8.058	4.971	95	707	2.286
2016	8.312	5.276	112	734	2.190
2017	8.729	5.536	112	823	2.258
2018	9.018	5.893	112	875	2.138
2019	8.924	5.947	129	801	2.047
2020(Temmuz)	8.481	5.662	155	752	1.912

Kaynak: TÜİK (İşgücü İstatistikleri), 2020

Tablo 2.7’de 2014-2020 (Temmuz) yılları istihdam edilen bireylerin cinsiyete göre dağılımı(bin kişi) gösterilmiştir. Ücretli ve yevmiyeli kadın çalışanların sayısı baz alınan yıllar boyunca sürekli bir artış göstermiştir. 2014 yılında ücretli ve yevmiyeli çalışan kadın sayısı 4.627’dir. Bu rakam temel alınan yıllar itibariyle artış göstermiştir ve 2019 yılında sayı 5.662 çıkmıştır. Kendi hesabına çalışan kadınların sayısı erkeklerin sayısından daha düşük, ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların sayısı ise erkeklere oranla daha yüksek seviyelerdedir.

Kendi hesabına çalışan kadınların sayısında 2017 yılına kadar sürekli artış göstermiştir. Ancak 2018 yılı itibariyle bu sayı düşmüştür. Aynı zamanda ücretli ve yevmiyeli çalışan kadınların sayısı gösterilen yıllar içerisinde artış göstermesine rağmen cinsiyete göre kıyaslandığında ücretli ve yevmiyeli istihdam edilen erkeklerin sayısından daha düşük seviyelerdedir. Tablo 2.7’de işveren kadın sayısı gösterilen artışa rağmen erkek işverenlerin gerisinde kalmıştır.

Tablo 2.8: Okuryazar ve Cinsiyete Göre Nüfus (15+ yaş/ %)

Yıllar	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Toplam						
Okuma yazma bilmeyen	4,6	4,4	4,1	3,8	3,6	3,3
Okuma yazma bilen	95,4	95,6	95,9	96,2	96,4	96,7
Kadın						
Okuma yazma bilmeyen	7,6	7,4	6,9	6,5	6,1	5,6
Okuma yazma bilen	92,4	92,6	93,1	93,5	93,9	94,4
Erkek						
Okuma yazma bilmeyen	1,5	1,4	1,3	1,2	1,1	0,1
Okuma yazma bilen	98,5	98,6	98,7	98,8	98,9	99,1

Kaynak: TÜİK (Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı), 2014-2019

Tablo 2.8'e göre okuma yazma bilen kadınların oranları gösterilen yıllar boyunca artış göstermiştir. Tablodan hareketle okuma yazma bilen erkeklerin oranı okuma yazma bilen kadınların oranından daha fazladır. Okuma yazma bilen kadınların oranı 2014 yılında %92,4 iken 2019 yılında %94,4 olmaktadır. Gösterilen yıllar göz önüne alındığında okuma yazma bilmeyen erkeklerin oranı kadınların oranından daha azdır.

Cinsiyete göre okuryazarlık oranı ile beraber toplam nüfus içerisinde erkek ve kadınların eğitim durumlarının da incelenmesi kadınların yoksulluğu ne ölçüde yaşadıklarının farkına varma konusunda yol gösterici olacaktır.

Tablo 2.9'da 2014-2017 yılları arasında hane halkı fertlerinin bitirilen eğitim durumları ve cinsiyetleri dikkate alınarak yoksulluk oranlarına yer verilmiştir.

Tablo 2.9: Hanehalkı Fertlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları (15+ yaş/ %)

Yıllar	2014		2015		2016		2017	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Okuryazar Olmayan	36,40	46,90	34,40	45,50	33,80	42,80	34,00	40,90
Bir okul bitirmeyenler	30,50	40,90	30,90	40,00	31,10	37,80	27,40	37,50
Lise altı eğitimliler	17,70	21,20	18,50	21,90	18,40	20,70	17,50	19,50
Lise ve dengi okul mezunları	7,9	10,30	9,20	10,90	9,50	11,00	9,30	9,80
Yükseköğretim mezunları	2,30	2,10	2,90	2,50	3,40	2,90	3,50	3,10

Kaynak: TÜİK, 2017

Tablo 2.9'a göre 2014 yılında okuryazar olmayan kadın yoksulluk oranı %36,40 iken, 2017 yılına gelindiğinde bu oranının %34,0 gerilediği görülmektedir. Bir okul bitirmeyenlerin kadınların yoksulluk oranı 2014 yılı itibariyle %30,50 dir. Tabloda gösterilen yıllar içerisinde bu oran sürekli bir artış içerisinde olmuş ancak 2017 yılı itibariyle bir okul bitirmeyen kadınların yoksulluk oranında düşüş yaşanmıştır. Lise altı eğitilmiş kadınların yoksulluk oranında da yıllar içerisinde değişiklikler olmuştur. Baz alınan yıllar içerisinde bu oran yükselmiştir. Lise ve dengi ile yükseköğretim mezunu kadın yoksulluk oranları gösterilen yıllar içerisinde diğer eğitim gruplarına kıyasla daha azdır. Tablo 2.9'dan hareketle kadınların eğitim seviyeleri arttıkça yoksulluk oranının azaldığı söylenebilir. Tabloya göre kadınların yoksulluk oranı eğitim düzeyi fark etmeksizin erkeklerin yoksulluk oranından daha fazla bir orana sahiptir.

Tablo 2.10: Ekonomik Faaliyetlere ve Cinsiyete Göre İstihdam (15+ yaş/ %)

Ekonomik Faaliyetler	Sanayi		Hizmet		Tarım	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
2014	17,10	32,40	50,00	51,50	32,90	16,10
2015	16,20	32,00	52,50	52,10	31,40	15,90
2016	15,90	31,60	55,40	53,00	28,70	15,50
2017	15,60	31,40	56,10	53,20	28,30	15,40
2018	16,00	31,60	57,90	53,50	26,10	14,90

Kaynak: TÜİK, 2018

Tablo 2.10'da ekonomik faaliyetlerin cinsiyete göre istihdamın dağılımı 2014-2018 yılları temel alınarak gösterilmiştir. Tabloya göre kadınların 2014 yılında sanayi sektöründe istihdam edilme oranı %17,10 iken bu oran yıllara göre azalış göstermiş ve 2018 yılında oran %16,00 olmuştur. Buna karşın kadınların hizmet sektöründe istihdam oranları yıllar içerisinde sürekli artış göstermiş. 2014 yılında %50,00 oran 2018 yılında %57,90'a yükselmiştir. Ayrıca kadınların hizmet sektöründe istihdam oranları 2015 yılı itibariyle erkeklerin bu sektördeki istihdam oranını geçmiştir. Kadınların tarımda istihdam edilme oranları düşse de erkeklerin istihdam oranından daha yüksek seviyelerdedir.

Tablo 2.11: Esas İşlerinden Dolayı Herhangi Bir Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlı Olmayanların Yıllar ve Cinsiyete Göre Durumu (2014-2020/ %)

Cinsiyet/Yıllar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020(Temmuz)
Erkek kayıt dışı oranı							
Toplam	29,30	28,20	28,80	29,20	29,40	30,90	32,70
Tarım	71,80	70,20	72,20	74,40	76,20	79,50	84,90
Tarım Dışı	21,10	20,20	20,80	21,00	21,20	22,40	20,10
Kadın kayıt dışı oranı							
Toplam	48,40	46,10	44,30	44,60	42,10	42,20	40,20
Tarım	94,40	94,00	94,30	94,20	90,90	95,70	95,00
Tarım Dışı	25,90	24,20	24,20	24,90	24,90	24,20	21,00

Kaynak: TÜİK (İşgücü İstatistikleri), 2020

Tablo 2.11’de 2014-2020 yılları arasında esas işlerinden dolayı herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmayanların yıllar ve cinsiyete göre iş gücü durumları gösterilmiştir. Bu yüzdeler dağılım incelendiğinde 2014 yılında tarım sektöründe kayıt dışı istihdam edilen kadınların oranı %94,40 oranındadır. Bu oran 2020 yılının temmuz ayına geldiğinde %95,00 olmuştur. Kadınların tarım dışı sektörlerde kayıt dışı istihdam oranları gösterilen yıllar içerisinde azalış göstermiştir. Ayrıca yıllara göre kadınların tarım ve tarım dışı sektörlerde kayıt dışı çalışma oranları erkeklerin tarım ve tarım dışı sektörlerde kayıt dışı çalışma oranından daha fazladır.

Tablo 2.11’den hareketle erkeklerin tarım sektöründe kayıt dışı çalışanların oranı 2014 yılında %71,80 iken bu oran 2020’de %84,90’dır. Kadınların tarımda kayıt dışı sektörde çalışanların oranı 2014-2018 yılları arasında azalırken 2018 yılında ise artmıştır.

Tablo 2.12: Kadınların İllere Göre Bitirilen Eğitim Durumu (15+ yaş/ 2016-2019/ TRC3 Bölgesi)

Yıl	İller	Okuma Yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	Ortaokul ve dengi meslek okulu	Lise ve dengi meslek okulu	Yüksekokul veya fakülte
2016	Şırnak	29.631	25.172	17.857	12.087	7.776
	Mardin	51.861	37.423	27.615	31.383	17.620
	Batman	27.305	28.751	22.940	24.733	15.124
	Siirt	19.691	16.408	10.310	10.884	7.180
2017	Şırnak	27.940	25.014	19.357	14.084	9.474
	Mardin	49.784	36.739	29.495	33.449	19.900
	Batman	25.792	28.289	24.563	25.342	17.177
	Siirt	18.710	15.962	11.155	12.035	7.909
2018	Şırnak	26.802	23.308	26.783	16.736	10.919
	Mardin	47.938	33.510	52.125	61.678	36.295
	Batman	24.648	25.554	31.688	28.408	19.205
	Siirt	17.982	14.496	16.818	13.610	8.701
2019	Şırnak	21.935	17.206	49.476	27.009	12.342
	Mardin	44.462	30.081	66.311	44.803	24.754
	Batman	21.830	20.065	51.484	39.634	21.174
	Siirt	16.023	12.183	29.055	16.543	9.545

Kaynak: TÜİK, 2019

Tablo 2.12’de 2016-2019 yılları arasında TRC3 bölgesinde kadınların bitirilen eğitim durumlarının sayısal verilerine yer verilmiştir. Tablo 2.12’ye göre 2016 yılında Şırnak ilinde okuma yazma bilmeyen kadınların sayısı 29.631’dir. Bu rakam 2019 yılına gelindiğinde 21.935’lere gerilemiştir. TRC3 bölgesinde okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen kadınların sayısı 2016-2019 yılları arası azalış göstermiştir. Mardin ilinde ortaokul ve dengi meslek okulu ile lise ve dengi meslek okullarından mezun olan kadınların sayısı TRC3 bölgesinde diğer illere kıyasla daha yüksektir. TRC3 bölgesinde yüksekokul ve fakülte mezunu kadınların sayısı gösterilen yıllar içerisinde sürekli artış göstermiştir.

Tablo 2.13: TRC3 Bölgesinde İşgücüne Dâhil Olmayan Kadınların Yıllara Göre İşgücüne Dâhil Olma Nedenleri⁶ (15+ yaş/ bin/ 2015-2019)

Yıllar	2015	2016	2017	2018	2019
Neden					
İşgücüne dâhil olmayan nüfus	592	598	608	613	591
İş aramayıp çalışmaya hazır olanlar	46	66	52	100	112
Mevsimlik çalışanlar	(0)	(0)	(0)	(0)	(0)
Ev işleriyle meşgul	404	378	405	353	323
Eğitim/öğretim	75	78	87	85	83
Emekli	1	1	1	1	58
Çalışamaz halde	61	67	59	1	56

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri

Tablo 2.13'te 2015-2019 yılları arasında TRC3 bölgesindeki kadınların işgücüne dâhil olmama nedenleri gösterilmiştir. 2015 yılında işgücüne dâhil olmayan kadınların sayısı 592 bindir. Bu rakam 2018 yılına kadar sürekli artış göstermiştir ancak 2019 yılına gelindiğinde bu sayıda düşüş yaşanmıştır. İş aramayıp çalışmaya hazır olan kadınların sayısı 2015-2019 yılları arasında artmıştır. Tabloda mevsimlik çalışanların sayısı gözlem değeri öngörülenden az olduğu için bilgi verilememiştir. Eğitim öğretim nedeni ile işgücüne dâhil olmayan kadınların sayısı 2015'te 75 bin iken 2019 yılına gelindiğinde 83 bine yükselmiştir.

Tablo 2. 14: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde (TRC) İstihdam Edilen Kadınların Yıllara Göre İktisadi Faaliyet Kolları (15+ yaş/ %/ 2015-2019)

Yıllar	Tarım	Sanayi ⁷	Hizmet
2015	45,0	8,4	46,7
2016	37,5	9,4	53,1
2017	41,9	10,6	47,4
2018	37,4	10,5	52,1
2019	38,6	9,6	51,8

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2019

Tablo 2.14'te Güneydoğu Anadolu bölgesinde istihdam edilen kadınların 2015-2019 yılları arasında buldukları iktisadi faaliyet kolları gösterilmiştir. 2015 yılında tarım sektöründe istihdam edilenlerin oranı %45,0 iken sanayi

⁶ Not 1: Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermektedir.

Not 2: (0) gözlem değeri öngörülenden az olduğu için bilgi verilememiştir.

⁷ İnşaat sektörü sanayi sektörü içinde değerlendirilmiştir

sektöründekiler %8,4, hizmet sektöründekiler ise %46,7'dir. Gösterilen yıllar içinde tarım sektöründe istihdam edilen kadınların oranında düşüş yaşanırken, sanayi ve hizmet sektöründe istihdam edilenlerin oranında genel olarak artış yaşanmıştır.

Tablo 2.15: TRC Bölgesinde İstihdam Edilen Kadınların Yıllara Göre İşteki Durumları (15+ yaş/bin/ 2015-2019)

	Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	İşveren ve kendi hesabına	Ücretsiz aile işçisi
2015	46	6	9
2016	61	3	6
2017	51	2	14
2018	72	3	13
2019	76	2	16

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

Tablo 2.15'e göre TRC3 bölgesinde 2015 yılında ücretli, maaşlı ve yevmiyeli çalışan kadınların sayısı 46.000 iken bu sayı 2019'da 76.000 yükselmiştir. İşveren ve kendi hesabına çalışan kadınların sayısında ise yıllara göre düşüş yaşandığını görülmektedir. Ücretsiz aile işçisi kadınları sayısında ise baz alınan yıllar içinde sürekli artış yaşanarak 2015 yılında 9.000 olan sayı 2019 yılında 16.000 olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SINIR TİCARETİNİN KAPSAMI VE KARINCA TİCARETİ

Sınır ticareti, ortak bir sınırı olan iki komşu ülke arasında yapılan ticaret faaliyetidir. İki sınır ülkesindeki şirketler veya bireyler arasındaki mal işlemlerini ve alışverişlerini iki ülkedeki bölgeler ve ticaret limanları gibi yerleri kapsayan ticari faaliyetlerdir. Tamamlayıcı ihtiyaçlar ve sosyo-ekonomik karşılıklı bağımlılıklar yoluyla sınır ötesi ticaret, hem sınır bölgelerindeki yerel ve bölgesel kalkınmayı geliştirirken hem de dış pazara erişim sağlamaktadır.

Dış ticaret kavramı genel olarak uluslararası mal ve hizmet alışverişine işaret etmiştir. Bu kavram çoğunlukla mal dış alımı ve dış satımı yerine kullanılmaktadır. Sınır ticareti ise dış ticaretin özellik arz eden bir kısmını meydana getirmektedir. Bu bağlamda da sınır ticareti, “komşu iki ülke arasında özel anlaşmalara göre yapılan ve her iki ülkenin de sınıra yakın bölgelerini kapsamına alan bir ticaret türüdür” (Tan ve Altundal, 2008: 13).

Özel bir dış ticaret türü olan sınır ticareti, iki ülke sınırlarını da içeren tipik bir ticaret şekli olarak tanımlanmıştır. İki komşu ülke arasında özel sözleşmeler kapsamında yapılan ve kara ve deniz sınırı olan ülkelerin bölgesel kalkınmasını sağlamak amacıyla geliştirilmiştir (Keskin, 2011). Sınır ticareti, temelde sınır bölgelerinin iki tarafı arasında halkın bölgesel ihtiyaçlarının karşılanmasını içermektedir. Bu ticaret biçiminden beklenen amaçları, sınır bölgelerindeki karşılıklı güven ortamının artmasına ve sınır bölgelerinde yaşayan halkın ihtiyaç duyduğu malların kolayca elde edilmesine katkıda bulunmak, bölgenin barış ve refahına yardım etmek, kaçakçılığı azaltmak; sınırın karşı iki yakasında yaşayan insanlar arasında komşuluk ilişkilerini geliştirerek ve bölge ekonomisini canlandırarak uluslararası barışa katkıda bulunmak şeklinde sıralanabilir (Öcal; Tutar; Eren, 2010).

Türkiye'de ilk sınır ticareti uygulaması 1978-79 petrol krizine ve döviz krizine çözüm bulmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Nitekim ilk sınır ticareti uygulaması İran'ın Ağrı ve Batı Azerbaycan Valilikleri arasında yapılan sözleşme kapsamında çeşitli tüketim malları karşılığında dizel yakıt, yakıt yağı ve benzin alımı ile başlamıştır (Güneş; Durmuş; Ceyhan, 2010).

Sınır ticaretinin düzenlenmesine ilişkin en güncel yasal düzenleme 25.01.2016 tarihli ve 2016/8478 sayılı, sınır ticaretinin düzenlenmesine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı'dır. Söz konusu Karar ile Türkiye'de toplam 13 ilden (Ağrı, Ardahan, Artvin, Gaziantep, Hakkâri, Hatay, Iğdır, Kars, Kilis, Mardin, Şanlıurfa, Şırnak, Van) Gürcistan, İran, Suriye, Nahçıvan ve Irak'la sınır ticareti yapılması kararlaştırılmıştır. Kararda belirtilen iller, yetkili gümrük kapıları ve hangi ülkelerle sınır ticaretinin gerçekleştirildiği aşağıda, tablo 3.1'de gösterilmiştir.

Tablo 3.1: Sınır Ticaretine Yetkili Sınır Kapıları

YETKİLİ SINIR İLİ	YETKİLİ GÜMRÜK KAPISI	ÜLKE
Artvin	Sarp	Gürcistan
Ardahan	Türkgözü	Gürcistan
Kars	Dilucu	Nahçıvan
Iğdır	Dilucu	Nahçıvan
Iğdır	Gürbulak	İran
Ağrı	Gürbulak	İran
Van	Kapıköy	İran
Hakkâri	Esendere	İran
Hakkâri	Habur	Irak
Hakkâri	Derecik	Irak
Hakkâri	Üzümlü	Irak
Şırnak	Habur	Irak
Mardin	Nusaybin	Suriye
Şanlıurfa	Akçakale	Suriye
Gaziantep	Karkamış	Suriye
Kilis	Öncüpınar	Suriye
Hatay	Cilvegözü	Suriye

Kaynak: 2016/8478 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

3.1. Sınır Ticareti Merkezleri

Sınır ticareti merkezleri, “2008/14451 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı kapsamında öngörülen, sınırda kurulan ve sınır ticareti kapsamında ihracat ve ithalat yapılabilen alanların yer aldığı, Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesi dışında addedilen yerleri ifade eder. Diğer bir deyişle, Sınır Ticareti kapsamında kurulan mağazaların bulunduğu ve iki sınır ili arasında ticaretin yapıldığı yerlerdir” (<https://www.ticaret.gov.tr/gumruk-islemleri/sikca-sorulan-sorular/ticari/sinir-ticareti>).

Sınır ticareti, Sınır Ticaret Merkezleri (STM) tarafından yapıldığı gibi STM olmadan da gerçekleştirilebilmektedir. Sınır ticaretini gerçekleştirmek için Sınır Ticaret Merkezlerinde mağaza kiralama koşulu 2009’da çıkan Bakanlar Kurulu Kararı ile kaldırılmıştır. Dolayısıyla Türkiye’de sınır ticareti yapan 12 il bulunmaktadır. Buna karşılık aktif olan dört STM bulunmaktadır. Bu STM’ler Ağrı (Sarısü), Hakkâri (Esendere), Iğdır (Dilucu), Van (Kapıköy) illeridir.

İllerde bulunan valilikler Sınır Ticaret Merkezinin kurulması için Ekonomi Bakanlığı’na istemde bulunmaktadır. Valiliğin istemine dayanılarak, Ekonomi Bakanlığı’nın koordinasyonunda Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Gümrük ve Ticaret Bakanlığı mümessillerinden meydana gelen bir kurulun fikir birliği yapacağı öneri üzerine Ekonomi Bakanı’nın izni ile STM kurulmaktadır. STM’ler İl Özel İdaresi aracılığıyla yapılmakta ve çalıştırılmaktadır. STM’lerin kiraya verilmesine dair uygulamalar ilgili valilik aracılığıyla hazırlanmakta ve Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca uygun görülen Sınır Ticaret Merkezleri Yönergesi dâhilinde İl Özel İdaresince uygulanmaktadır. STM’lerin fiziksel tertibi, stok ve eşya denetlenmesi ile giriş ve çıkışlara ait yol ve esaslar Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından saptanmaktadır (<https://www.ticaret.gov.tr/gumruk-islemleri/sikca-sorulan-sorular/ticari/sinir-ticareti>).

3.2. Habur Sınır Kapısı

Şırnak ilindeki sınır ticareti 1973 yılında Gümrük İdare Memurluğu ile başlamıştır. Nitekim 1976 senesinde Gümrük Müdürlüğü kurulmuş ve 1981’de kurulan Habur Gümrükler Başmüdürlüğü ile çalışmalarını sürdürmüştür. Türkiye’nin Irak’a açılan en büyük kapısı olan Habur Sınır Kapısı’nda Körfez Savaşı’ndan sonra

Irak'a gıda ve ilaç yardımları yapmak ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi ekonomisini geliştirmek amacıyla sınır ticaretine başlanmıştır (Becerren ve Koç, 2016: 90).

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 1985 yılında Gaziantep-Öncüpınar ve Karkamış sınır kapılarının Suriye'ye açılması ile birlikte sınır ticareti başlamıştır. Türkiye'nin Irak, İran ve Suriye ile tarihi, dini ve kültürel benzerlikleri olması⁸ sınır ticareti daha kolay hale getirilmiştir. Sınır ticareti kapsamında Türkiye Irak, İran ve Suriye'ye imal edilmiş tarım ürünleri ve endüstriyel ürünler ihraç ederken petrol ve doğalgaz ithal etmektedir.

Habur sınır kapısı, Gümrük Müsteşarlığı ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) arasında imzalanan yap-işlet-devret sözleşmesi çerçevesinde Ekim 2005-Ekim 2006 tarihleri arasında 402.500m² alan üzerine kurularak yeniden inşa edilmiştir. Bu çerçevede, 40.000 m² kapalı alan, 12 giriş için 24 hat üzerinde 62 ticaret platformu-12 çıkış, 30.000 m² uzay çerçeve ve 350.000 m² saha betonu yapımı gerçekleştirilmiştir. TOBB yap-işlet-devret modeliyle 2006 yılında Habur Sınır Kapısı'nı 17 yıllığına devralmıştır (Sugözü ve Atay, 2010).

Türkiye'de gümrüklere göre ithalat rakamları incelendiğinde Habur Gümrük Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen ithalat rakamı 2020 Eylül ayı itibariyle 4.515 bin \$'dır. Bu rakam 2019 yılında 9.368 bin \$, 2018 yılında 7.073 bin \$'dır.

Tablo 3.2: Ülkelere Göre Yıllık İhracat, Toplam İçindeki Payı (%/ 2016-2019)

	2016	2017	2018	2019
Almanya	10,2	9,9	9,8	9,2
Birleşik Krallık	8,0	6,0	6,5	6,2
Irak	5,7	6,1	5,3	5,7
İtalya	5,3	5,3	5,7	5,4
Amerika Birleşik Devletleri	4,9	5,6	5,1	5,0

Kaynak: TÜİK, 2020

Sınır komşusu olan Irak'ın Türkiye'nin toplam ihracatındaki payı 2016-17 ve 2018-19 yılları arasında göstermiştir. Tablo 3.2'de görüldüğü gibi 2016 yılında Türkiye yaptığı ihracatın %5,7'sini Irak'a yaparken 2017 yılına gelindiğinde bu rakam %6,1'lik bir orana ulaşmıştır.

⁸ Türkiye'nin en uzun sınır komşularıdır.

3.3. Karınca Ticareti

Sınır kapılarının modernize edilmesi sınır ticaretinin daha yoğun bir biçimde gerçekleşmesine neden olmuştur. Dış ticaretin özel bir şekli olarak ortaya çıkan ve bölgenin ilerlemesini amaç edinen sınır ticareti, sınır kapılarında ayrıca farklı çalışma alanlarını meydana getirmiştir. Ortaya çıkan bu iş kolları, sınır kapılarında gerçekleştirilen ticaretin biçimine, kapsamına ve niteliğine göre farklılık göstermektedir. Sınır kapılarında meydana gelen değişimle ortaya çıkan bu yeni iş kolları beraberinde yeni sömürü alanlarını da ortaya çıkarmıştır (Anık, 2019: 119).

Sınır ticareti ile beliren iş kollarından bir tanesi “Karınca Ticareti”dir. Karınca Ticareti alan yazında “Bavul Ticareti” ve “Mekik Ticareti” olarak da yer almıştır. 1980’li yıllarla beraber dış ticaret rejimindeki liberalleşme Türkiye’de Bavul Ticareti’nin gelişmesine ivme kazandırmıştır. Bavul Ticareti “Yabancı uyruklu vatandaşların bir ülkeden bir başka ülkeye satın aldıkları malları valiz ya da bagajlarında tekrar satmak amacıyla götürmeleri” şeklinde tanımlanmaktadır. Türklerin yaptığı bu adlandırma 1960’lı yıllarda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nden (KKTC) bavullarla mal getirilip Türkiye’de satılması nedeniyle belirlenmiştir (Kırcı, 2007: 10).

Karınca Ticareti alan yazındaki kullanımında kendisine Mekik ve Bavul ticareti olarak karşılık bulmuştur. Buna karşın Habur Sınır Kapısında ve çevre ilçelerinde yapılan görüşmeler sonucunda yapılan bu ticari faaliyetin katılımcılar ile yerel halkın tabiriyle “Karınca” veya “Karıncalık” şeklinde adlandırılmış olduğu tespit edilmiştir. “Karınca” şeklinde tabir edilen kişiler; şirket veya kendi hesabına cinsiyet ve yaş fark etmeksizin gününbirlik sınırın karşı tarafına geçen, sayıca sınır kapılarında yoğun bir şekilde görülen, düşük bir ücret karşılığında çalışmak zorunda kalan ve sınırda emeği sömürülen bireyler olmuştur.

Karınca Ticareti’ne yönelik daha önce yapılan çalışmalarda karıncaların “Kırlı Turist” şeklinde tanımlanmıştır. Bu kavramsallaştırma Habur Sınır Kapısında sınırın diğer tarafında yer alan gümrük memurları ile asayişten sorumlu memurları tarafından kullanılmaktadır. Karıncaların bu şekilde kavramsallaştırılmasının sebebi yolcu statüsünde olmalarına karşın yaptıkları iş nedeniyle küçük görülmeleri, mazot kokmaları ve gün boyu sınır kapısında coğrafya ikliminin etkisiyle terlemeleri ve bu sebeple kirli olarak görülmeleridir (Anık, 2019: 124).

“Resmi kurumlardan çok çekmişliğim vardır benim eşyalarımın el koydukları asayiş tarafından özellikle dışlanmışlığımız çoktur. Laf söylüyorlardı bize onların gözünde kötüydük pistik. Yaşlıları itip kakıyorlardı küfür ediyorlardı çekiyorduk bizde. Soğukta donuyorduk yollarda kartonlara sarılıyorduk naylon yakıyorduk ertesi sabah kap kara ellerle yüzlerle dönüyorduk evimize. Sağlığımızdan oluyorduk tansiyonum yükseliyordu sürekli. Çok çekiyorum gidip gelinceye kadar bazen kendimden utanıyordum bazen.” (G13, 39 yaşında, Şırnak/Silopi)

Kadın karıncalar ile yapılan görüşmeler esnasında kadınlar özellikle Irak Bölgesel Yöntemindeki memur ve asayiş tarafından dışlandıklarını, hor görüldüklerini ve sözlü olarak kötü muameleye maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum yukarıdaki kavramsallaştırmayı doğrular niteliktedir.

Yapılan bu ticaretin, karınca ticareti şeklinde kavramsallaştırılmasında bu iş kolunu yürütenlerin gözünden görmek kavramsallaştırmanın daha kolay ve açık şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda katılımcıların aşağıda verilen ifadeleri, ticaretin niçin karınca ticareti şeklinde isimlendirildiğinin cevabı olarak görülmesine açıklık getirmektedir.

Görüşmecilerin (kadın karıncaların) gözüyle karınca veya karıncalık:

“Her gün gidip geliyoruz git gel yapıyoruz ondan bize karınca diyorlar. Yaptığımız tek şey git gel yapmak. Elimizde çantalar, siyah poşetler büyük büyük. Yol kenarında sıra bekliyoruz saatlerce. Bazen getirdiklerimiz epey ağır oluyor yük olarak. Karıncalarda öyle kafalarında kendilerinden çok daha ağır yükler taşıyorlar. Ondan karıncaya benzetiyorlar bizi herhalde.”(G11, 55 yaşında, Mardin/Kızıltepe)

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere kadınlar çoğunlukla günü birlik olarak bu faaliyeti gerçekleştirmektedirler. Getirdikleri ürünler nicelik olarak ağırdır. Kadın görüşmeci gümrükten geçmek için saatlerce sırada beklediklerini dile getirmektedir. Yapılan işe özgü bu nitelendirmeler kadınların karıncaya benzetilmesine neden olmuştur.

“Sürünüyoruz çünkü. Zulüm bizim için her gün gidip geliyoruz. Bazen sabahın köründe gidip gecenin bir yarısı dönüyoruz. Sürekli

yollardayız ve yürüyoruz. Gümrükten geçince de yürümemizi istiyorlar bazen yürüyerek geçmemizi. Ellerimizde poşetler oluyor. Çokta ağır oluyor yükümüz tam bir işkenceye dönüşüyor yani bizim için.” (G13, 39 yaşında, Şırnak/Silopi)

Yapılan görüşmelerde genel olarak benzer ifadelere rastlanmıştır. Karıncalık faaliyetinde kadınların çalıştıkları süreler ve bu faaliyeti gerçekleştirdikleri günler belli bir düzenden yoksundur. Bu çalışma faaliyeti niteliği gereği daha çok kadınlar tarafından ve çoğu kez de yürüyerek gerçekleştirilmektedir. Bu durumda getirilen ürünlerin ağırlığına bağlı olarak meşakkatli olan bu yolu onlar için daha da zorlu bir hale dönüştürmektedir.

“Gümrüğe gidip bekliyoruz dışarda arabalar bekliyor onlara para karşılığı bizi bindiriyorlar arabalarına. Bazen hiç tanımadığımız insanların arabasına biniyoruz. Bu yaptığımız iş git bekle sefalet çek karşıya git dışlan bazen kazan bazen kaybet bundan ibaret karınca olmak. Aslında herkes kendince yorumluyor bize neden karınca denildiğini. Bana göre hiç durmuyorsun Irak tarafına geçince sürekli bir çalışma hali, bir gayret gösterme peşinde olduğumuz için karıncaya benzetiliyoruz.” (G14, 27 yaşında, Şırnak/Silopi).

Yukarıdaki görüşmede ifade edildiği üzere karıncalık faaliyeti (karınca ticareti) yapılan işin dinamikliğine bağlı olarak kavramsallaştırılmıştır. Bazı kişilerce her gün gerçekleştirilen bu faaliyet sürekli bir hareket halini gerektirmektedir. A2 sürücü belgesine sahip herhangi bir aracın listesine kendi adlarını dâhil edebilen kadınlar yolcu statüsünde karıncalık yapabilmektedir. Habur Sınır Kapısı'na kadar gelip bekleyen kadınlar gümrüğü geçebilmek için belli bir ücret karşılığında tüm riskleri göze ardı etmekte herhangi bir araca binerek karınca ticareti denilen faaliyeti gerçekleştirmektedirler.

“Günübirlik gittiğimiz için bize karınca diyorlar. Karınca çalışan bir hayvan bizde sürekli gidip geliyoruz ondan karıncaya benzetiyorlar bizi. Biz Nusaybin'den gidiyoruz toplu şekilde hep beraberiz örgütlü bir şekilde çalışıyoruz bir de kapıda beklerken tek sıra halinde ilerliyoruz karıncalar gibi.” (G25, 42 yaşında, Mardin/Nusaybin).

Yukarıdaki görüşmelerinde belirttiği gibi karınca veya karıncalıkta esas olan getirilen ürünlerle beraber yüklerinin ağırlığı, belli dönemlerde gidiş gelişlerin fazlaca olması ve karınca gibi sıralanmaları ve art arda düşmeleridir. Karıncalar kendi adlarına çalıştıkları gibi belli bir şirket ya da şoföre bağlı olarak yolcu konumunda da çalışabilmektedir. Ancak yolcu statüsüne ait rahatlığa ve konuma sahip değillerdir. Karınca Ticareti cinsiyet ve yaş fark etmeksizin birçok kişi tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak kadın ve çocuk karıncalar bu iş kolunda en fazla çalışan ve emeği en çok sömürülen, ihmal edilen ve istismara maruz kalan kesimlerdir.

Karınca ticareti yapan kadınlar hem fiziksel hem de ruhsal olarak birçok riskle karşı karşıya kalmalarına karşın harcadıkları emek görülmemelikten gelmektedir. Genel olarak çocuklarının temel ihtiyaçlarını ve ailesinin geçimini karşılamak amacıyla karınca ticareti yaptığını belirten kadın karıncalar bu işten arta kalan zamanlarında ataerkil yapının ve toplumsal rollerinde etkisiyle ev işlerini de yapmak zorunda olduklarını belirtmişlerdir. Bu durum da kadınlarının karıncalık için verdiği emeğin, zorluğun görmezden gelinmesine sebep olmaktadır.

Karıncalar kendi hesabına çalıştıkları gibi belli bir filoya ve ticari taksiye kayıtlı şekilde de çalışabilmektedir. Kendi adlarına ve hesabına çalışan karıncalar kendilerini işlerinin patronu konumundadır. Karınca ticareti faaliyetini yapan bireyler herhangi bir taksi filosuna kayıtlı olamasa dahi gümrük kapısında kadınlar hiç tanımadıkları kişilerin arabalarına tüm riskleri göze alarak verdikleri para karşılığında binmektedirler.⁹

Başkası hesabına çalışan karıncalar uluslararası yolcu taşımacılığı yapan taksi filolarına kayıtlıdır. Burada karıncalar yolcu statüsünde götürülüp getirilmektedir. Yolcu statüsünde giden karıncalar getirdikleri ürünleri kendi adlarına fakat taksi şoförü hesabına getirmektedir. Sınırın karşısına geçmek için verilen harç pulu maliyeti ve diğer giderler taksi şoförü tarafından karşılanmasına karşın elde

⁹ Karınca ticaretinin muhtevati gereği her ne kadar yürüyerek de yapılabilir de sınırın diğer tarafına bir araç ile geçmeyi daha zorunlu hale getirmektedir. Habur Sınır Kapısı'na yakın bir mahallede ikamet eden görüşmecilerden bir tanesi sınır kapısına gitmek için minibüse 5 TL, (sınıra uzak yerlerde oturan karıncalar için bu ücret artmaktadır) sınırı geçmek için bindikleri arabanın şoförüne gidiş için 25 TL dönüş için 25 TL ve ayrıca harç pulu için 50 TL ödediklerini belirtmiştir.

edilen tüm kar da şoföre aittir. Dolayısıyla karınca ticareti yaparak kendi adına çalışmayan, diğer bir ifadeyle kendi işinin patronu olamayanlar başka kişilerin adına bu işi yaparak bir kazanç elde etmeye çalışmaktadır.

3.4. İstihdam Biçimi Olarak “Karınca-Karıncalık”

Resmi olmayan, standart dışı anlamına karşılık gelen enformel sektör kavramı, literatürde ilk olarak Keith Hart'ın 1973'te Gana'da gerçekleştirdiği saha çalışmasında yer almıştır (Hart, 1973). Bunun ardından 1972 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü'nün geleneksel sektör üzerine yayınladığı Kenya Raporu ile enformel sektör kavramı yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (Bonnet and Venkatesh, 2016).

Enformel sektör terimi, ILO (1972: 5) tarafından "vergilendirme veya düzenleme yükünden kaçmak amacıyla resmi alan dışında faaliyet gösteren bireyler tarafından yapılan yasa dışı etkinlikler" anlamında kullanılmıştır. ILO, kayıt dışı ekonomik faaliyetlere atıfta bulunmak amacıyla kayıt dışı sektör terimini kullanmıştır. Enformel sektörde iş gücü ağırları garantili ve resmi bir sözleşme yerine kişisel, sosyal ve akraba ilişkilerine dayanmaktadır. Alternatif ifadelerde ise enformel sektör, “düşük teknoloji modellerini kullanan ve yasal statüye atıfta bulunmayan küçük işletmeler” anlamında kullanılmıştır (Webster and Fidler, 1996: 2).

Enformel ekonomik faaliyetlerin kapsamında uluslararası düzeyde fikir birliğine varılamamasının en önemli nedenlerinden biri ülkelerin kendilerine özgü koşullarıdır. 1970’li yıllarda enformel ekonomik faaliyetlerin büyüme ve istihdamı olumlu etkilediği görüşü hakimdi. Enformel sektör uluslararası literatürde az gelişmiş ülkelerde hizmet ve sanayi sektöründe istihdam edilemeyen, yeteri kadar gelir elde edemeyen kentsel işsizlerin hayatlarını idame ettirmek için çoğu kez tek seçeneği olarak görülmüştür (Özar, 1996).

Ahlaki normlara uygun olmayan ve kanun dışı etkinlikler içinde bulunan kişiler ile çalışma mevzuatına ait yükümlülüklerini yerine getirmeyenlerin aynı kapsama alınmaması gerekliliği enformel sektör ele alınırken dikkat edilmesi gereken noktadır. Enformel sektör bireylere gelir ve iş fırsatı yaratan hizmet ve mal üretimine işaret etmekte iken kayıtdışılık ise genel tabiriyle yasal olamayan etkinliklere vurgu yapmaktadır (Ergun, 2005: 69). Enformel ekonomik etkinliklerde faaliyetin kendisi yasaklanmamıştır yalnızca faaliyet yasalarda belirtildiği biçimde gerçekleşmemiştir veya herhangi bir yasal düzen bulunmamaktadır. Dolayısıyla

enformel ekonomik faaliyetlerde yasadışıktan çok kural dışılık bulunmaktadır (Şişman, 1999: 19-20).

Karıncalık faaliyeti Habur Sınır Kapısında gerçekleştirilen enformel bir iş koludur. Karınca/karıncalık faaliyeti bünyesinde çeşitli imkân ve fırsatları barındırmakla beraber riskleri de olan bir çalışma biçimidir. Dolayısıyla bu çalışma şekli Şırnak ili ve ilçeleri ile birlikte çevre illerini de kapsayan ve herhangi bir işte istihdam edilmeyen, 18 yaşından büyük yaş-cinsiyet fark etmeksizin birçok kişi tarafından yoğun bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda karıncalık, genel olarak gün aşırı yapılan bir iş kolu ve istihdam biçimi haline dönüşmüştür.

Araştırmaya dâhil olan kadın karıncaların da ifadesiyle genel olarak karıncalık, ihtiyaçları doğrultusunda bir geçim kaynağı ve istihdam alanı olarak görülmektedir. Çünkü istihdam edilecek alanların sınırlı olmasına bağlı olarak herhangi bir işte istihdam edilmemeleri ve işgücüne katılamamaları ile beraber yoksulluk içinde yaşamalarıdır. Sonuç olarak da çalışma biçimi olarak karıncalık işi bir noktadan sonra zorunlu olarak tercih edilmektedir. Bu bağlamda da istihdam biçimi olarak karıncalık farklı şekillerde gerçekleştirilmektedir. Bir istihdam biçimi olarak yürütülen karıncalık, kendi adına ve hesabına yapıldığı gibi kendi adına başkasının hesabına şeklinde de yapılmaktadır.

Başkası hesabına çalışan karıncalar adlarını bir ticari taksi filosunun listesine kaydetmektedir. Karıncalar yolcu statüsünde araçlarla gidiş ve dönüş için belli bir ücret karşılığında Habur Sınır kapısından geçmektedirler. Ayrıca kendilerini herhangi bir listeye dâhil etmeyenler ise kendi adlarına ve hesaplarına yürüyerek de sınırı geçebilmektedirler. Araç filosuna dâhil şekilde karıncalık faaliyetini yürütenlerin getirdikleri ürünler işverene (taksi şoförüne) ait olmaktadır. Ancak sınır kapısının giriş ve çıkışında bu ürünlerin sahibi karıncaları gibi gösterilmektedir.

Kendi adına ve hesabına yürütülen karıncalık faaliyetinde harç pulu, yeme, içme gibi tüm giderler kişiye aittir. Çünkü gümrük kapısına gidildiğinde herhangi bir listeye dâhil olmadıkları için kendilerine listelerde boş bir yer edinmek için çalışmaktadırlar. Sınır kapısı geçildiğinde de ürünleri kendisi alıp satmaktadır. Yapılan faaliyet sonucu kazanılan da kaybedilen gelir ya da kayıplar bütünüyle kendilerine ait olmaktadır. Araştırma boyunca yapılan görüşmelerde katılımcıların bir çoğuna göre karıncalık faaliyetinde kendi adına ve hesabına çalışmanın bir filoya dâhil olup çalışmaktan daha kazançlı ve karlı ancak daha zor olduğunu ifade

etmişlerdir. Fakat yaşanan tüm zorluklara ve risklere rağmen görüşülen kadın karıncalar bu faaliyeti kendi adlarına ve hesaplarına daha çok yürütmektedir.

“ Nasipti valla. Değişiyordu kazandığım para. Bazen 100-200 bazen de 50 TL. Boş geldiğim zamanlarda oldu ama zarar ettiğim. Boş poşetlerle döndüm çoğu zaman olan paramı da kaybediyordum. İlk gittiğim sefer aldığım tüm eşyalarımı benden almışlardı. 500 lira vermişim o eşyalara onu da kaybettim öyle döndüm eve. Sıcak yaz günüydü o zaman tansiyonum çıkmış zar zor eve dönmüştüm. Aldığımız eşyaları bazen yakalattırıyorduk, bizden alıyorlardı. Ama malların senden alınsa bile biliyorsun ki sen kaybettin. Kendi işimin patronuyum burada ne karışan var ne de laf söyleyen. Ama bir şoföre bağlı şekilde gittiğinde kazandığın para bu kadar çok olmuyordu tabi. Onun insafına kalıyorsun ne kadar verirse artık. Ama sen kendin için gidersen böyle olmuyor tabi. Ama listelere dâhil olmamız için zorluyorlardı bazen bizi. Karşıya geçmemiz için bazen listeye dâhil olmamız gerektiğini söylüyorlardı bize yoksa geçirmiyorlardı. Gümrüğün kapısına gidiyorduk, o yollarda bekliyorduk. Şoförler arabalarına binmemize izin vermiyordu. Bindirmek için 20-25 milyon alıyorlardı bizden. Gümrüğe geçince 50 milyona pulumuzu kesiyorduk. Pulu kesip karşı taraftaki teftiş yerine geçince orda da 20 milyon veriyorduk. Eşyalarımızı alıp da cihaza getirince (X-RAY) eşyalarımızı alıyorlardı bizden bazen de almıyorlardı. Ama gene getirdiklerimizle idare ediyorduk.” (G13, 39 yaşında, Şırnak/Silopi)

Kendi hesabına çalışan kadın karıncaların tek seferlik gidiş gelişlerinde kazandıkları ücret net olmamakla beraber genel olarak 100-200 TL dolaylarında olmaktadır. Kadın karıncanın da yukarıda dile getirdiği üzere kendi adına ve hesabına yapılan karıncalık faaliyeti daha fazla kar getiren bir çalışma biçimidir. Çünkü araçlarla sınır geçildiği zaman ücreti işverenden almaktadırlar. Bu durum karşısında kadın karıncalar işveren himayesinde çalışan konumunda olmaktadır. Ayrıca kimi zaman işveren (taksi şoförü) zarar ettikleri gerekçesiyle kadınların emeklerinin karşılıklarını vermemektedir. Onun için tüm risk ve zorluklara rağmen

kadın karıncalar taksi filosuna kayıt olmayarak kendi başlarına bu ticari faaliyeti yürütmektedirler. Dolayısıyla izin verilen kota kapsamında getirilen ürünler ile elde edecekleri kazancın tümü karıncaların kendisinin olmaktadır. Böylece yapılan ticaret sonucunda daha çok kazanç elde edebilmektedirler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ALAN ARAŞTIRMASI

4.1. Araştırma Sorusu

Araştırmanın dayandığı temel sorun, Habur Sınır Kapısı'nda karıncalık faaliyeti yürüten kadınların hayat şartları üzerinden, onları sınır kapısında çalışmaya yönelten sosyal ve ekonomik etmenleri saptamaktır.

Araştırmanın alt sorunlarını ise sınırda karınca ticareti yapan kadınları karıncalığa götüren süreç, kadınların çalışma koşulları, karıncalığın ekonomik boyutu, karşı karşıya kaldıkları riskler ve karıncalığın kadınların sosyal ve kişisel yaşamına etkisinin tespit edilmesidir. Ayrıca kadınların yaptıkları işi nasıl tanımladıkları, diğer grup ve bireylerle olan ilişkileri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Belirlenen bu sorunlar, Habur Sınır Kapısı'nda karıncalık faaliyeti yürüten kadınların genel bir betimlemesini sunabilme açısından önemli görülmektedir.

4.2. Araştırmanın Amacı

Kadın yoksulluğu çok boyutlu bir sorundur. Kadın yoksulluğunu işsizlik, istihdam eksikliği, yetersiz eğitim, sosyal dışlanma gibi faktörler tetiklemektedir. Bu sorun tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de gittikçe derinleşmekte ve yaygınlaşmaktadır. Araştırmanın konusunu oluşturan karınca kadınlar da bu sorunla mücadele eden gruplardan bir tanesidir. Karıncalık faaliyeti ile beraber kadınlar yaşam hakkı da dâhil olmak üzere birçok haktan taviz vermektedirler.

Bu araştırmanın amacı, yoksulluk sorunu içinde sınır kapılarında karıncalığı kendilerine meslek edinen kadınları incelemektir. Kadın yoksulluğundan ve

mücadele yollarından hareketle kadınların çalışma sebepleri, demografik özellikleri, çalışma koşulları, sınır kapısında çalışma esnasında karşılaştıkları riskler ve tehlikeler belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada “kadınların kullandıkları emekleriyle yoksulluğa karşı nasıl mücadele ettikleri ve karıncalığın yoksulluktan kurtulmak için bir çıkış yolu olup olmadığı” sorularına cevap bulunmaya çalışılmıştır.

4.3. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini Habur Sınır Kapısı'nda karıncalık faaliyeti yürüten kadınlar oluşturmuştur. Araştırmanın örnekleme ise olasılıklı olmayan örnekleme türlerinden kartopu örnekleme tekniği ile belirlenmiştir. Patton'a (2005) göre (Akt. Baltacı, 2018) “kartopu örnekleme tekniği evrene ilişkin bilgilerin (bilgi derinliği ve büyüklük vb.) eksik olduğu veya evreni oluşturan kümeye ulaşmanın zor olduğu durumlarda kullanılmaktadır. Alan araştırması kapsamında örnek seçimi ve örneklemin belirlenmesi hususunda zorluklar yaşanmıştır. Nitekim örnekleme, herhangi bir evrenden o evreni temsil edecek şekilde belirlenen daha küçük sayıdaki olgu, gözlem ya da kişilerden oluşan kümedir (Başaran, 2017: 482). Örneklemin belirlenmesinde esas olan çalışılacak evrenin büyüklüğünü tespit edebilmektir. Yapılan çalışmaya konu olan karınca kadınların sayıları tam olarak net olmadığı için karıncalık faaliyeti sürdüren kadınlarla ilgili tüm evreni yansıtacak net bir sayı da bulunmamaktadır. Bu nedenle istatistiksel olarak kabul gören bir örnek sayısı belirlenememiştir. Nitekim temelinde niteliksel bir araştırma olan çalışmada önem verilen konu temsil edilebilirlik olmayıp, mevcut kadın yoksulluğu sorunu ile bölgede verilmeye çalışılan mücadelenin verilmiş şekli ele alınarak bir değerlendirilmesinin yapılması hususu olmuştur.

4.4. Araştırmanın Yöntemi

Yapılan çalışmada araştırma için tercih edilen konu, araştırmanın yöntemine doğrudan etki eden temel faktörler arasında olmuştur. Bu bağlamda Türkiye'nin az gelişmiş kırsal bölgelerinden biri olan TRC3 bölgesinde yaşanan kadın yoksulluğu sorunu ile bu sorunla başa çıkmak amacıyla karınca ticaretine yönelen kadınların oranındaki artış araştırma konusunu oluşturmuştur. Nitekim bu konunun niteliği de araştırmanın yöntemini belirlemiştir.

Araştırma; teori ve alan araştırması olmak üzere iki temel bölümden oluşmuştur. Çalışmanın teori bölümü literatür taraması sonucu hazırlanmış tez, kitap, makale ve raporlar ile resmi kurumların web siteleri ve ikincil veri kaynakları gibi çeşitli verilere erişim sonucu ortaya konmuştur. Alan araştırmasına yönelik veri kaynakları ise oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile katılımcılardan alınan cevaplar, yapılan gözlemler ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşme sonucunda elde edilen verilerden oluşmuştur.

Nitel araştırma yönteminin tercih edildiği bu çalışmada araştırmanın evrenini Şırnak ilinin Silopi ilçesinde bulunan Habur Sınır Kapısı'ndaki karınca ticareti yapan yoksul kadınlar oluşturmuştur. Saha çalışması kartopu tekniği yöntemi yardımı ve hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Saha araştırması sonucunda yapılan görüşme gözlemler ile tespitler tekrardan yazılı hale getirilerek bir kavram haritası oluşturulmuştur. Daha sonra betimsel analiz yöntemi yardımı ile bu verilerin çeşitli başlıklar altında değerlendirilmesi yapılmıştır. Ayrıca yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan demografik sorular SPSS programı yardımıyla analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

Karınca kadınlarla yapılan görüşmeler kadınların evlerinde ya da telefon ile kendilerinin belirlediği gün ve saatlerde 15 Temmuz 2020-10 Ekim 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Ortalama 60 dakika süren görüşmeler öncesinde gönüllü katılımcılara etik ilkeler hatırlatılarak katılımcıların onayları alınmış ve bilgilerinin kimseyle paylaşılmayacağı beyan edilmiştir.

4.5. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Saha çalışması kapsamında Habur Sınır Kapısı'nda karıncalık faaliyeti yürüten 25 kadınla yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile görüşmeler yapılmıştır. Bu çalışma Habur Sınır Kapısı'nda karınca ticareti yapan yoksul kadınları kapsamaktadır. Ekonomik sebepler ve zaman gibi sınırlıklar sebebiyle araştırma evreni olarak Habur Sınır Kapısı alınmıştır. Habur Sınır Kapısı'nda çalışan karınca kadınların genel görünümü derinlemesine görüşmeler ve gözlemlerle sağlanmaya çalışılmış, ancak bu süreçte araştırmaya tesir eden sınırlılıklar söz konusu olmuştur. Bunlardan ilki, gönüllü olarak görüşmeye katılan karınca kadınların randevu verilen saatte yerlerinde bulunmamalarıdır. Bu durum görüşmelerin planlananın dışına çıkılmasına ve görüşmelerin uzamasına neden olmuştur. İkincisi, kimi katılımcılar ilk görüşmede araştırmaya katılım sağlayacağını

beyan etmesine karşın planlanan gün geldiğinde görüşmeyi reddetmiştir. Üçüncü olarak ise katılımcıların eğitim düzeyinin düşük olmasından kaynaklı görüşme sürecinde dil ve anlatım yönünden soruların ifadesi ile anlatılan kimi bilgilerin anlaşılmasında zorluklar yaşanmıştır. Ayrıca katılımcıların psikolojik durumları, geleceğe dair beklentileri, çalışma şartları, düşünce yapıları, yaş, deneyimleri gibi çeşitli faktörlerden kaynaklı görüşme sırasında paylaşılan bilgiler ile verilen cevaplar belirli bir düzeyden sonra sınırlı olduğu için çalışmanın da belirli bir düzeyden sonra sınırlı kalmasına neden olmuştur. Bunların yanı sıra hem dünyada hem de Türkiye’de yaşanan Covid-19 salgın hastalığı nedeniyle görüşmeler kimi zaman ertelenirken kimi zaman da iptal edilmiştir.

4.6. Saha Araştırmasında Yaşanan Güçlükler

Yapılan saha araştırmasında katılımcıların kendilerini daha rahat hissedebilmeleri ve daha kolay şekilde cevap verebilmeleri amacıyla görüşmeler karınca kadınların istediği saat ve yerde gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla görüşmelerin çoğunluğu karınca kadınların yaşam alanlarında gerçekleştirilmiştir. Ancak bazı kadınlar yaşanan Covid-19 pandemi süreci nedeniyle yüz yüze görüşmeleri reddetmiş ve bunlarla telefonda görüşülmüştür. Dolayısıyla görüşme yapılanlara genel olarak bir başka karınca kadının veya tanıdığı bir bireyin yönlendirilmesiyle ulaşılmıştır. Böylelikle karınca kadınlara bu durum daha fazla güven vermiş ve daha rahat cevap vermelerini sağlamıştır. Görüşmeye dâhil olan kadınlar çoğunlukla güler yüzlü bir tutum sergilemişlerdir.

Görüşmeyi ilk başta reddeden bazı karınca kadınlar ile tekrar görüşme sağlanarak ve araştırmanın amacı tekrar hatırlatılıp anlatıldıktan sonra kadınlar görüşmeyi kabul etmişlerdir. Araştırma esnasında karşılaşılan diğer güçlüklerden bir tanesi de görüşmelerin bazılarının yazılarak kayıt altına alınmasıdır. Görüşme dâhilindeki bazı katılımcılar görüşme esnasında ses kayıt cihazı ve telefon ile görüşmenin kayıt altına alınmasını reddetmiştir. Bu nedenle yöneltile sorulara verilen cevaplar doğrudan ve birebir yazılmak suretiyle kayıt altına alınmıştır. Bir başka yaşanan güçlük ise kadınların çoğunlukla okuryazar olmaması ve Türkçeyi çok iyi bilmemesidir. Dolayısıyla görüşme formundaki sorular bazı katılımcılara yerel dile çevrilerek sorulmuş ve alınan cevaplarda aynı anda Türkçeye tercüme edilerek kayıt altına alınmıştır.

Görüşmeler genel olarak kadınların evlerinde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu durum kimi zaman karınca kadınların başka işlerle de meşgul olmasına neden olmuştur. Ayrıca görüşme esnasında katılımcıların çocukları ile diğer ev sakinleri tarafından görüşme zaman zaman kesintiye uğramıştır.

Yapılan görüşmelerde bilimsel etik kuralları hatırlatılarak katılımcıların bilgilerinin hiçbir şekilde farklı yerlerde ve kimselerle paylaşılmayacağı dile getirilince görüşme yapılan katılımcıların daha rahat bir şekilde sorulara cevap vermesi sağlanmıştır. Görüşmeler ortalama 60 dakika sürmüştür ve görüşme yapılan kadınların adları kullanılmamıştır. Dolayısıyla görüşmede yer alan katılımcılar “G1, G2...” şeklinde ifade edilmiştir.

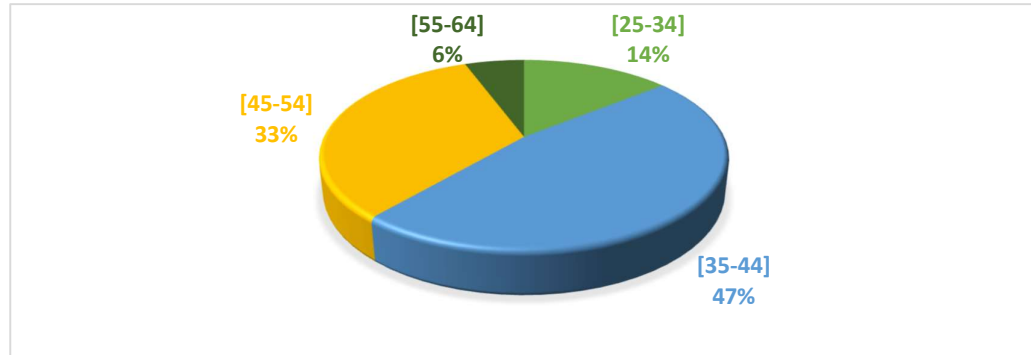
4.7. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Habur Sınır Kapısı’nda kadın karıncalara yönelik yapılan bu nitel çalışmada, kadınların karıncalık faaliyetinde bulunma nedenleri, çalışma koşulları, bu yolda karşılaştıkları riskler, karıncalığın ekonomik boyutu, getirileri ve kazançlarının yeterliliği, kadınları karıncalığa götüren süreç ve karıncalığın kadınların sosyal ve bireylerin yaşamlarına etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmada görüşmeye dâhil olan kadın karıncaların demografik özellikleri ortaya konulmuştur. Bu bağlamda katılımcıların demografik özelliklerine yönelik bulgular; yaşlarına, eğitim durumlarına, medeni hallerine, hanede yaşayan kişi sayısına, aylık gelirlerine ve geldikleri il ve ilçe çerçevesinde değerlendirilmiştir.

4.7.1. Yaş

Aşağıda verilen şekil 4.1’de çalışmaya dâhil olan kadın karıncaların yaş aralığı gösterilmiştir.

Şekil 4.1: Yaş Dağılımı

Karlıncalıık faaliyetinde bulunan 25 kadın görüşmeye dâhil edilmiştir. Bu kadınların üçü 25-34, onu 35-44, yedisi 45-54, beşi 55-64 yaş aralığındadır. 35-44 yaş aralığındaki kadın karlıncalar, görüşmeciler arasında %40'lık bir oranla en yüksek dilimi oluşturmaktadır. Bunu %28'lik bir oranla 45-54 yaş aralığındaki kadın karlıncalar takip etmektedir. %12'lik dilimle katılımcılar arasında en düşük orana sahip olanlar ise 25-34 yaş aralığındakilerdir.

Habur Sınır Kapısı'nda karlıncalıık faaliyetinde bulunan kadınlarda belli bir yaş aralığı bulunmamakla beraber genel olarak 35-44 yaş aralığında yığılmaya rastlanılmıştır. Herhangi bir beceri ve vasıf gerektirmeyen bu faaliyette 25 yaş altı çalışana rastlanmamıştır. Yapılan çalışma sonucunda fazla hareketlilik ve fiziksel güç gerektiren bu faaliyetin, ileri yaştaki kadınlar tarafından da gerçekleştirildiğı sonucuna varılmıştır. Görüşme dâhilindeki kadınların büyük bir çoğunluğu tansiyon, diyabet ve kalp yetmezliğı gibi kronik rahatsızlıklarının olduğunu belirtmişlerdir.

4.7.2. Eğitim Durumu

Yapılan çalışma kapsamında görüşmeye dâhil olan kadın karlıncaların eğitim durumları şekil 4.2'de gösterilmiştir.

Şekil 4.2: Eğitim Durumu

Görüşülen 25 kadından 18'i okuma yazma bilmemektedir. Geriye kalan yedi kadın karlıncadan ikisi okuryazar, diğer ikisi ilkokul, biri ortaokul, biri lise, bir tanesi de üniversite mezunudur. Görüşülen kadınlar arasında büyük çoğunluk %72'lik dilimi oluşturan okuryazar olmayan kesimdir. Bunu takiben %8'lik dilime sahip

okuryazar olanlar ile ilkokul mezunları gelmektedir. Ortaokul, lise ve üniversite mezunları ise %4'lük bir kesimini oluşturmaktadır.

Görüşülen kadınların büyük çoğunluğu ekonomik yetersizlik sebebi ile okula gönderilmediklerini ya da bırakmak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca kadınlar bu yolu seçme sebeplerini yoksullukla beraber eğitim yetersizliğine bağlamışlardır.

“Ailemiz daha çok küçükken aldı bizi okuldan yoktu imkânları göndermediler bende ses edemedim. Biraz büyünce başladım çalışmaya evlenmeden öncede başka işlerde çalıştım. Daha sonra karınca olmaya karar verdim. Kadınların yapacağı çok iş yok burada hele de okumamışsan işin daha zor. Sefalet içinde kalacaksın ömrün boyunca. Belki okusaydık böyle olmazdı. Daha iyi şartlarımız olurdu.” (G10, 50 yaşında, Şırnak/Beytüşşebap)

Karıncalık faaliyeti yoksulluk sorunu ile karşı karşıya kalan kadınlar için zorunluluktan gelen bir durumdur. Yoksulluk yüzünden eğitimden geri kalan, eğitimini bırakan kadınlar yoksulluk döngüsü içerisinde kalmışlardır. Eğitim eksikliği, yoksulluğu sürdürmekle birlikte yoksulluk da eğitime erişimi kısıtlamaktadır. O halde yoksulluğu hem bir neden hem de kaliteli eğitimin tamamlanmasına yetersiz erişimin bir sonucu şeklinde olduğu söylenebilir. Dolayısıyla yoksulluğun azaltılması, kaliteli eğitime erişimin sağlanmasını doğrudan etkileyen faktörlerden biri olmuştur.

Araştırmaya gönüllü olarak katılan kadınları karınca olmaya iten sebepler sorulduğunda verdikleri yanıtlardan biri şu şekildedir:

“Ben bu işe mecbur olduğum için yapıyorum. Aldığım para belli değil sürekli aynı olmuyor bazen az bazen hiç. Ama yapacak başka iş yok okumadım ben okuma yazmam yok ben de okusaydım sabit bir maaş alırdım... Eziliyor bölgemizin kadını. Bunun sebebi de okumamaları herhalde eğitimleri yok. Kendilerini savunamıyorlar. Çok haksızlıkla karşılaştım ben gümrükte de başka yerlerde de ama sesimi çıkaramadım hiçbir zaman hep korktum. Okusam bende diplomam olsa böyle mi olurdu. Gümrükte duyduğum o lafları, teklifleri

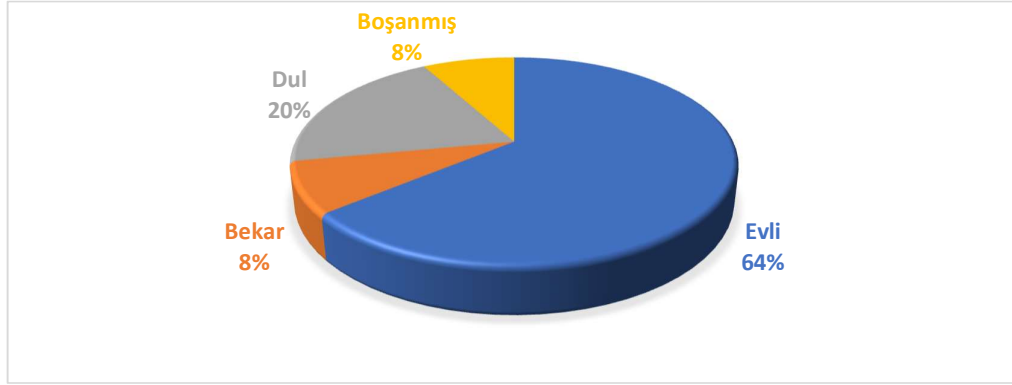
okumuş eğitim almış bir kadın duysaydı hepsini mahkemeye verirdi. Ama ben yapamıyorum yapamam... Aman kimse duymasın bilmesin diye sustum sadece.” (G11, 55 yaşında, Mardin/Kızıltepe)

Katılımcılardan bir tanesinin yukarıda verdiği cevaptan anlaşılacağı üzere eğitim-yoksulluk arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Dolayısıyla yoksulluk, yalnızca finansal kaynak eksikliğinden kaynaklanmamaktadır. Kadın karıncanın da ifade ettiği gibi kadınlar eğitim düzeylerinin de düşük olması sebebiyle çalıştıkları ortamda başka kesimlerce dışlanmakta ve farklı bir muameleye maruz kalmaktadırlar. Kadın karınca eğitim düzeyinin yüksek olması halinde daha iyi koşullarda daha yüksek ücret ile çalışabileceğini ifade etmiştir.

Genel olarak, eğitimin yoksul olma olasılığı üzerindeki etkilerinin çok güçlü olduğu görülmüştür. Yoksulluğun azaltılmasında eğitimin bireye verdiği katkı ve kazanımlar oldukça dikkate değerdir. Eğitim ve kazanç arasında doğrudan güçlü bir ilişkinin varlığı öne çıkmıştır. Dolayısıyla eğitim sadece istihdam edilme olasılığını artırmamaktadır. Daha iyi eğitilmiş kişiler işe girdikten sonra, daha az eğitilmiş olanlara göre önemli ölçüde daha fazla kazabilme ihtimali de yüksek olmuştur. Ekonomik açıdan bakıldığında, bu şaşırtıcı olmayan bir sonuçtur ve çok sayıda çalışma ile doğrulanmıştır. Nitekim yapılan bilimsel çalışmalarda da eğitim ve yoksulluğun ters orantılı olduğu çoğu durumda ortaya konan bir durum olmuştur. Nüfusun eğitim seviyesi ne kadar yüksekse, yoksul bireylerin sayısı o kadar az olacaktır çünkü eğitim, yüksek maaşları destekleyen bilgi ve becerileri etkilemektedir. Karıncanın yukarıdaki ifadesi eğitim düzeyi ile aldıkları ücret arasında kurduğu bağlantının varlığını destekler niteliktedir.

4.7.3. Medeni Durum

Kadın karıncaların medeni durumlarına ilişkin verilere aşağıdaki şekil 4.3'te yer verilmiştir. Hazırlanmış görüşme formunda kadınların medeni durumları evli, bekâr, dul ve boşanmış şeklinde gruplandırılmıştır.

Şekil 4.3: Medeni Hal

Örneklem grubundaki karınca kadınların medeni halleri incelendiğinde büyük çoğunluğunun evli olduğu görülmektedir. Şekil 4.3'e göre evli kadınların oranı, %64 olarak karşımıza çıkmaktadır. Evli olmayan kadınların oranı ise %36'dır. Bunlardan %20'sinin de eşi vefat etmiş, %8'i eşinden boşanmış, kalan %8'i de bekârdır.

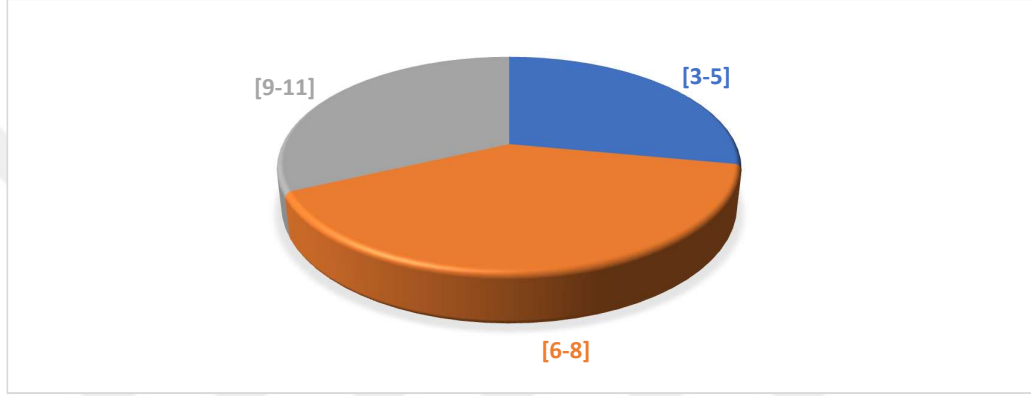
“Eşimden boşandığımda çocuklarım çok küçüktü. Kendimi bildim bileli erkek gibi çalışıyorum çocuklarıma bakmak için. Geçim sıkıntısı çekiyorum ve burada yapabileceğim başka iş yok. Üniversitede lisede okuyan çocuklarım var onların eğitim masrafları, evin ihtiyaçları, bireysel ihtiyaçlarım için bu işi yapmak zorundayım. Yapılacak başka iş olsa burada gitmezdim bu rezilliği çekmezdim. Bir kadın olarak bu işi yapmak başlı başına beni korkutuyor zaten. Özellikle boşanmış olman bana bakış açılarını çok farklılaştırıyor. Bu yüzden laf eden çok oldu bana bu da beni çok üzüyor.”(G25, 42 yaşında, Mardin/Nusaybin)

Hem evli karınca kadınlar hem de eşlerinden boşanmış ya da eşleri vefat edenler yoksulluk sorunundan etkilenmektedirler. Buna karşın hane reisi olan kadın karıncalar bir taraftan hanehalkının geçimini üstlenmekte, diğer taraftan da çocukları ve hane içi işlerle de ilgilenmektedirler. Bu bağlamda %28'lik bir orana sahip hane reisi olan kadın karıncalar yoksulluğu farklı biçimlerde deneyimlemektedirler. Yukarıda görüşmecinin de ifade ettiği üzere kadınların medeni durumları toplumun bakış açısını değiştirmektedir. Yoksullukla başa çıkmak için başvurdukları bu karıncalık yolu daha da zorlu bir hal almaktadır. Eşinden boşanmış olduğunu dile getiren 42 yaşındaki kadın karınca çocuklarının bakımı, kişisel ihtiyaçları ve ayrıca

hanenin masraflarını üstlendiğini de eklemiştir. Kadınların üstlendikleri bu roller yoksulluğu daha şiddetli yaşamalarına neden olmaktadır.

4.7.4. Hane Birey Sayısı

Şekil 4.4'te görüşmeye dâhil olan kadın karıncalarla beraber hanede yaşayan kişi sayısına ait verilere yer verilmiştir.

Şekil 4.4: Hanede Yaşayan Birey Sayısı

Karıncalık faaliyetinde bulunan kadınlar arasında hane birey sayısı 3 ve 5 kişi aralığında olan 7 kadın bulunurken bu durum %28'lik bir dilime denk gelmektedir. 6-8 kişi aralığında olan 10 kadın varken (%40), 9-11 aralığında olan ise 8 (%32) kadın bulunmaktadır. Kadın karıncalardan 22 tanesi çekirdek aile yapısına, 3 tanesi ise geniş aile yapısına sahiptir.

“Benle beraber evde dokuz kişi daha yaşıyor. Annem, kardeşlerim ve abimin eşi. Babamı birkaç yıl önce kaybettim. Baban uzun yıllar hastalıkla mücadele etti. Sonra da vefat etti. Kendimi bildim bileli abim baktı hepimize aslında. Ne kadar yetebiliyorsa artık. Çünkü küçük kardeşlerim, annem, abimin eşi, onun çocuğu fazlayız sayıca. Çoğu ihtiyacımızı karşılamıyoruz. Böyle olunca da yetmiyordu tek maaş onun için başladım zaten ben de karıncalığa. ” (G24, 25 yaşında, Şırnak/Silopi).

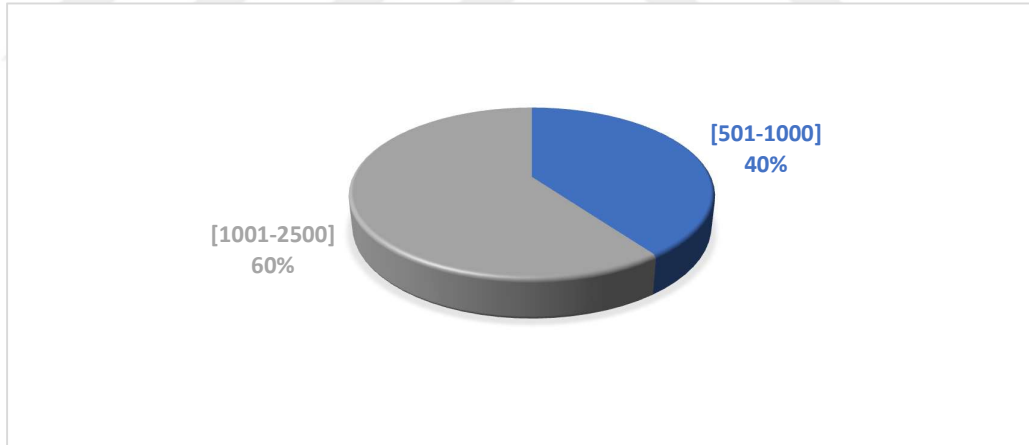
Yukarı verilen konuşma metninde kadın karıncanın ifade ettiği üzere hanede birey sayısının fazlalığı kazanılan ücrette kişi başına düşen payı azaltmaktadır. Böyle bir durumda bireyler çoğu zaman temel gereksinimlerini karşılayamamaktadır. 25

yaşındaki kadın karınca yoksulluk sorunu nedeniyle eğitimi liseye kadar devam ettirebilmiştir. Ayrıca bu iş koluna dâhil olma sebebinin yoksullukla beraber hanedeki kişilerin sayısına bağlı olarak kazanılan gelirin yetersizliğine bağlamıştır.

Araştırmaya katılan gönüllü kadınların ortak özelliklerinden bir tanesi nüfus olarak fazla olan ailelerde yaşamalarıdır. Şekil 4.4'te belirtildiği üzere, örneklem grubundaki kadınca kadınların % 40'ı altı ve sekiz arası bir nüfusa sahiptir. %32'lik kesim ise 9-11 arasında nüfusa sahip bir hanede yaşamaktadırlar. Hanede çalışmayan birey sayısının fazlalığı yoksulluğu tetikleyen nedenler arasındadır. Özellikle bağımlı kişi sayısı bu sorunu daha da derinleştirmektedir. Hane halkının fazlalığı birey başına düşen gelir ve tüketim oranını düşürmektedir.

4.7.5. Aylık Gelir

Kadın karıncaların hanelerine giren toplam gelire ilişkin veriler aşağıdaki şekil 4.5'te gösterilmiştir.

Şekil 4.5: Aylık Gelir

Katılımcılara gelirine yönelik soru en az 0-500 TL, en çok 4500 ve üstü olacak şekilde yöneltilmiştir. Aylık gelirleri 501-1000 TL olan katılımcıların sayısı 10 iken; 1001-2500 TL olan 15 kişidir. Hane geliri 500 TL altı ve 2500 TL üstü olan kadın karıncaya rastlanmamıştır. Karınca kadınların hanelerinde genel olarak belli bir ücret karşılığında devamlı olarak çalışan bulunmamaktadır. Nitekim araştırmada yer alan karınca kadınların 'iş oldukça gidiyor' tabiri bunu destekler niteliktedir. Sorulan aylık gelir yalnızca karıncaların kazandığı kazanç değildir. Hanede çalışan tüm bireylerin toplam geliridir. Kadınların kazancı sorulduğunda aylık ya da tek

gidiş geliş için net bir ücret belirtilmemiştir. Karıncalardan bir tanesi bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Kazancımız bazen yirmi milyon bazen elli milyonu. Değişiyordu boş dönüp zarar ettiğimiz zamanlarda vardı. Belli olmuyordu yani ne kadar kazandığım. Kendi paramla az bir kar etmek için bir şeyler getiriyordum bazen onu da alıp atıyorlardı. Zarar ediyordum yani olan paramda gidiyordu. Keşke gitmeseydim dediğim zamanlarda olmuştur. Erzak getiriyorduk buradan daha ucuzdu o yönden iyiydi bizim için”. (G6, 50 yaşında, Şırnak/Uludere).

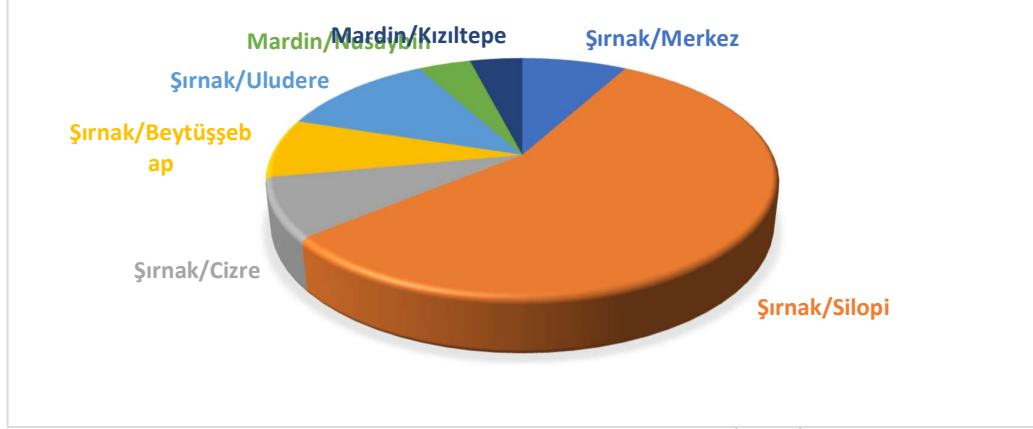
Kadın karıncanın da ifade ettiği gibi kazandıkları ücret belli olmamakla beraber bazen ürün almak için harcadıkları parayı da kaybedebilmektedirler. Kadınların bazıları yaptıkları işi “kumar oynamaya” benzetmişlerdir. Çünkü aldıkları ürünler gümrükte ellerinden alınabilmekte ve ürün almak için harcadıklarını da kaybetmiş şekilde geri gelebilmektedirler.

Karıncaların hanelerine giren aylık toplam gelir düşüktür. Kadın karıncaların çoğunun aylık hane geliri Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (TÜRK-İŞ) hesaplamış olduğu açlık sınırından daha düşüktür. Kadınların hanelerinin tamamının geliri yoksulluk sınırının çok altındadır.¹⁰

4.7.6. Karınca Kadınların Geldikleri İl ve İlçeler

Karınca ticareti için sınır kapısına hem Şırnak ilinin il ve ilçelerinden hem de komşu illerden gelmektedirler. Bu bağlamda karınca ticareti için gelen kadınların geldikleri il ve ilçe bilgilerine aşağıda yer verilmiştir.

¹⁰ TÜRK-İŞ Kasım 2020'de dört kişilik bir ailenin sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenebilmesi için yapılması gereken aylık gıda harcaması tutarı (açlık sınırı) 2.516,67 TL; gıda harcaması ile birlikte giyim, konut (kira, elektrik, su, yakıt), ulaşım, eğitim, sağlık vb. gereksinimler için yapılması zorunlu diğer aylık harcamaların toplam tutarı ise (yoksulluk sınırı) 8.197,62 TL'dir.

Şekil 4.6: Karınca Kadınların Geldikleri İl ve İlçe

Kadınların Habur Sınır Kapısı'nda karıncalık faaliyetinde bulunmak üzere gelen kadınlardan ikisi Şırnak/Merkez, on dördü Şırnak/Silopi, ikisi Şırnak/Cizre, ikisi Şırnak/Beytüşşebap, üçü Şırnak/Uludere, biri Mardin/Nusaybin, biri de Mardin/Kızıltepe'den geldiklerini ifade etmişlerdir. Görüşme dâhilindeki kadınların %92'si Habur Sınır Kapısı'nda karınca ticareti yapmak üzere Şırnak/Merkez ve ilçelerinden gelmektedir. Şırnak ilinde yoğun olarak gerçekleşmesinin en önemli nedeni ise gümrük kapısının mekânsal olarak yakınlığıdır.

Kısa mesafenin avantajlarından bir tanesi Habur Sınır Kapısı'na gitmek amacıyla ulaşımaya harcadıkları paranın az olmasıdır. Mardin'den gelen kadın karıncalar gümrüğe gelene kadar verdikleri ücretin fazla olduğunu dile getirmişlerdir. Buna karşın Şırnak'ta gümrük kapısına mesafe olarak en uzak olan Beytüşşebap ve Uludere'de dahi bu ücret 20-30 TL'yi geçmemektedir. Ancak Habur Sınır Kapısı'na gelmek amacıyla dolmuşlara verilen ücret ile gümrüğü geçmek amacıyla taksi filolarına verilen ulaşım ücreti bu maliyete dâhil edilmemiştir.

4.8. Kadınların Çalışma Nedenleri

Kadınların karınca ticareti yapmaya karar vermelerindeki en önemli etkenin ekonomik nedenler olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak bunu tercih etme nedenleri yoksulluk, eşlerinin çalışmaması, kadınların yeteri kadar istihdam edilmemesi, yaşanan coğrafyada kadınlara yönelik iş kollarının azlığı gibi durumlar etkili olmuştur. Karıncalık faaliyetinde bulunan kadınlardan bir tanesi yaşanan tüm zorluk ve risklere rağmen neden gümrükte çalışmaya yöneldiklerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Geçimimi sağlamak için gidiyorum. Çocuklarım küçük muhtacım yani ne yapayım ki başka. Evime bu işten kazandığım parayla istediğimi alabiliyorum en azından. Çocukların okul masraflarını, kıyafetlerini hemen her şeylerini karıncalıktan kazandığım parayla karşılıyorum. Bu işi yapmadan önce çocuklarımın her istediğini alamıyordum geçiştiriyordum yokta diyemiyordum çocuk aklıyla anlamıyordu ki yoktan. Kocamın işi devamlı değildi borcumuz vardı evin kirası vardı ödeyecek paramız yoktu. Böyle başladım işte. Kadın olarak yapılacak bir iş değil bunun farkındayım ama başka çarende yok çünkü çalışacağım gidebileceğim başka yer yok. (G21, 38 yaşında, Şırnak/Silopi).

Karıncanın yukarıda ifade ettiği gibi bu iş koluna dâhil olma sebebi yoksulluk içinde bulunmasıdır. Hane içerisinde devamlı gelir getirici bir işte çalışan bulunmadığından kendisinin ve ailesinin temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandığını ifade eden katılımcı karıncalık faaliyetine yönelmiştir. Kazandığı para ailesi için gelir kapısı oluşturmakla birlikte birçok zorluğu da beraberinde getirdiği yapılan çalışma kapsamında ortaya konulmuştur. Ancak tüm zorluk ve süreçlere katlanarak bu işi yapmaya devam ettiğini ifade etmiştir. Habur Sınır Kapısı’nda karıncalık çoğunlukla zorunluluktan yapılmakta ve kadınların yönelebilecekleri iş kollarının yetersizliği de etkili olabilmektedir.

Annemle beraber karınca ticareti yapıyoruz. Irak’a gidip geliyoruz günübirlik. Annemin birazda olsa yükünü hafifletmek için çalışıyorum aslında. Kardeşlerimin eğitim masraflarını, evin ihtiyaçlarını karşılamak için başladım bu işe. Daha önce farklı işlerde denedim. Çocuk bakıcılığı yaptım, mevsimlik işçi olup Batıya gittim. Ama hep kadın olarak farklı muamelelerle karşılaştım devam edemedim o işlere. Mezun olduktan sonra atanamadım bulunduğum yerde başka imkânım yoktu. Mezun olduğum bölümden atanabilseydim bu işi yapmazdım tabi ki. Ama dedim ya iş yok diye gidip başkasının emri altında çalışmak bana zor

geliyor. Bu kendime yakıştırmadığım için değil asla alın teri döktüğüm her işi benim için iyidir zaten ama kadın olmak zor kadın olarak çalışmak daha zor. (G14, 27 yaşında, Şırnak/Silopi).

Yukarıda ön lisans mezunu kadın karıncanın belirttiği gibi benzer yoksulluk ve çaresizlik nedeniyle bölgedeki birçok kadın, karınca ticareti işine başlamaktadır. Babasının yaşadığı rahatsızlıktan dolayı çalışmadığını dile getiren karınca, annesinin aile reisi olup ekonomik olarak tüm yükü omuzlarına aldığı anda ona yardımcı olabilmek için karıncalığa başladığını eklemiştir. Annesi de karınca ticareti yapan görüşmeci mezun olduktan sonra farklı işlerde de çalıştığını ancak kadın olarak işverenler tarafından hep kötü muamelelere maruz kaldığını ve çalıştığı işleri bırakmak zorunda kaldığını ifade etmiştir. Katılımcı yaşadığı coğrafyada yapabileceği başka iş ve istihdam olanağı olmadığı için karınca olmayı seçmek zorunda kaldığını söylemiştir.

Kadınlar büyük ölçüde ekonomik şartlar sebebiyle karıncalık faaliyetine başladıklarını ifade etmişlerdir. Görüşmeler sırasında, kadınlar ailelerine ekonomik açıdan yardımda bulunmak amacıyla ve hanede başka çalışanın olmamasından dolayı çalışmaya başladıklarını belirtmişlerdir. Kadınlar bu şekilde hanenin geçimini büyük ölçüde doğrudan doğruya yüklenmiş vaziyettedirler.

Kadınların karınca ticareti yapma nedenlerinden bir tanesi de eşlerinin çalışmamasıdır. Görüşmeye katılan karınca kadınların büyük çoğunluğu eşlerinin işsizlik ve yaşadıkları rahatsızlıklardan dolayı çalışmadıklarını belirtmişlerdir. Kadınlar eve düzenli gelir getiren bir kişinin olmamasından kaynaklı karıncalığa başlamışlardır. Dolayısıyla kadınlar ekonomik olarak hanenin tüm sorumluluğu üstüne almak zorunda kalmışlardır. Bu durumu kadın karıncalardan bir tanesi şu şekilde ifade etmiştir:

“Eşim daha önce çobanlık yapıyordu köyde. Ama yaş ilerleyince bırakmak zorunda kaldı rahatsızlandı kalbinden ameliyat oldu birkaç sene önce. Dokuz çocuk büyüttük çobanlıktan kazandığı parayla ama okula gönderemedik yoktu çünkü imkânımız. Evlenenler gitti zaten şuan altı çocuğum benle ama çalışmıyor hiçbiri çünkü yapabilecekleri iş yok. Mecbur tüm yük bana kaldı başka çarem kalmadı

çünkü. Ben Şırnak'ta çok iş aradım ama hem yaşımdan hem de eğitimsizliğimden dolayı kimse almadı beni. Bende bu işi komşulardan duydum.” (G10, 50 yaşında, Şırnak/Beytüşşebap)

Karınca kadınların çalışma nedenleri açısından aralarında açık bir farklılık görünmemektedir. Kadınların tamamına yakını ekonomik sorunlar sebebiyle bu iş koluna katılmak zorunda olduklarını belirtmişlerdir. Nitekim karınca kadınlar elde ettikleri gelirin tümünü ailelerine vermektedirler. Karıncalık faaliyetinde bulunan kadınların yoksulluk oluşum süreçleri de aynı dinamikleri kapsamaktadır. Karıncalık faaliyetinde bulunan kadınların büyük çoğunluğunda iktisadi bir mecburiyet söz konusu olmuştur.

Ailede veya yakın çevrede karınca ticareti yapan bir kadının varlığı çoğunlukla diğerlerinin de bu sürece katılmasında etkili olan bir diğer faktördür. Gönüllü olarak görüşmeye katılan kadınların tamamına yakını karınca ticareti yapan yakın akrabası ya da çevresinden tanıdıkları kişiler bulunmaktadır. Bu bağlamda yapılan görüşmelerde kadınların çoğunluğu yapılan bu faaliyeti yakın çevrelerinden gördüklerini ve bu iş koluna bu şekilde dâhil olduklarını belirtmişlerdir. Kadınlar çoğunlukla aile bireylerinin temel gereksinimlerini gidermek amacıyla bu sürece dâhil olmuşlardır. Eşleri, çocukları, anne ve babaları işsiz, vefat eden ya da çalışamayacak durumda olan bu kadınlar hanelerinin hayat uğraşlarına yardım etmek ve içinde buldukları yoksulluk probleminden kurtulmak amacıyla çalışmak zorunda kalmışlardır.

4.9. Kadınları Karıncalığa Götüren Süreç

Kadınları karıncalığa götüren süreç ele alındığında genel olarak kadınların yaşadıkları ekonomik şartlardan dolayı bu işe başladıkları tespit edilmiştir. Daha önce başka işlerde çalışmış ve bir şekilde bırakmak zorunda kalmış kadınlar ile herhangi bir işte istihdam edilmeyenler çevreleri sayesinde karıncalık faaliyetinden haberdar olmuşlardır. Böylece karınca olmaya karar vererek karınca ticareti faaliyetine girişme süreci başlamıştır. Karınca kadınların büyük çoğunluğu karıncalık faaliyetinden önce başka işlerde de çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

“Terzilik yaptım altı yıl. Ama çok rezillik çektim o işi yaparken de. Parası az yetmiyordu bize oradan buradan

kısıyorduk ama olmuyordu. Beş yıldan fazla başkasının pisliği kirini temizledim gündelikçilik yapıyordum. Zor geldi başkasıyla uğraşmak bıraktım bende. Sonra komşulardan gördüm bu karıncalığı öyle giriştim. Kazancı iyi başkasının emri altında çalışmıyorsun istediğin şekilde gidip geliyorsun o yönden iyi. Bu sene kapandı daha gümrük gitmiyorum zaten artık.” (G11, 55 yaşında, Mardin/Kızıltepe).

Daha önce kendi evinin bir odasında terzi olarak kadın karınca kazandığı para yetmediğinden yaptığı işe ek olarak karınca ticareti işine başlamıştır. Ayrıca ek gelir için temizlik işleri de denemesine karşın istenmeyen durumlarla karşılaştığı için ek işi bırakmak zorunda kalmıştır. Dolayısıyla karıncalık, barındırdığı tüm zorluklara rağmen bir işveren tarafından yönetilmediğinden dolayı kadınları kendine geçen bir yöne sahiptir.

“Çok işte çalıştım aslında. Üniversiteden önce okurken ve mezun olduktan sonra. Dedim ya kendimi bildim bileli çalışıyorum diye. Çocuk bakıcılığı yaptım, tur acentasında çalıştım, Batiya gidip mevsimlik işçi oldum. Neden devam etmedin vazgeçtin dersin çalışma saatlerim çok fazla oluyordu. Emeğimin karşılığını alamıyordum. Bir de başkasının emri altında çalışmak bana zor geldi farklı bir gözle yaklaşıldı bana işverenler tarafından. Bu işi tercih etmemdeki sebeplerden biri de hesap vermiyorum zararı da karı da benim.” (G14, 27 yaşında, Şırnak/Silopi)

Kadın görüşmeci, daha önce çalışmış olduğu mevcut işlerde gördüğü zarar ve risklerin fazlalığı nedeniyle daha minimize riske sahip olan karıncalığı tercih etmiştir. Oysa diğer katılımcıların kullandığı ifadeler doğrultusunda karıncalığın da fazla sayıda risk taşıdığı söylenebilir. Karıncalık faaliyetinde tercihler kişiler tarafından daha kolay yönlendirilebilmektedir. Karınca ticaretinde gelir ve gider konusunda bağımlılık söz konusu olmadığı için risklere ve oluşan olumsuzluklara karşı çıkılması daha kolaydır. Bireyler herhangi kurumda ya da işverenin emri altında çalıştığında karşılaşılan olumsuz durumlarda tepki vermesi zorlaşabilmektedir. Bu nedenle kişilerin kendilerini daha rahat ifade edebildiği, hareketlerinin işveren tarafından kısıtlanmadığı, bağımsız bir iş kolu olarak

gördükleri karınca ticareti işini tercih etmektedirler. Sonuç olarak sigortalı ama düşük gelirlili bir işte çalışmak yerine güvencesiz fakat getirisi daha yüksek olan karıncalık faaliyetine başlanarak kimi risklere karşı da göz yumulmaktadır.

4.10. Karıncalığın Ekonomik Boyutu, Getirileri ve Yeterliliği

Karıncalık faaliyetinin de diğer çalışma şekillerinde olduğu gibi hem toplumsal hem de iktisadi fonksiyonları bulunmaktadır. Buna karşın yaptıkları karıncalık faaliyeti toplumsal yönden çoğu zaman takdir görmemekle birlikte aynı şekilde iktisadi yönden de kadınlar verdikleri emek değerinin altında gelir elde etmektedirler. Yapılan görüşmelerde kadınlar çoğu zaman aynı ticari faaliyeti yürüten erkeklerle aynı parayı kazandıklarını ifade etmişlerdir. Buna karşın kimi durumlarda ise daha az kazandıklarını ya da hiç gelir elde edemediklerini dile getirmişlerdir.

Karıncalık faaliyeti hem kendi adına ve hesabına gerçekleştirildiği gibi hem de başkasının adına da yapılabilmektedir. Bir istihdam biçimi olarak kendi adına ve hesabına yapılan karıncalık faaliyetinin ekonomik boyutu, getirileri ve kazanılan paranın yeterliliği ele alındığında yapılan görüşmeler çerçevesinde aşağıda dile getirilen durumla da karşılaşmıştır:

“Şeker, süt tozu, pirinç, yağ, çay... Aklınıza ne geliyorsa aslında. Çok erzak getiriyorduk böyle. Kapıya getiriyorduk bazen hiçbir şeyimizi bırakmıyorlardı. Sigara zaten yasaktı daha doğrusu belli bir sınırı vardı fazlasını getirdiğimiz gibi bizden alıyorlardı. Bir keresinde pirincimi attı, şekerimi attı, yağımı attı. Hiçbir şey kalmadı o zaman elimde bir şey kalmamıştı bomboş geri döndüm. Ben bir taksit listesine kayıtlı değilim ama gümrüğe gittiğimde mecbur bir listeye adımlı yazdırmak zoruna kalıyorum öyle geçiyorum. Şoföre 25 TL veriyorum gidiş için. Dönüş içinde aynı şekilde 25 milyon. Ama kayıtlı olmadığımız için yalvar yakar alıyorlardı arabalarına bizi. Harç puluna 50 TL, yeme içme ile beraber bu ücret 75 TL’yi buluyor. Ben Uludere’den geliyorum. Gümrüğe gelinceye kadar ayrıca dolmuş parası falan veriyorum o da 30 TL’yi buluyor. Kazancımız bazen 50 TL bazen 200 TL’ydi. Değişiyordu boş dönüp zarar ettiğimiz zamanlarda vardı. Erzak getiriyorduk buradan daha

ucuzdu o yönden iyiydi bizim için.”(G8, 50 yaşında, Şırnak/Uludere).

Kendi hesabına yapılan karıncalık faaliyetinde getirilen ürünler ailenin temel ihtiyaçlarını karşılamasının yanında kar oranı yüksek olan ürün türleridir. Dolayısıyla getirilen ürünlerin niteliği bazen satılmak amacıyla bazen de hane bireylerinin kendi ihtiyaçları doğrultusunda olmuştur. Kendi hesabına karıncalık faaliyetinde bulunan bir kadın karıncanın gideri bir gidiş geliş için yaklaşık olarak 150-160 TL arasında değişiklik göstermektedir. Ayrıca bu toplam ücrete ürün almak için harcanan para miktarı dâhil edilmemektedir. Kendi hesabına günü birlik bu faaliyeti gerçekleştiren bir birey için yaşadığı şartlar göz önüne alındığında karıncalık yoksulluk içinde olan kadınlar için önemli bir getiriye sahiptir. Ancak karınca kadınlar aynı işi yapan erkeklere oranla kazandıklarının daha düşük düzeyde kaldığını belirtmişlerdir.

“Sigara, çay, şeker, pirinç, takı-toka, iç çamaşırı falan aklına ne geliyorsa aslında ne getirebiliyorsak. Burada satabileceğimiz ne varsa. Ben kadınların alabileceği eşyaları getiriyordum aslında makyaj, çamaşır, elbise gibi. Getirdiklerimin karı çok olmuyordu eşya başına dört-beş lira. Kazandığımız para net değildi değişiyordu. Benim 100-200 lira da kazandığım zamanlarda oldu boş döndüğüm de. Mal almak için harcadığım parayı da kaybettim çoğu zaman. Irak tarafında çay, şeker, sigara alıyorum gümrüğe gelince alıyorlar bazen. Elimdekilerde gidiyor. Ben kendi başıma gidip geliyorum bazen yürütüyorlar da bizi. Arabaya binmek istediğimizde de şoförler bindirmiyor çoğu zaman. 25 TL istiyorlar bindirmek için. Gümrükten geçince 50 TL harç pulu var bir de. Ama verdiklerimiz yetmiyor karşı tarafta da 20 lira veriyordum. Gittiğimize çektiğimiz çileye değmiyor aslında ama mecburiyet böyle bir şey. Daha fazla para harcamamak için aç kaldığım çok zaman oldu benim.”(G20, 45 yaşında, Şırnak/Cizre)

Kadın karıncaların ifade ettikleri gibi kendi hesabına yaptığı faaliyette genel olarak çay, şeker, sigara, pirinç ve kadınlara özel tüketim eşyalarını getirmektedirler. Genel olarak kar oranı yüksek ürünler ile daha çok kadınlar tarafından talep edilen ürünler tercih edilmektedir. Kadın karıncaların gidiş geliş için genel olarak 100-150 TL arasında giderleri ile alışveriş maliyet giderleri bulunmaktadır. Ancak karıncalık

faaliyeti sonucu elde edilen kar ise değişiklik göstermektedir. Yapılan görüşmelerde kadın karıncalardan bir tanesi karıncalık faaliyetini şu şekilde tanımlamıştır; *“Orası bir kumar gibi aslında ya kazanacaksın ya kaybedeceksin. Her şeyi göze alacaksın orda. Elinde olan parayı da kaybedebilirsin gittiğinde.”* Dolayısıyla dile getirilen bu ifade karıncalık faaliyetinin ekonomik boyutunun risklerinin nasıl olabileceğini açıklar niteliktedir. Yaşanılan zorluk ve olan paralarını kaybetme riskine rağmen kadınlar genel olarak kendi başlarına çalışmayı tercih etmektedirler.

Karıncalık faaliyetinde bulunan kadınların ürünlerinin müşterisi de genel olarak kadınlar olmuştur. Çünkü kadınlara ait ürünler daha fazla talep görmektedir. Kadınlar ürünlerini herhangi bir iş yerine toptan satmakta veya kendi evinden satış işlemi gerçekleştirmektedir. Ayrıca karınca kadınlar aldıkları istek ve siparişler doğrultusunda da ürün getirebilmektedir.

Belli bir ticari taksi filosunun listesine dâhil olup karıncalık faaliyetini yürütenler karıncalar için şoför tarafından karşılanılan giderler genel olarak 50-60 TL arasında değişmektedir. Şoför yolcu statüsünde götürdükleri karıncaların yeme-içme masraflarını çoğu zaman karşılamamaktadır. Buna karşın karıncaları taşıyan araç sahipleri için bu faaliyet oldukça karlı bir hal almaktadır. Çünkü götürdüğü karıncalar sayesinde giriş ve çıkış yapma hakkı kazanmaktadır. Karınca adına istediği kadar ürün getirebilmektedir. Ancak karıncalar bu faaliyetten işverenine verdiği ölçüde bir ücret alabilmektedirler.

Kendi adına gerçekleştirilen karıncalığın ekonomik olarak getirisi daha yüksektir. Kadınlar bu iktisadi faaliyeti genel olarak her gün olmasa dahi iki günde bir ya da haftada bir gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Ortalama tek seferlik gidiş geliş için kazanılan ücret yaklaşık olarak 100 TL olabilmektedir. Bu rakam baz alındığında aylık 1500 TL’lik bir ücrete denk gelmektedir. Dolayısıyla genel olarak karınca kadınlar ile hanelerinde yaşayan birey sayısı düşünöldüğünde kazanılanın yeterliliği söz konusu değildir.

“Altı çocuğun neyine yetecek kazandığım 100 milyon. Yetmese de yettirmeye çalışıyordum. Ama gene idare ettiriyordu benim için ekmek kapısı gümrük. Gitmeseydim aç kalırdık valla. Kocamın bir gün gidip on gün gitmediği işçilikten aldığı parayı nereye verip nereye vermeyecektik.”

(G12, 34 yaşında, Şırnak/Silopi)

Karıncalık faaliyeti süreklilik arz eden bir iş kolu olmamıştır. Kadınlar genel olarak belli bir zaman diliminde gidiş gelişlerinin farklılık gösterdiğini ifade etmişlerdir. Bu durumda kazandıkları ücret de gidiş gelişlere bağlı kalmıştır. Kadınların çalışma günleri kendileri tarafından belirlenmektedir. Araştırma kapsamındaki kadınların hanelerinde bağımlı birey sayısı (çocuk oranları) genel olarak yüksektir. Bu durum göz önüne alındığında alınan ücretler insani bir yaşam sürdürmek ve temel gereksinimleri karşılamak için yeterli olduğu tam olarak söylenemez. Evde düzenli gelir getirici bir işte çalışan bireyler olmayınca karıncalık faaliyetinin getirisi tek başına yeterli olamamaktadır. Ancak kadınların “*hiç yoktan iyidir*” sözü hem yaşanan zorluğu hem de az da olsa bir gelire duyulan ihtiyaçlılık durumunu dile getirmiştir.

4.11. Karınca Ticareti Yapan Kadınların Çalışma Koşulları

Habur Sınır Kapısı’nda karıncalık faaliyetinde bulunan kadınlar riskli koşullar altında çalışmaktadırlar. Bu bağlamda söz konusu bu koşullara, kadınların iktisadi faaliyette bulunmaya başladıkları süre ve çalışma süreleri çerçevesinde ele alınmıştır.

Karıncalık faaliyeti her yaş grubundan bireyler tarafından yürütmektedir. Çalışmaya dâhil olan kadınların niçin karınca oldukları sorulduğunda genel olarak istihdam eksikliği ve iş kollarının yetersizliğinden kaynaklı olduğu dile getirilmiştir. Bunların yanında kadınları karıncalığa yönelten nedenlerin başında bu iş kolunun fazla sermaye ve özel bir yetenek gerektirmemesi, kadınların günlük hane işleri ve çocuklarıyla da ilgilenmelerine fırsat vermesidir. Kadınlar genel olarak çalışacakları günleri kendileri belirlemektedirler. Tüm bunlara karşın karıncalık fiziksel olarak güçlü bir çaba da gerektirmektedir. Nitekim görüşme sağlanan karınca kadınların yaşları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sağlık sorunları göz önüne alındığında da genel olarak karıncalar için bu yol oldukça zorlu bir hal olmaktadır.

Kadınlar bu faaliyeti genel olarak yakın çevreleri ile birlikte dayanışma içinde yürütmektedirler. Görüşülen kadınlar çalışma saatlerinin düzensizliğine bağlı olarak çoğunlukla ailelerinden ya da çevrelerinden biriyle beraber gittiklerini ifade etmişlerdir. Grup halinde gidip gelmemelerinin başka bir nedeni de kadınların birbirini koruma ve kollama ihtiyacıdır. Ayrıca başka illerden karıncalık faaliyetinde bulunmak üzere gelen kadınlar Habur Sınır Kapısı’nda mekânsal yakınlığa bağlı

olarak bölgeciliğin ve belli gruplarda sahiplenme durumunun söz konusu olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumda hemşehriliğe dayalı dayanışmanın daha çok ortaya çıktığını ifade etmişlerdir.

Kadınların karınca ticaretinde çalıştıkları süre değişiklik göstermektedir. Araştırma bulguları bağlamında kadınların çoğunluğunun ortalama 7-8 yıldan beri karınca ticareti işi yaptığı ortaya çıkmaktadır.¹¹

“52 yaşından beri çalışıyorum işte yaklaşık on iki yıldır. Gümrük kapanmadığı süre boyunca bu on iki yıl aralıksız gittim. Bu yıl gidemedik ama hastalıktan (COVID-19) dolayı kapattılar kapıyı.” (G9, 64 yaşında, Şırnak/Beytüşşebap)

Kadınların bu yaş aralıklarında oldukça fiziksel güç gerektiren ve her türlü güvenceden yoksun olan bir işte çalışmaları yoksulluktan kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda kadınların içinde buldukları ekonomik zorluklar onları karıncalığa yöneltmiştir. Karınca kadınlar düzenden yoksun bir sektörde, uzun çalışma süreleriyle ve kötü çalışma şartları ile çalışmaktadırlar. Sosyal korunmadan yoksun kalmaları sebebiyle çoğu zaman karınca kadınlar en fazla sömürülmeye açık kesimi meydana getirmiştir.

“Bazen sabahın dördünde beşinde giderim gümrüğe sıra bekliyoruz ya geçmek için, bir sürü işlem oluyor. Gelişimiz de gece yarısını geçiyor genellikle. Kış günü düşün sen bizi bir de o yolda ne hallere düştüğümüzü.” (G24, 25 yaşında, Şırnak/Silopi)

Karınca kadınların eve dönüş zamanları genel olarak gecenin ilerleyen saatini bulmaktadır. Kadınların günlük çalışma süreleri 15-16 saatin üzerindedir. Dolayısıyla kadın karıncaların çalışma saatlerindeki düzensizlikle beraber gidiş geliş zamanları da sistemsiz bir hal almıştır. Bu durumu, karınca kadına ait olan aşağıdaki ifadeler destekler niteliktedir.

“Belli olmuyordu valla. Ayda 15 defadan fazla gittiğim olmuştur ama bazen de ay boyunca üç dört gün gidiyordum. Geçen sene hamileydim o halimde gittiğim zamanlar da oldu ama sık gidemiyordum tabi haftada bir belki.” (G12, 34 yaşında, Şırnak/Silopi)

¹¹ Araştırma süresince en az 2 en çok 12 yıl karıncalık faaliyeti sürdüren kadına rastlanmıştır.

Yapılan görüşmeler neticesinde kadınlar çalışma zamanını hane durumlarına ve kendilerine göre ayarladıkları görülmüştür. Kadınların bir ay boyunca gidip gelme sıklıkları da farklılık arz etmektedir. Nitekim yapılan çalışmada sınır kapısına yakın yerlerde ikamet eden kadınların daha sık gidip geldiği göstermiştir. Ayrıca kadınların çalışma süreleri ve gidiş geliş sıklıkları mevsim değişimlerine göre de farklılık göstermektedir. Kış aylarında kadınların gidiş geliş sıklığı daha azdır. Çünkü yapılan iş genel olarak dışarda yürütülmekte ve bu durum da kadınları daha da zorlamaktadır.

Araştırma verilerine göre kadınların çalışmaya başladıkları süre ile kazançları arasında doğrusal bir bağlantı olduğu ortaya konulmuştur. Daha uzun süredir karıncalık faaliyeti yürüten kadınlar kısa süreli çalışanlara oranla daha çok kazanmaktadır. İşte geçirilen süreye bağlı olarak kazanılan deneyimin burada etkili olduğu söylenebilir. Karıncalık yapan kadınlar kazandıklarının hemen hepsini hane ve hane bireyleri için harcadıklarını belirtmişlerdir. Bu durum kadınların böyle bir işte çalışmaya yönelten faktörün hanedeki yoksulluk olgusu olduğunu kanıtlar niteliktedir.

4.12. Kadınların Sınır Kapısında Karşılaştığı Riskler

Karıncalık faaliyetinde bulunan kadınlar Habur Sınır Kapısı'nda birçok risk ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu bağlamda karınca kadınların sosyal güvenceden yoksun olan karıncalık faaliyetinde bulunurken sağlıkla ilgili karşılaştıkları riskler, sözlü ve fiziksel olarak karşı kaşıya kaldıkları istismarlar, resmi kurum kuruluşlar ve diğer gruplarla (şoförler, erkek karıncalar vb.) olan ilişkiler bu kapsamda ele alınmıştır.

Karıncalık kadınlarda çalışma şartları sebebiyle dengeli olmayan bir beslenme biçimi görülmektedir. Habur Sınır Kapısı'nda görüşülen birçok kadınlar düzenli beslenemediğini, genellikle bir veya en fazla iki öğünle günlerini geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Gün içerisinde yediklerini biraz daha ucuza mal etmek için çoğunlukla simit ya da bisküvi ile günlerini geçirdiklerini belirtmişlerdir. Kadınlar düzenli beslenmemekte, besin değeri düşük gıdalar tüketmek zorunda kalmaktadırlar. Para harcamamak için yediklerinden kısıtıklarını ve tüm günlerini aç geçirdiklerini belirtmişlerdir. Kadınların karıncalıkta geçirdikleri süre 15-16 saatin üstündedir. Bu durum düşünüldüğünde böyle bir beslenme biçiminin kadınların sağlıkları yönünden tehlikeli olabileceği de açık şekilde görünmektedir. Aşağıda verilen ifadeler bu durumun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır:

“Sabahları çok erken gidiyorum zaten gümrüğe. Çoğu zaman kahvaltı yapmıyorum. Öğlende o an ne bulursam artık. Ayaktayız zaten gün boyu bir de açlık daha kötü ediyor.”
(G20, 45 yaşında, Şırnak/Cizre)

Görüşmeler esnasında karıncalık yapan kadınların yaşam alanlarının çoğunluğunun temizlik ve yaşanabilirlik açısından yetersiz olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum ve şartlar da kadınların sağlıklarını olumsuz etkilemektedir. Yapılan görüşmelerde karınca kadınların çoğunluğunun zayıf, yorgun ve bitkin bir halde oldukları gözlenmiştir. Nitekim karıncalık faaliyeti yapan bu kadınlar genel olarak kalp yetmezliği, tansiyon, diyabet vb. sağlık problemleri olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan işin temposuna ve zorluğuna bağlı olarak bu durum karınca kadınları daha çok zorlamaktadır. Görüşme yapılan kadınlar arasında karıncalık faaliyetinde bulunmak üzere giderken ya da çalışma sırasında trafik kazası geçirenlerin de olduğu dile getirilmiştir.

Kadınların yaptığı işle bağlantılı olarak birçok sağlık problemi ile karşı karşıya kalabilmektedir. Kadınlar karıncalık yaparken bekledikleri süre zarfında ısınmak amacıyla lastik, naylon, plastik vb. malzemeler yaktıklarını belirtmişlerdir. Bu gibi maddelerin dumanı solunum yollarında tahribatlara ve ciddi sağlık sorunlarına yol açabilmektedir. Bununla birlikte kronik rahatsızlıkları olanlar özellikle akciğer, kalp hastalıkları olan kişilerin problemin daha büyük ölçüde tetiklemesine neden olabilmektedir. Herhangi bir sağlık problemi olmasa dahi bu gibi maddelerin dumanına belli bir müddet maruz kalan kişiler olumsuz etkilenebilmektedir.

Karıncalık kadınların sınır kapısında sağlıkla ilgili karşılaştıkları risklerin yanında sözlü ve fiziksel olarak da istismara karşı kaldıkları dile getirilmiştir. Kadınlar yaptıkları iş nedeniyle birçok insan tarafından dışlandıklarını belirtmişlerdir. Karıncalık faaliyetinde çalışılan ortamda erkek çalışanların fazlalığı, gidiş geliş saatlerindeki belirsizlik ve düzensizlik bunda etkili olmuştur. Belli bir düzenden yoksun olan karıncalıkta kadınlar başka kesimlerce sözlü istismara maruz kaldıklarını şu şekilde belirtmişlerdir:

“Ben dul bir kadının laf gelir korkusuyla gidiyorum ben hep karıncalığa. Korku içinde gittim ben hep. O yollarda binlerce insanın içinde kadın başına durmak zor ve korkutucu.”

Gümrükte sana farklı gözle bakan insanlar oluyor. Ahlaksız tekliflerde bulunan insanlarla karşılaştım bizi basit kadın olarak görüyorlar orda.”(G25, 42 yaşında, Mardin/Nusaybin)

Karıncalık faaliyetinde bulunan kadınlar gümrüğü geçmek amacıyla belli bir ücret karşılığında tanımadıkları kişilerin arabasına binmektedirler. Bu durum kadınlar için güvenlik sorunu oluşturabilmektedir. Çalışma saatlerindeki düzensizliğin kadınların korku içinde çalışmasına neden olduğu görülmüştür. Yaşanılan korku çalışma hayatında geçirilen süreye bağlı olarak değişiklik arz etmektedir.

Tüm bunlarla beraber kadınlar çalışma mekânları dolayısıyla resmi kurum ve kuruluşlarla, aynı iş koluna dâhil erkek karıncalarla ve başka grup/kişilerle bir arada bulunmaktadır. Bu tür çalışma şartlarında hiç istenilmemesine karşın sorun ve risklerle karşılaşma olasılığı yüksek olmuştur. Karıncalık bölge halkı tarafından kullanılan bir ifadedir. Yapılan görüşmeler esnasında karıncalık faaliyetinde bulunan kişiler Irak Bölgesel Yönetimi tarafından daha önce de ifade edildiği üzere “kirli turist” olarak tanımlanmaktadır. Bu ifadenin kullanılmasının nedeni yapılan iş dolayısıyla kıyafetlerinin kirli olması ve yolcu statüsünde gelmeleridir. Dolayısıyla kendilerine yönelik kullanılan bu tür ifadeler karınca kadınların ötekileştirildiğinin ve sosyal dışlanmayla karşı karşıya kaldıklarının temel göstergelerinden birisi olmuştur. Yapılan görüşmelerde kadın karıncalar Irak yönetiminde çalışan memurlar tarafından dışlandıklarını, sözlü hakarete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Aşağıda verilen ifadeler görüşmede kadın karıncaların karşı karşıya kaldıkları taciz ve sömürüyü kanıtlar niteliktedir:

“Resmi kurumlarla çok çekmişliğim vardır benim eşyalarım el koydukları. Karşı tarafın memurları tarafından özellikle dışlanmışlığımız çoktur. Laf söylüyorlardı bize onların gözünde kötüydük, pistik. Yaşlıları itip kakıyorlardı küfür ediyorlardı çekiyorduk bizde.” (G2, 52 yaşında, Şırnak/Merkez).

Özellikle Irak Bölgesel Yönetimi memurları tarafından pis olarak görülen ve kendilerine sıkıntı verdiklerini gerekçesiyle “Kirli Turist” olarak anılan karıncaların karşı karşıya kaldığı fiziksel ve psikolojik ihmal ve istismar edilmenin kapsamı,

kadın karıncaların bütün olumsuz süreçlerde faal olarak bulunduğunu göstermektedir. Bununla birlikte karıncalar aynı iş kolunda yer alan erkek karıncalarla sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Bu durumu da “kader arkadaşlığına” bağlamışlar ve birbirlerini anladıkları gerekçesine dayandırmışlardır. Ancak bu durumun şoförler için geçerli olmadığını da dile getirmişlerdir. Nitekim şoförlerin çoğunluğu kendilerini karıncalardan daha üstün gördüklerini ve ücretleri verilse bile başka yolcular varken karıncaları arabalarına almadıklarını belirtmişlerdir.

“Kışın o yollarda soğuktan donuyordum. Kartonlara sarılıyorduk naylon yakıyorduk ertesi sabah kap kara ellerle yüzlerle dönüyorduk evimize. Tansiyonum var benim sürekli yükseliyordu. Çok çekiyorum gidip gelinceye kadar bazen kendimden içinde bulunduğum durumdan utanıyorum.” (G8, 50 yaşında, Şırnak/Uludere)

Kadınlar, karıncalığın statüsünün düşük olması nedeniyle çoğu zaman yaptıkları işi kirli bulmakla beraber insan onurunu kırıcı yönlerinin bulunduğunu da belirtmişlerdir. Yoksulluk nedeniyle zorunlu olarak karıncalık işini yapmalarına karşın yaptıkları bu iş dolayısıyla utanç duyduklarını ifade etmişlerdir. Öte yandan karıncalık yapmaktan memnun olmamakla birlikte bu işi yapmak mecburiyetinde olduklarını belirtmişlerdir.

4.13. Karıncalığın Kadınların Sosyal ve Kişisel Yaşamına Olan Etkisi

Karıncalık kadınların, karıncalık faaliyetinden önce daha düzenli işlerde veya herhangi bir işte çalışmamışlardır. Dolayısıyla çalışma hayatına ilişkin olarak da çevrelerinden bir tepki almamışlardır. Ancak karıncalık olarak çalışmaya başlayan kadınlar hem kendilerinin hem de çevrelerinin bu duruma karşı tepkilerle karşı karşıya kalmışlardır. Bu bağlamda yapılan çalışmada çalışma yaşamına girmenin kadının aile içindeki konumunda değişiklik yapıp yapmadığı, karıncalığın hane bireyleri ve toplum tarafından nasıl algılandığının ortaya çıkarması istenmiştir.

Çalışan kadınlara hane bireylerinin ve toplumun karıncalık yapmalarına karşı tutumları konularında sorular yöneltilmiştir. Çoğunlukla kadınların çalışmalarına olumlu bakıldığı belirtilmiştir. Buna karşın karıncalık kadınlardan bazıları eşlerinin ve özellikle erkek çocuklarının çalışmalarına karşı çıktığını da ifade etmişlerdir. Ancak karıncalık faaliyetinde bulunmak zorunda olmaları sebebiyle kadınlar zaman

içerisinde desteklendiklerini ve yapılan işin çevreleri tarafından da kabul gördüğünü belirtmişlerdir. Kimi kadın karıncaların eşlerinin karınca ticareti yapmalarını onaylamamalarında toplumun ataerkil yapısının etkisi olduğu da söylenebilir. Bu tür tepki ve durumlarla ilgili olarak bir karınca kadının ifadesi şöyle olmuştur:

“Komşularım, akrabalarım ağızlarına gelen her lafı ediyorlardı valla bana. Bir de dulum ya belki ondan. Yadırgıyorlar beni kadın başıma böyle bir işe girdiğim için. Bende farkındayım yaptığım işin kadınlar için çok uygun olmadığını ama ben yanlış yapmıyorum çalışıyorum ve çocuklarıma bakıyorum. Kızlarım ses etmiyorlar hiçbir şekilde bu işi yapmama ama oğullarım kızıyorlar sürekli, gitmemi istemiyorlar. Abim de ilk başta karşı çıktı ama sonrasında kabullendi.” (G11, 55 yaşında, Mardin/Kızıltepe)

Erkeklerin haneye gelir getirmesi genel kabul gören bir durumdur. Erkeklerin çalışmaması ve eşlerinin gelirlerine gereksinim duymaları çoğu zaman kendilerini eksik hissetmelerine sebep olabilmektedir. Erkeklerin eşlerinin çalışmasına olumlu bakmaması buna bağlanabilmektedir. Ayrıca toplumun fikirleri de bireyler üzerinde etkili olabilmektedir. Erkekler eşlerinin karıncalık faaliyetinde bulunmalarına karşı olumlu bir tavır takınsalar bile toplumun olumsuz fikirleri bireyi rahatsız edebilmektedir.

“Bu işi yaptıktan sonra özgüvenim daha bir yerine geldi. Çünkü artık para kazanıyorum ve kocamdan ya da başkasından beklemiyorum bir şey. İstedikimi kimseye hesap vermeden alıyorum satıyorum artık ve bu bana güven veriyor. Kocam daha çok değer vermeye başladı gerçi bana mı kazandığım paraya mı o değer bilmiyorum. Söz hakkım oldu eve bir şey alınca falan önceden öyle değildi mesela kocam bana sormadan her şeyi kendi yapıyordu.” (G12, 34 yaşında, Şırnak/Silopi)

Karıncalık faaliyeti yürüten kadınlara çalışıyor olmalarının hane bireyleriyle olan ilişkilerini nasıl etkilediği sorulmuştur. Yukarıda verilen ifadelerden de anlaşılacağı üzere kadınların büyük çoğunluğu çalışmaya başladıktan sonra hane içerisinde söz hakkı elde ettiklerini ve karar alma süreçlerine daha aktif katıldıklarını

belirtmişlerdir. Ayrıca belli bir gelir elde etmeye başlayan, ekonomik özgürlüğü elde eden kadınlar özgüven kazandıklarını ve sosyal yaşama daha etkin biçimde dâhil olduklarını ifade etmişlerdir. Karıncalık faaliyetinde bulunan kadınlar sadece kendi hayat koşullarını değil kız çocuklarına da daha iyi şartlar sağladıklarını belirtmişlerdir. Kız çocuklarının erkek çocuklarına kıyasla babalarından ya da hanede gelir getiren kişiden para isterken daha çekingen davrandığını ancak kendilerinin çalışmaya başlamasıyla bu durumun daha da azaldığını ifade etmişlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yoksulluk sorunu gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun tüm ülkeleri etkilemektedir. Bu sorun kendisini birçok formda gösterebilmektedir. Yoksulluk gelir ve kaynak eksikliği gibi ekonomik boyutunun yanında kapasite eksikliği, temel insan yeteneklerinin eksikliği vb. gelir dışı boyutları da bulunmaktadır. Bu bağlamda yoksulluk ekonomik, sosyal ve politik yoksunlukların bir kombinasyonu halini alabilmektedir. Yoksulluk yeterli bir yaşam standardından, kültürel, ekonomik, politik ve sosyal haklardan yararlanmak için gerekli kaynaklar, yetenekler, seçenekler, güvenlik ve güçten sürekli olarak yoksun bırakılmasıyla karakterize edilen bir insan durumudur. Yoksulluk sorunu her kesimi etkilemesine karşın kadınlar bu sorundan daha çok muzdarip olan dezavantajlı gruplardan birisidir. Farklı ülkelerde beklenen yaşam süresi, eğitim, doğurganlık oranları, anne ölüm oranları gibi bazı alanlarda kaydedilen ilerlemeye rağmen kadınlar hala ekonomik, sosyal ve politik fırsatların önünde birçok engelle karşı karşıya kalabilmektedir.

İş gücü piyasalarında istihdam edilememe, işsizlik, eğitim seviyesinin düşüklüğü, sosyal dışlanma, kadınların hane reisi olması, boşanma, evde düzenli gelir getiren bireylerin yoksunluğu vb. kadın yoksulluğunu tetikleyen nedenler arasındadır.

Bu tez çalışması Şırnak il ve ilçeleri ile çevre illerde yoksulluk içinde yaşayan ve karınca ticaretine yönelen kadınları ele almıştır. “Karıncalık”, “karınca ticareti” , “karınca” ifadeleri yapılan işin niteliğinden ötürü yerel halk tarafından kullanılan tanımlamalardır. Bu ifadeler alan yazınında bavul ve mekik ticareti olarak yer almasına karşın çalışma yapılan sahada bu tanımlamalara rastlanmamıştır. Araştırmada Habur Sınır Kapısı’nda karıncalık faaliyeti yürüten kadınların sosyo-

ekonomik durumları, kadınları Habur Sınır Kapısı'nda karıncalığa yönelten nedenler ile bu iş koluna götüren süreçler, çalışma koşulları, karşılaştığı riskler, ekonomik boyutu, yeterliliği ve çalışmanın kadınların yaşamları üzerindeki etkisi ortaya konulmuştur.

Karıncı ticareti farklı biçimlerde gerçekleştirilen bir iş koludur. Bu faaliyeti bireyler kendi başlarına yapabildikleri gibi belli bir ticari taksi filosuna bağlı olarak da gerçekleştirebilmektedir. Kendi adına yürütülen faaliyette elde edilen kar-zarar kişiye ait olmakla birlikte tüm giderleri de kendisi karşılamaktadır. Ancak filoya bağlı olarak çalışan kişilerde tüm gelir ve giderler işverene yani taksi şoförüne aittir. Burada işçi-işveren ilişkisi bulunmakta ve çoğu zaman işveren zarar ettiği gerekçesiyle kadınlara emeğinin altında bir ücret vermektedir. Bu durum kadınların emeğinin sömürülmesine ve yok sayılmasına neden olmaktadır. Görüşmeye gönüllü olarak katılan kadınların tamamına yakının yasal zorunluluklardan dolayı filolara kayıtlı şekilde karıncalık faaliyetini gerçekleştirdiği tespit edilmiştir.

Alan araştırmasında karıncalık faaliyetinde bulunan 25 kadın ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmeler neticesinde Habur Sınır Kapısı'nda karıncalık faaliyetinde bulunan kadınlarda belli bir yaş aralığı bulunmamakla beraber genel olarak 35-44 yaş aralığında toplandığı görülmüştür. Herhangi bir beceri ve vasıf gerektirmeyen karıncalık faaliyetinde 25 yaş altı kadın çalışana rastlanmamıştır. Yapılan çalışma sonucunda fazla hareketlilik ve fiziksel güç gerektiren bu faaliyetin, ileri yaştaki kadınlar tarafından da gerçekleştirildiği sonucuna varılmıştır.

Araştırmadaki katılımcıların eğitim düzeyleri genel olarak düşük seviyededir. Görüşülen kadın karıncaların %72'lik bir kesiminin okuryazar olmadığı, bunu takiben %8'lik dilimde okuryazar olanlar ile ilkokul mezunları olduğu belirlenmiştir. Karıncı kadınların eğitim düzeylerinin yetersizliği düzenli gelir getiren ve sosyal güvencenin olduğu iş kollarında istihdam edilmelerinin önünde bir engel olduğu ortaya konulmuştur. Eğitim düzeyinin düşüklüğü kadınların istihdam edilebileceği iş mekânlarını sınırlandırmaktadır. Düzenli gelir getiren işlerde istihdam edilmeyen kadınlar belli bir vasıf gerektirmeyen karıncalık faaliyetine yöneldikleri görülmüştür. Bu bağlamda yoksulluk sorunu ile karşı karşıya kalan karıncı kadınlara gelir kaynağı oluşturması amacıyla mesleki beceri kazandırmak önemlidir. Bu etkinliklerin yaşanılan yerdeki yerel yönetimler ve diğer ilgili yönetim birimleri tarafından teşvik

edilmesi ve ilerletilmesi yararlı olacaktır. Eğitim düzeyi düşük olan bu kadınlara yönelik yapılacak geliştirici politikalar gelecek nesillerin de bu sorundan etkilenmemesini sağlayabilir. Söz konusu politikalar yoksulluğu bir döngü olmaktan çıkarılmasına katkı sağlayabilir.

Karınca kadınların, yoksulluk ve toplumun ataerkil yapısı kaynaklı eğitimden uzak kaldıkları görülmekle beraber eğitime erişemeyen bu kadınların yoksulluk döngüsü içerisine hapsedikleri tespit edilmiştir. Yapılan alan araştırması sonucu kadınların yürüttükleri karıncalık faaliyeti nedeniyle sosyal dışlanmışlıkla karşı karşıya kaldıkları da ortaya konulmuştur. Karşılaştıkları tüm olumsuz durumlar karşısında kendilerini ifade edemedikleri ve kabullenme durumu olduğu görülmüştür. Yaşanılan bu durumların da kadınların eğitim seviyesinin düşük olması ile bağlantılı olduğu söylenebilir. Bu bağlamda toplum merkezlerince eğitim düzeyi düşük olan karınca kadınlara yönelik eğitim programlarının geliştirmesi önem arz etmektedir. Geliştirilen programlar yardımıyla karınca kadınlar toplumda yer alma fırsatını yakalayabileceklerdir. Ayrıca kadınlar sahip oldukları temel insani haklar konusunda da bilgi sahibi olabileceklerdir.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan karınca kadınların medeni halleri incelendiğinde büyük bir kesiminin evli olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılan gönüllü kadınların ortak özelliklerinden bir tanesi nüfus olarak fazla olan ailelerde yaşamalarıdır. Karınca kadınlardan %88'sinin çekirdek aile yapısına sahip iken %12'sinin geniş aile yapısında olduğu görülmüştür. Buna karşın hanelerinde yaşayan birey sayısının 6'dan fazla olduğu kadınların oranı ise %72'dir. Hanede yaşayan birey sayısının fazla olması kazanılan gelirden kişi başına düşen payı azalttığı ve bu durumun da yoksulluğa yol açtığı görülmüştür.

Araştırmada katılımcıların hanelerinin aylık gelirinin 500 TL altı ve 2500 TL üstü olan karıncaya rastlanılmamıştır. Aylık gelirlerinin genel olarak 1001-2500 TL aralığında toplandığı görülmüştür. Karınca kadınların hanelerinde %92 oranında devamlı olarak çalışan bulunmamaktadır. Kadınların içinde buldukları ekonomik zorluklar ve çoğunlukla haneye düzenli gelir getiren bir bireyin olmaması nedeniyle çalışmak zorunda kaldığı görülmüştür. Görüşülen gruptaki kadınların hanelerindeki erkek bireylerin büyük çoğunlukla hastalık ve işsizlik nedeniyle çalışmadığı belirlenmekle birlikte haneyi geçindirme sorumluluğunu kadınların almak zorunda kaldığı ortaya konulmuştur.

Yapılan çalışma sonucunda karınca kadınların satın alma gücü paritesine göre uluslararası karşılaştırmalarda kullanılan mutlak yoksulluk sınırının altında oldukları ortaya konulmuştur. Türkiye'nin de arasında bulunduğu Doğu Avrupa ülkeleri için bu sınır 4\$'dır. Karınca kadınların hanelerine giren toplam gelir ve hane birey sayısı göz önünde tutulduğunda kişilerin mutlak olarak yoksul oldukları söylenebilir.

Karınca ticareti için Habur Sınır Kapısına hem Şırnak ilinin il ve ilçelerinden hem de komşu illerden gelindiği görülmüştür. Buna karşın görüşmeye katılan kadınların %92'si Habur Sınır Kapısı'nda karınca ticareti yapmak üzere Şırnak merkez ve ilçelerinden gelmektedir. Karıncalık faaliyetinin yoğunlukla Şırnak ili ve ilçelerinde yürütülmesinin en temel sebeplerinden biri gümrük kapısının mekânsal olarak yakınlığıdır. İkamet edilen yer ile gümrük kapısı arasındaki mekânsal uzaklık karıncaların ulaşım maliyetini yükseltmekte bu da kadınlar için ekstra bir gider oluşturmaktadır.

Habur Sınır Kapısı'nda kadınların karınca ticareti yapmaya karar vermelerindeki en önemli etkenin ekonomik nedenler olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak karınca ticaretini tercih etmelerinde yoksulluk, eşlerinin ya da hanedeki diğer bireylerin çalışmaması, kadınların yeteri kadar istihdam edilmemesi, yaşanan coğrafyada kadınlara yönelik iş kollarının azlığı gibi durumların etkili olduğu görülmüştür.

Karınca kadınların çalışma sürelerinin ve çalıştıkları günlerin belirsizlik gösterdiği ortaya konulmuştur. Kadınlar bu süreleri kendilerine ve çocuklarına göre ayarlamak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Çünkü bu kadınlar çalışıp hanenin ekonomik olarak yükünü almakla beraber hane içi işlerle de ilgilenmeye devam etmektedirler. Çalışma süreleri genel olarak 15 saatin üzerindedir. Çalıştıkları sürenin fazla olmasına karşın kazandıkları ücret temel gereksinimlerini bile karşılamakta yetersiz kaldığı görülmüştür. Yoğun bir şekilde çalışan karınca kadınların harcadıkları emeğin çok altında bir gelir elde ettikleri tespit edilmiştir. Düşük ücretle çalışmalarının yanı sıra kötü çalışma koşullarında, sosyal güvenceden ve iş güvenliğinden yoksun, sigortasız bir şekilde çalışmaktadırlar. Karıncalık faaliyetinde bulunmak için herhangi bir listeye dâhil olma zorunluluğu vardır. Bu durumda görüşme kapsamındaki kadınlar tüm risk ve güvenlik sorunlarına rağmen herhangi bir listeye dâhil olmaya çalışmaktadırlar. Bu iş kolunda çalışma gün ve saatleri belirsizlik göstermesi ve sosyal güvenceden yoksun oluşu yapılan işin

enformel tarafını göstermektedir. Bu araştırma karıncaların sigortasız ve sosyal güvenceden yoksun olan bu iş kolunda çalışmaktan rahatsızlık duyduklarını ve başka işte çalışabilme imkânına sahip olsalardı sigortalı bir işte çalışmak istediklerini ortaya koymuştur.

Çalışan kadınlara hane bireylerinin ve toplumun karıncalık yapmalarına karşı çoğunlukla olumlu bakıldığı belirlenmiştir. Buna karşın karınca kadınlardan bazılarının eşleri ve özellikle erkek çocuklarının çalışmalarına karşı çıktığını da ifade etmiştir. Bu tablo da toplumun ataerkil yapısı önemli rol oynamaktadır. Buna karşın karıncalık faaliyetinde bulunmak zorunda olmaları sebebiyle kadınlar zaman içerisinde desteklendiklerini ve yapılan işin çevreleri tarafından da kabul gördüğünü dile getirmişlerdir.

Karıncalı kadınların büyük bir çoğunluğu çalışmaya başladıktan sonra hane halkı içerisinde söz hakkı elde ettiklerini ve karar alma süreçlerine daha aktif katıldıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca gelir elde etmeye başlayan bu kadınlar ile genç kızlar daha çok özgüven kazandıklarını ve sosyal yaşama daha etkin biçimde dâhil olduklarını ifade etmişlerdir.

Yoksulluğun merkezinde işsizlik ve eksik istihdam yatmaktadır. Yoksullar için genellikle refahlarını iyileştirmek amacıyla kullanabilecekleri çözüm yollarından biri de işgücüdür. Bu nedenle verimli istihdam fırsatlarının oluşturulması, yoksulluğu azaltmak, sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması için gereklidir. Yoksullar- özellikle kadınlar- için hem gelir hem de güç sağlayan insana yaraşır işler sağlamak önem arz etmektedir. Hızlı ekonomik büyüme, potansiyel olarak üretken ve kazançlı istihdamın yüksek oranda genişlemesini tetiklemekte ve bu da yoksullukta bir azalma sağlayabilmektedir. Bununla birlikte büyüme sürecinin yoksulluğun azaltılmasına katkısı yalnızca ekonomik büyüme oranına değil, aynı zamanda yoksulların daha üretken istihdam kategorilerinde artan emek talebine cevap verme yeteneğine de bağlıdır. Bu bağlamda yoksulluğun azaltılması için istihdamın önemi düşünüldüğünde, istihdam oluşturma ulusal yoksulluğu azaltma stratejilerinde önemli bir aşama olabilir. Kadın yoksulluğu ile mücadele kapsamında şu öneriler de getirilebilir:

- ❖ Belirlenen stratejiler istihdam miktarına hitap etmekle birlikte hakkaniyet, güvenlik, haysiyet ve özgürlük gibi nitel boyutları da kapsamalıdır. Yüksek yoğunlukta çalışan yoksul bireyler için iyi ve daha üretken işler oluşturmaya

odaklanmalıdır. Bu tür işlerin ortaya çıkarılması için gerekli unsurlar arasında istihdamın yapısında yüksek verimli meslekler ve sektörlere geçişi teşvik etmek ve kayıt dışı ekonomide iş kalitesinin yükseltilmesi yer almaktadır. Buna ek olarak, yoksul insanlara istihdam potansiyelindeki herhangi bir genişlemeden tam olarak yararlanmalarını sağlayacak gerekli beceri ve varlıkları sağlamaya da odaklanılmalıdır.

- ❖ Yoksulluk çok boyutlu ve kompleks yapıya sahip bir sorundur. Bu sorundan en çok etkilenen kesimlerden birini de şüphesiz kadınlar oluşturmaktadır. Kadınlar, kültürel normlar ve değerler, varlıkların cinsiyete dayalı dağılımı ve erkekler ile kadınlar arasındaki güç dinamikleri nedeniyle yoksulların çoğunluğunu oluşturmaktadır. Birçok toplumda cinsiyet normları, kadınların rolünü anne ve bakıcı olarak büyük ölçüde ev içine; erkekleri ise ev dışındaki üretken faaliyetlerden sorumlu olarak tanımlamaktadır. Bu normlar, kadınların eğitim, istihdam gibi üretken kaynaklara erişimini tanımlayan kurumsal politika ve yasaları etkilemektedir. Kadın ve erkek rollerindeki farklılıklar, kadın yoksulluğunun nedenlerini, deneyimlerini ve sonuçlarını büyük ölçüde etkilemektedir. Bu nedenle, yoksulluğu azaltmaya yönelik politika ve programlar, hem yoksul kadınların hem de erkeklerin ihtiyaçlarını etkili bir şekilde ele almak için farklılıklar dikkate alınmalıdır.
- ❖ Yoksulluk problemi incelenirken kadınların yoksulluğu göz ardı edilmemelidir. Kadın merkezli geliştirilen sosyal ve iktisadi politikalar belirlenirken sahadaki gerçekler göz önünde bulundurularak uygulamalar inşa edilmediler. Kadın yoksulluğuna dair yürütülen çalışmalarla kadınların kendisini, problemlerini, beklentilerini ve dileklerini açık bir biçimde anlatmalarına fırsat tanınmalıdır. Böylelikle kadınların hayata daha aktif katılımı sağlanarak çözüm yolları da daha gerçekçi üretilebilir.

Alan yazını incelendiğinde yoksulluk olgusu çerçevesinde sınır kapılarında karıncalık yapan bireylerin ve özellikle kadınların ele alındığı bir araştırmayla karşılaşılması yapılan bu çalışmaya özgünlük kazandırmaktadır. Yerel olarak ortaya çıkan karınca ticaretini tüm yönleriyle ele alacak yeni araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adaman, F. ve Ç. Keyder. (2007). “Türkiye’nin Büyük Kentlerinin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşayan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma” *Tes-İş Dergisi*, 83-89.
- Akçakaya, M. (2009). *Türkiye’de Bölgesel Yoksulluk*, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aktan, C. C. ve H. Şen, (2001), “Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri Yeni Türkiye”, *Ekonomik Kriz Özel Sayısı*, 42 (2), 1225- 1230.
- Aktan, C. C. ve İ. Y. Vural. (2002). “Yoksullukla Mücadele Stratejileri. Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”. Web sayfası: <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/anasayfa-yoksulluk.htm> (Erişim Tarihi: 15.07.2020).
- Alemdar, T., Demirdöğen, A. ve Ören, M. N. (2012). “Kırsal Yoksulluk Ölçüm Sorunu ve Türkiye”. (10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 5-7 Eylül 2012, Konya), Bildiriler, Cilt 1, Konya 2012, s.322-329.
- Aliber, M. (2011). “An Overview of the Incidence and Nature of Chronic Poverty in South Africa”, *Chronic Poverty Research Centre, Background Paper*, No. 3, University of Manchester.
- Alptekin, D. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Örüntüsünde Kadının Yoksulluğu ve Yoksunlukları, ss.15-33. In: Yoksulluk ve Kadın, (Abdullah Topçuoğlu, Gamze Aksan, Duygu Alptekin). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Altay, A. (2007). “Bir Kamu Malı Olarak Sosyal Sermaye ve Yoksulluk ilişkisi”, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 7(1), 337-362.
- Anık, Ö. (2019). *Enformelden Formele, Sırtçılıktan Karıncalığa Türkiye’nin Güneydoğusunda Kaçakçılığın Dönüşümü: Şırnak Örneği*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- Arabacı, R. Y. (2019). “Dünya Bankası’nın Yeni Uluslararası Yoksulluk Sınırları ve Küresel Yoksulluğun Yeniden Değerlendirilmesi”. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 9(1), 123-140.
- Arpacıoğlu, Ö. ve Yıldırım, M. (2011). “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi”. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(2), 60-76.

- Chaudhary, I. S. (2003). “*An Empirical Analysis of the Determinants of Rural Poverty in Pakistan, a Case Study of Bahawalpur District with Special Reference to Cholistan*”. Doctoral Dissertation, Islamia University, Bahawalpur- Pakistan.
- Asselin, L. M., and Dauphin, A. (2000). “Mesure De La Pauvreté: Un Cadre Conceptuel”. *Centre Canadien d’Etude Et De Coopération Internationale (CECI)*.
- Baldacci, E. L. Mello, and G. Inchauste, (2002). “Financial Crises, Poverty and Income Distribution”, *Finance&Development*, 39(2), 1-6.
- Baltacı, A. (2018). “Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme”. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7(1), 231-274.
- Barro, R. J. (1999). “Inequality, Growth and Investment”, (*NBER Working Paper No.7038*), *National Bureau of Economic Research*.
- Bashaasha, B., M. Kidoido and E. F. Hansen. (2006). “Determinants of Wellbeing Among Smallholders in Adjumani District, Uganda”, *Paper Presented At The International Association Of Agricultural Economists Conference, Australia*.
- Baulch, B. (1996). “The New Poverty Agenda: A Disputed Consensus”. *Editorial, IDS, Bulletin*, 27(1), 1-10.
- Becerem, E. ve M. Koç. (2016). “Habur Sınır Kapısının Bölge Üzerindeki Etkileri”. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. (2), 82-101.
- Benli, A. ve B. Yenihan. (2018). Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi, s.1-14. *In: Yoksulluk Farklı Boyutlarıyla* (Eds: Gökçe Cerev ve Bora Yenihan). Dora Yayıncılık, Bursa.
- Bertranou, E. and Khamis, M. (2005). “The Labour Market and Pro-poor Growth in Argentina, 2001-2004” . *Background Paper for the World Bank Study ‘Argentina-Sources of Growth-Seeking Sustained Economic Growth with Social Equity*.
- Bilican Gökkaya, V. (2014). “Cam Tavan, Kadın Ve Ekonomik Şiddet”. *The Journal of Academic Social Science Studies*. 26, 371-383.

- Blagoycheva, H. (2016). “ Employment and the "Working Poor" Phenomenon in the EU”. *International Journal of Economics and Business Administration*. 4(3), 3-18.
- Bogale, A. and B. Korf.(2009, August). “Analysis Of Poverty And Its Covariates Among Smallholder Farmers in the Eastern Hararghe Highlands of Ethiopia”. *Paper Presented At The International Association Of Agricultural Economists Conference, Beijing, China*.
- Bonnet, F. (2016). Sudhir Venkatesh. Poverty and Informal Economies. Oxford Handbook of the Social Science of Poverty, *Oxford University Press*.637-659.
- Bradshaw, S. and B. Linneker. (2003), “Challenging Women’s Poverty- Perspectives On Gender and Poverty Reduction Strategies From Nicaragua And Honduras”.
- BSI Economics. (2020). Définitions Et Approches De La Pauvreté. (Web page: <http://www.bsi-economics.org/images/articles/a164.pdf>) (Erişim Tarihi: 10.09.2020).
- Buğra, A. ve Ç. Keyder, (2003), New Poverty and The Changing Welfare Regime of Turkey, *UNDP*. Ankara, 1-56
- CEDAW (2005). Concluding Comments: Turkey. Advance Unedited Version. (Web page:<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/reports/docs/concludecomments/Turkey.rev.1.pdf>. Erişim Tarihi: 13.09.2020).
- Chakrapani C. and A. Mitra, (1995). “Rural-To-Urban Migration: Access To Employment, Incidence Of Poverty And Determinants Of Mobility”. *The Indian Journal of Social Work*. 6 (3), 377-386.
- Chant, S. (2003). “Female Household Headship and The Feminisation of Poverty: Facts, Fictions and Forward Strategies”. *New Working Paper Series*, Issue 9.
- Çakır, Ö. (2008), “Türkiye’de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması”. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdare Bilimler Fakültesi Dergisi*. 31, 25-47.
- Dağdemir, Ö. (1999). “Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu Ve Yoksulluğun Analizi: 1987-1994”. *H. Ü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 17(1), 23-40.

- Dinçoflaz, N. J. (2009). *Kentteki Kadının Yoksulluğu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün Kadın Yoksulluğuyla Mücadele Politikaları*, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi. Ankara.
- DPT (2001), “*Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu*”, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Education for All: a Human Right and Basic Need. (2001). (Web page: <https://publikationer.sida.se/contentassets/dd486cf7adc74516a5c974c2d260c8b5/13138.pdf>. Erişim Tarihi: 13.09.2020).
- Elwan, A. (1999). “Poverty and Disability: A Survey of the Literature”. *Social Protection Discussion Paper Series*, No. 9932.
- Ensari, S. (2010). “Türkiye'nin Yoksulluk Analizleri Üzerine”. *Maliye ve Finans Yazıları*, 24(87), 9-15.
- Erdem, T. (2006). *Feodaliteden Küreselleşmeye Temel Kavramlar ve Süreçler*. Ankara: Lotus Yayınevi.
- Erdut, T. (2006). “İşgücü Piyasasında Ayrımcılık”. (*İkinci Ulusal Sosyal Politika Kongresi 23-24 Kasım 2006*), *Bildiriler*, Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu ve Friedrich Ebert Vakfı. Ankara 2006.
- Erdut, Z. (2000). “Avrupa Birliği'nde Çalışan Kadınların Hakları”, Prof. Dr. Nusret Ekin'e Armağan, *Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayını*, No: 38, Ankara.
- Ergun, C. (2005). “*Yoksulluk Ve Enformel Sektör: Çöp Toplayıcıları Örneği (Isparta İzmir Karşılaştırması)*”. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Eskelinen, T. (2011) “*Absolute Poverty*”. (Web sayfası: https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007%2F978-1-4020-9160-5_178). (Erişim Tarihi: 13.08.2020).
- Gail, S. Z. and B. Weiner. (1993), “Conservatism and Perceptions of Poverty: An Attributional Analysis”. *Journal of Applied Social Psychology*. 23(12), 925-943.
- Golam, A. and A. Redmon, (1993). “Revisiting The Relationship Between Growth and Poverty”. *Review of Black Political Economy*. 22(1), 5-18.

- Gregory, R. George and X. Meng. (2007), "Urban Poverty in China and its Contributing Factors, 1986-2000". *Review of Income and Wealth*, 53(1). 167- 189.
- Gupta, G. R. (2020). Global Women's Issues: Women In The World Today, Extended Version. (web sayfası: <https://opentextbc.ca/womenintheworld/chapter/chapter-1-women-and-poverty/>).(E.T: 7.08.2020)
- Güneş, R., A. F. Durmuş ve M. Ceyhan, (2010).“ Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki Sınır Ticareti: Sınır Ticaretinin Gelişimini Engelleyen Faktörler Ve Çözüm Önerileri”. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*. 1(1), 1-22.
- Güzel, E. (2017). “*Malatya’da Kadın Yoksulluğu*”. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
- Hart, K. (1973). “Informal Income Opportunities And Urban Employment İn Ghana”. *Journal of Modern African Studies*. 11(1), 61-89.
- Huang, T. C. (1999). “The Impact Of Education And Seniority On The Male–Female Wage Gap: Is More Education The Answer?”. *International Journal of Manpower*. 20(6), 361–374.
- İpek, M. (2015). “Yeni Yoksulluk Ve Türkiye’de Sosyal Yardım Paradoksu”. *İş Yazıları Dergisi*. 77-104.
- İncedal, S. (2013). *Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi, Ankara.
- ILO. (1972). *Employment, Incomes and Equality: A Strategy for Increasing Productive Employment in Kenya* Geneva.
- ILO, (2005). *World Employment Report 2004-05: Employment, Productivity and Poverty Reduction*. Geneva.
- ILO. (2019). *The Working Poor Or How A Job Is No Guarantee Of Decent Living Condition*
- Işık, O. ve M. Pınarcıoğlu.(2013), *Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kabaş, T. (2009). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri Ve Yoksullukla Mücadele Yolları*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Adana.

- Kale, H. T. (2007). *Bölgesel Yoksulluk ve Farklılaştırılmış Politika Önerileri*. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay.
- Kaya, S. (2019). *Türkiye'de Çalışan Yoksulluğu: Politikalar Ve Öneriler*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Çalışma Ekonomisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kaya, Z. (2011). *Türkiye'de Yoksulluk Analizi: Bir Probit Model Uygulaması*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Teorisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Kesgin, B. (2011). "Çalışma Yaşamında Değişen Yoksulluk: Çalışan Yoksullar". *İş Ahlakı Dergisi*. 4(7), 65-75.
- Kesgin, B. (2014). *Kamu Sosyal Politikalarında Sosyal Yardım. Açılım* Kitap Yayınevi: İstanbul.
- Keskin, F. (2011). "Türkiye-Suriye Arasındaki Sınır Ticaretinin Dış Politika Boyutu". *(1.Uluslararası Sınır Ticareti Kongresi, 4-6 Kasım 2010, Kilis)*, Bildiriler Kitabı, ISBN: 978-605-87836-0-07. s.107-120.
- Kım, J. W. ve Y. J. Choi. (2012). "Feminisation of Poverty in 12 Welfare States: Strengthening Cross-Regime Variations?". *Internation Journal of Social Welfare*. 22(3), 347-359.
- Kırcı, M. (2007). *Türkiye'deki Bavul Ticareti Gelişmeler ve Yeni Alternatifler*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kim, J. W., and Y. J. Choi, (2010). "Feminisation Of Poverty İn 12 Welfare States: Strengthening Cross-Regime Variations?" (No. 549). *LIS Working Paper Series*.
- Kitov, I. (2006) "Modelling the Age-dependent Personal Income Distribution in the USA". *ECINEQ, Society for the Study of Economic Inequality*, Working Paper. No. 17.
- Kocacık, F. ve V. B. Gökkaya. (2005), "Türkiye'de Çalışan Kadınlar ve Sorunları". *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 6(1), 195-219.

- Kocatepe, H. (2011). *Yoksulluk ve Kent Yoksulluğu: Yalova İli Örneği*. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yalova.
- Koç Başaran, Y. (2017). “Sosyal Bilimlerde Örneklem Kuramı”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(47), 480-495.
- Koray, M. (2009). “Büyüyen Yoksulluk Ve Yoksunluk Karşısında İnsan Hakları Tartışmaları”. *Toplum ve Demokrasi*. 3(5), 1-25.
- Kümbetoğlu, B. (2002). Afetler Sonrası Kadınlar ve Yoksulluk. *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları* (Der.: Yasemin ÖZDEK), TODAİ İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Ankara.
- Lipton, M. (1997), “Defining and Measuring Poverty: Conceptual Issues”, *UNDP Human Development Paper*, Oxford University Press, New York.
- Lipton, M. and M. Ravallion, (1994). Poverty and Policy. Hollis Chenery and T.N. Srinivasan (Ed.), *Handbook of Development Economics* içinde (pp. 2551-2657). Edition:1, Volume:3, Chapter:41.
- Lynne, M. C., S. S. McLanahan and I. Garfinkel (1994). “The Gender-Poverty Gap: What We Can Learn from Other Countries”. *American Sociological Review*, 59(4), 594-605.
- Mason, A. and S. H. Lee. (2004, November). “The Demographic Dividend And Poverty Reduction”. In *Seminar On The Relevance Of Population Aspects For The Achievement Of The Millennium Development Goals*.
- Maitra, P. (2002). “The Effect of Household Characteristics on Poverty and Living Standards in South Africa”, *Journal of Development Economics*, 27(1), 75–83.
- Meenakshi, J. V and R. Ray. (2002). “Impact Of Household Size and Family Composition On Poverty İn Rural India”. *Journal of Policy Modeling*, 24(6), 539 - 559.
- Meng, X., R. Gregory and G. Wan. (2007), “Urban Poverty İn China And Its Factors, 1986–2000”, *Review of Income and Wealth*, 53(1), 167-189.
- Merrick, T. W. (2002). “Population And Poverty: New Views On An Old Controversy”. *International Family Planning Perspective.*, 28(1),41-46.

- Muyanga, M. (2008, January). "Household Vulnerability to Transient and Chronic Poverty: Evidence from Rural Kenya", *Paper Presented At the Ninth Annual Conference Of the Global Development Network*, Brisbane.
- Nicalas, B. (1995). "Priorities And Strategies For Education -A World Bank Review: The Process and The Key Messages", *International Journal of Educational Development*. 6(3), 215-220.
- Osmani, S. R. (2002). "Exploring The Employment Nexus: Topics In Employment And Poverty", *A Report Prepared For The Task Force On The Joint ILO-UNDP Programme On Employment And Poverty*, University of Ulster, UK.
- Öcal, F. M. F. Tutar ve M. V. Eren. (2010). "Türkiye İle Suriye Arasındaki Sınır Ticaretinin Ülke Ekonomilerine Etkileri". (*I. Uluslararası Sınır Ticareti Kongresi*, 4-6 Kasım 2010), Bildiriler Kitabı, Kilis 2010, s.68-78.
- Önder, N. (2013). "Türkiye'de Kadın İş Gücünün Görünümü", *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*. 1(1), s.31-65.
- Özar, Ş. (1996). Kentsel Kayıtdışı Kesimde İstihdam Sorununa Yaklaşımlar ve Bir Ön Saha Çalışması, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 23(4), 509-510.
- Paul, M. and P. Sharma,(2019) "Inflation Rate and Poverty: Does Poor Become Poorer With Inflation?" Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3328539> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3328539>.
- Pearce, D. (1978). "The Feminization of Poverty: Women, Work, and Welfare". *The Urban & Social Change Review: Special Issue on Women and Work*. 11 (1-2), 28-37.
- Pehlivan, V. (2010). "*Küreselleşme, Yoksulluk ve Türkiye*", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Pena-Casas R. ve Lata, M. (2004), "Working Poor in EU", *European Foundation For The Improvement of Living and Working Condition*.
- Rahman, M. A. (2013). "Household Characteristics And Poverty: A Logistic Regression Analysis", *The Journal of Developing Areas*, 47(1), 303-317.
- Rahnema, M. (2009). *Sefaletin Yoksulluğu Kovduğu Bir Dünya*. Çev: Şule Ünsaldı, Ankara: Özgür Üniversite Yayınları.
- Ravallion, M. (1994). *Poverty Comparisons*.(Vol. 56). Taylor & Francis.
- Rawls, J. B., (1971). *A Theory of Justice*, Harvard University Press: ABD.

- Resmi Gazete, “2016/8478 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı”(Web sayfası: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160318-1.pdf>).(Erişim Tarihi: 15.11.2020).
- Sallan Gül, S. (2002). Türkiye’de Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadelenin Sosyolojik Boyutları: Göreliden Mutlak Yoksulluğa. ss.107-118. In: *Şiddet ve İnsan Hakları* içinde (Ed. Yasemin Özdek Yoksulluk). TODAİE Yayınları, Ankara.
- Sallan Gül, S. (2005). “Türkiye’de Yoksulluğun Kadınsılaşması”. *Amme İdaresi Dergisi*. 38(1), 25-45.
- Sariipek, D. B. (2018), Yoksulluğun Tanımlamasında Yeni Boyutlar; Karşılaştırmalı Bir Analiz. ss. 37-62. In: *Yoksulluk Farklı Boyutlarıyla* içinde (Ed. Gökçe Cerev ve Bora Yenihan). 1. Baskı, Dora Yayıncılık, Bursa.
- Saxton, J. (2000). “Investment In Education: Private And Public Returns”. *Joint Economic Committee United States Congress*.
- Sen, A. (1983). “Poor, Relatively Speaking”. *Oxford Economic Papers*, New Series, 35(2), 153- 169.
- Sewidan, Nada (2015). How Discrimination Affects Global Poverty. (Web page: <https://borgenproject.org/discrimination-affects-global-poverty/>) (Erişim Tarihi: 3.09. 2020)
- Sikander, U. and M. Ahmed, (2008). “Household Determinants Of Poverty In Punjab: A Logistic Regression Analysis Of MICS (2003-04) Data Set”, *8th Global Conference on Business & Economics*, Florence, Italy.
- Silver, H. (1994). “Social Exclusion And Social Solidarity: Three Paradigms”. *International Labour Review*, 133(5–6), 531–578.
- Sugözü, İ. H. ve M. Atay. (2010). “Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisi Üzerindeki Etkileri Kapsamında Habur Sınır Kapısı”. (*1. Uluslararası Sınır Ticareti Kongresi*, 4-6 Kasım 2010, Kilis), Bildiriler Kitabı, ISBN: 978-605-87836-0-07. s.14-16.
- Şener, Ü. (2009). “Kadın Yoksulluğu”, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, *TEPAV Değerlendirme Notu*, 1-9.
- Şener, Ü. (2012). “Kadın Yoksulluğu”. *Mülkiye Dergisi*, 36(4), 51-67.
- Şenses, F. (2006). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Şenses, F. (2013). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şenses, F. (2014). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şenses, F. (2019). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şişman, Y. (1999). “Ekonomik Faaliyetlerin Tanımı, Türleri Ve Bu Faaliyetler İçinde Enformel Ekonomik Faaliyetlerin Yeri”. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1). 541-564.
- Tafah, E.O. (1998). “Rates of Return to Education: A Case of Cameroon”. *Unpublished Paper*, Department of Economics. University of Yaounde II. Soa.
- Tan, M., ve F. Altundal. (2008). “Türkiye’de Sınır Ticaretinin Gelişimi Ve Mevcut Durumu”. İstanbul Ticaret Odası. Yayın No: 2008-26.
- TCMB, “Enflasyon ve Fiyat İstikrarı”. (Web sayfası: https://tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/06084069-3751-44a3-ba98-fc5a65b908ba/Enflasyon_FiyatIstikrari.pdf?MOD=AJPERES). (E.T: 16.09.2020)
- Temiz, H. E. (2008). “Dünya’da Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri”. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. 2, 61-100.
- Tilak, J. (1994). “*Education for Development in Asia*”. Sage Publications, New Delhi.
- Topuz, S. G. ve Ö. Dağdemir. (2006). “Ekonomik Büyüme ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi: Kuznets Ters-U Hipotezinin Geçerliliği”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*. 11(3), 115- 130.
- Tosuner, Ö. (2007). “*Dünya Bankası ve Yoksullukla Mücadele*”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.
- TÜİK, (2020). “Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları”. (Web sayfası: <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=hanehalk%C4%B1%20i%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BC%20anketi>). (Erişim Tarihi: 12.11.2020)

- TÜİK, (2020). “İş gücü İstatistikleri”. (Web sayfası: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucet-108&dil=1>). (Erişim Tarihi: 5.11.2020)
- TÜİK, (2020). “Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı”.(Web sayfası: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Egitim,-Kultur,-Spor-ve-Turizm-105>). (Erişim Tarihi: 05.11.2020)
- TÜİK, (2020). “Yıllara Göre Yıllık İhracat Oranı”. (Web sayfası: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Dis-Ticaret-104>). (Erişim Tarihi: 15.11.2020).
- Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı. (2019). (Web Sayfası: <https://www.ticaret.gov.tr/gumruk-islemleri/sikca-sorulan-sorular/ticari/sinir-ticareti>). Erişim Tarihi: 10.09.2020).
- Uçar, C. (2011), “*Kadın Yoksulluğu İle Mücadelede Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri*”, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- UN DESA: Leaving No One Behind.(Web page: chapter1.pdf (un.org)). (Erişim Tarihi: 12.09.2020)
- UNDP. (1990). “Human Development Report”. *Chapter, 2, 22-25*.
- UNDP. (1997). Human Development Report, *Oxford University Press*, New York, USA.
- UNDP. (2001). Human Development Report, Making New Technologies Work For Human Development, *Oxford University Press*, New York, USA.
- UNDP. (2019). Human Development Report, Beyond Income, Beyond Averages, Beyond Today: Inequalities In Human Development In The 21st Century, *Oxford University Press*, New York, USA.
- Uzun, A. M. (2003). “Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası”. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 4(2), 155-173.
- Valentine, M. M. (2005). “The ‘Feminization Of Poverty’ and Women’s Human Rights”, *SHS Papers in Women’s Studies/Gender Research*, No.2.
- Webster, L. and Fidler, P. (1996). “The Informal Sector And Microfinance In West Africa”. Washington, DC: *World Bank Regional and Sectoral Studies*, World Bank.

- Widyanti, W., A. Suryahadi, S. Sumarto and A. Yumna (2009). "The Relationship Between Chronic Poverty And Household Dynamics, Evidence From Indonesia". *Microeconomics Working Papers*. (132).
- Wilson, G. (1996). "Toward A Revised Framework For Examining Beliefs About The Causes Of Poverty". *Sociological Quarterly*. 37(3), 413-428.
- World Bank. (2001). "World Development Report 2000/2001: Attacking Poverty, Published for the World Bank". *Oxford University Press*.
- World Bank. (1995). "World Development Report 1995: Workers In An Integrating World". *Oxford University Press*.
- Yalçın, N. (2008). *Sivil Toplum Kuruluşları Ve Yoksulluk*, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Yılmaz, S. (2006). *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yoksullukla Savaşım Politikaları İçindeki Yeri: Eskişehir Örneği*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Zülfikar, B. Ş. (2010). *Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Yöntemleri: Katılımcı Bir Yaklaşımla Sosyal Riski Azaltma Projesi'nin Başarı Değerlendirmesi-Ankara İli Örneği*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

EKLER

EK-1: GÖRÜŞME FORMU

“KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEDE YENİ ARAYIŞ YOLU: KARINCA TİCARETİ (HABUR SINIR KAPISI ÖRNEĞİ)”

Başlıklı Yüksek Lisans Tez Çalışması İçin Derinlemesine Görüşme Yapmak Üzere Yarı Yapılandırılmış Soru Formu

Sosyo-demografik Özellikler:

Yaş: 18-24 () 25-34 () 35-44 () 45-54 () 55-64 () 65 ve üstü ()

Eğitim Durumu: Okuryazar Değil () Okuryazar () İlkokul () Ortaokul ()
Lise () Yüksekokul/Üniversite ()

Medeni Hali: Evli () Bekâr () Dul () Boşanmış ()

Hanede Yaşayan Kişi Sayısı: 0-2 () 3-5 () 6-8 () 9-11 () 12 ve üstü
()

Aylık Gelir: 0-500 () 501-1000 () 1001-2500 () 2501-4500 () 4500
ve üstü ()

Hangi il/ilçeden geliyorsunuz?

Yarı Yapılandırılmış Sorular

1. Yaptığımız işi tanımlayabilir misiniz? Neden karınca olarak nitelendiriliyorsunuz?

2. Erkeğin çalışma durumu nedir? (Çalışmama nedeni?)

*Evde çalışan kişi sayısı ya da evdeki diğer kişiler neden çalışmamakta da size böyle
bir görev düştü?

3. Kadınların Karınca Ticareti yapma nedeni? (Çalışma nedeni?)

4. İşe başlama yaşınız kaçtır? (Kaç yaşından beri çalışıyor? Kaç yıldır yapıyor?)

5. Çalışmanızı ilk defa kim istedi?

6. Ayda ya da haftada Irak'a kaç defa gidip geliyorsunuz? (Gidip gelme sıklığı?)
7. Hangi ürünleri tercih ediyorsunuz?
8. Tekli gidiş gelişte ne kadar para kazanıyorsunuz?
9. Kazandığınız parayı ne yapıyorsunuz? (En çok neye harcanıyor?)
10. Elde edilen gelir ihtiyaçlarınızı karşılamaya yetiyor mu?
11. Ailesi, akrabaları ya da komşuları bu işi yapmasına ne diyor? (Tepkileri neler?)
12. Karınca olup eve para götürmeye başladıktan sonra evdekilerin size olan davranışlarında bir değişiklik oldu mu?
13. Bu işi yapmaya başladıktan sonra ailenize veya çocuklarına karşı insanlarda bir ön yargı oluştu mu?
14. Bu işe başladıktan sonra karakterinizde bir değişim meydana geldi mi? (Konuşma stili, erkeksi tavırlar vb.)
15. Hangi süreçlerden sonra karınca olmaya karar verdiniz daha önce başka işler denediniz mi? Denediyseniz onlardan neden vazgeçtiniz?
16. Sınır kapısında karşılaştığınız riskler nelerdir? (Sağlık, resim kurum ve kuruluşlar, şoför ya da diğer gruplarla ilişkileri, güvenlik vb.)
17. Bu işi yaparken seni korkutan ya da üzen bir şey oldu mu/oluyor mu?
18. Aynı işi yapan erkeklerin size bakış açısı nasıl?
19. Bu işi yapmanıza iten bölgedeki kadınlara yönelik en büyük eksiklik hangisidir? (Sağlık, ekonomi...)
20. Bölgede kadınlara yönelik başka iş kolları olsa bu işi yapmaya devam eder misiniz?

EK-2: GÖRÜŞÜLEN KİŞİ BİLGİLERİ

GÖRÜŞÜLEN KADINLARLA İLGİLİ ÖZET BİLGİ

G1: 47 yaşında. Şırnak/Silopi doğumlu. Evli, eşi çalışmıyor, işsiz. Okuma yazma bilmiyor. Okula hiç gitmemiş. Üç oğlu ve iki kızı var. İki oğlu evli ve ayrı yaşıyorlar, diğer oğlu tamircinin yanında çıraklık yapıyor aylık geliri 800 lira. Büyük kızı ilkökul, küçük kızı ortaokul mezunu. İkisi de bekâr ve çalışmıyorlar. Aileleri ile beraber yaşıyorlar. Çocuklarını maddi imkânsızlıklar nedeniyle okutamamış. Hane çekirdek aile yapısına sahip. Hanede beş kişi yaşıyorlar. Evlerine giren ortalama gelir kadının karınca ticaretinden kazandığı (net olmamakla beraber) 1000 lira.

G2: 52 yaşında. Şırnak doğumlu. Evli ve 4 oğlu ve 3 kızı var. Okuma yazma bilmiyor. Eşi sağlık sorunları nedeniyle çalışmıyor(kalp ameliyatı geçirmiş.) Bir kızı ve üç oğlu evli. Evli olan oğlanlardan biri ailesiyle yaşıyor. Ayrı eve çıkamamış maddi zorluklar nedeniyle. Diğer çocuklarını kazandığı para ile okutmaya çalışıyor. Oğlu üniversitede, diğer kızları lisede okuyor. Geniş aile yapısına sahip evde kaynana ve kayınpeder ile birlikte yaşıyorlar. Haneye giren ortalama gelir 1500 lira. Evde yaşayan kişi sayısı 11.

G3: 37 yaşında. Silopi doğumlu. İlkokul mezunu. Evli, çekirdek aile yapısına sahip. 4 erkek ve 2 kız çocuğu var. Eşi inşatta çalışıyor işçi. Yaptığı işte düzenli değil iş olursa gidiyor. Çocuklarından üçünü okutabilme imkânı bulmuş. En büyükleri üniversitede devlet bursuyla okuyor. Hanede 8 kişi yaşıyor. Evin düzenli bir geliri yok. Yaklaşık 1200 lira gelirleri var. Kadın karıncalıktan kazandığı parayla çocuklarını okutabiliyor.

G4: 41 yaşında. Cizre doğumlu. Okula hiç gitmemiş. Okuma yazması yok. Çekirdek aile yapısına sahip, evli ve 5 çocuğu var. En büyük kızı üniversiteye, bir diğeri liseye, iki oğlu ise ortaokula gidiyor. En küçük çocuğu 5 yaşında. Eşi marangozcu ve aylık geliri 2000 TL civarı. Hanede yaşayan kişi sayısı 7.

G5: 37 yaşında. Silopi doğumlu. Okuma yazma biliyor. İlkokulu üçüncü sınıfa kadar okuyabilmiş. Eşi vefat etmiş. Eşinin annesi ve kardeşleri ile beraber yaşıyor. Kendisinin üç çocuğu var. En büyük çocuğu lisede okuyor. Kendisi dul maaşı alıyor ama yetmediği için karınca olmaya karar vermiş. Üç yıldır Irak'a gidip geliyor.

G6: 50 yaşında. Uludere doğumlu. Okula hiç gitmemiş okuma yazma bilmiyor. Evli ve üç kızı bir oğlu var. Eşi çalışmıyor işsiz. Çocuklarından bir kızı ve oğlu evli. Kızlarından biri evde çalışmıyor. En küçük kızı üniversite sınavına hazırlanıyor. Parası olmadığı için kızını kursa ya da dershaneye gönderememiş. Hanede yaşayan kişi sayısı 4. Kendisi daha önce el işi yapıp satıyormuş ama kazandığı para yetmeyince karınca olmaya karar vermiş.

G7: 55 yaşında. Silopi doğumlu. Okuma yazması yok. Evli ve üç kızı, üç oğlu var. Eşi çalışmıyor. (Kalp hastası). Bir oğlu bekâr boyacılık yapıyor. Ama o da sürekli iş bulamıyor. İki kızı evli diğer kızı bekâr ve çalışmıyor. Çocuklarını maddi imkânsızlıklardan dolayı okula gönderememiş. Hanede yaşayan kişi sayısı 4. Aylık gelirleri 1000TL civarında.

G8: 50 yaşında, Uludere doğumlu. Okuma yazması yok okula gitmemiş hiç. Evli ve dokuz çocuğu var. Üç oğlu ve bir kızı evli. Eşi koruculuk yapıyordu emekli oldu şuan çalışmıyor. Çocuklarından biri üniversite mezunu Kpss sınavına hazırlanıyor. Bir oğlu da lisede okuyor. Diğerlerini okutamamış. Hanede 7 kişi yaşıyor. Aylık gelirleri kadının kazandığı sadece o da yaklaşık 1100 TL civarı.

G9: 64 yaşında, Beytüşşebap doğumlu. Okuryazar değil. Kendi okumak istese de babası okula göndermemiş. Silopi’de ikametgâh ediyorlar. Evli ve beş çocuğu var. Bir kızı ve bir oğlu evli. Evli olan oğlu ücretli öğretmenlik yapıyor ama kazandığı parayı kendi ailesine ve masraflarına harcıyor. Diğer çocukları evde hiçbiri çalışmıyor. Eşi işsiz. Önceden İnternet kafeleri varmış ama kirayı ödeyemedikleri için kapatmak zorunda kalmışlar. Hanede yaşayan kişi sayısı beş. Aylık gelirleri 1000 TL.

G10: 50 yaşında, Beytüşşebap doğumlu. Okuryazar değil. Evli ve dokuz çocuğu var. Eşi daha önceden çobanlık yapıyordu ama bırakmış sağlık sorunlardan dolayı şuan çalışmıyor. Çocuklarını okutamamış hiç. Evli olan çocukları ayrı yaşıyorlar. Oğullarından biri hamallık yapıyor o da sürekli değil iş olunca. Oğlunun yükünü hafifletmek için karınca olmuş. Hanede yaşayan kişi sayısı 8. Aylık gelirleri 1000 TL.

G11: 55 yaşında, Kızıltepe doğumlu. Silopi’de ikametgâh ediyor. Okuryazar değil. Dul ve altı çocuğu var. Bir oğlu evli ve marangozluk yapıyor. Eşi uzun süre önce vefat etmiş. Çocuklarına bakabilmek için terzilik, gündelikçilik gibi işler yapmış. Ama kazandığı para yetmeyince karınca olup Irak’a gitmeye karar vermiş. Oradan

kazandığı parayla çocuklarını büyütmüş. Çocukların biri okula gidiyor, lisede. Hanede yaşayan kişi sayısı altı ve aylık gelirleri 1500 TL.

G12: 34 yaşında, Silopi doğumlu. Okuryazar değil. Evli ve altı çocuğu var. En küçükleri bir yaşında. En büyük çocuğu ortaokula gidiyor. Kocasını tarlada çalışıyor. Ama iş sürekli olmuyor. Komşularından çevresinden görüp başlamış karınca ticaretine. Hanede yaşayan kişi sayısı 8, aylık gelirleri 1000 TL.

G13: 39 yaşında, Silopi doğumlu. Okuma yazma bilmiyor. Evli ve dokuz çocuğu var. Kocasını korucu asgari ücret alıyor. Büyük çocuklarını okutamamış maddi yetersizlikten dolayı. Hiçbirinin işi yok. İki kızı ortaokula bir tanesi de ilkokula gidiyor. En küçük kızının kalp rahatsızlığı var. Tedavi ettirememiş önceden ve ilerlemiş. Kocasının kazandığı yetmeyince başlamış bu işe. İşe başladıktan sonra kızını tedavi ettirebilmiş. Hanede 11 kişi yaşıyor. Aylık gelirleri 2500 TL.

G14: 27 yaşında, Silopi doğumlu. Ön lisans mezunu, bekâr. Babası böbrek yetmezliği nedeniyle çalışmıyor. Kendisi mezun olduktan sonra Kpss'ye girmiş atanamamış. Başka iş olmayınca da karınca olmaya karar vermiş. Kardeşleri için çalışıyor onların okul ve kişisel masraflarını karşılamak amacıyla. Annesi de karıncalık faaliyetinde bulunmaktadır. Annesi de kazandığını eşinin ilaç ve doktor parasına veriyor. Karınca olmadan önce başka işlerde de çalışmış ama yaşadığı zorluklardan ötürü bırakmış. Hanede 9 kişi yaşıyor ve aylık gelirleri 2000 TL.

G15: 42 yaşında. Silopi doğumlu. İlkokul mezunu. Kendisi okumak istediği halde ailesi okula gitmesine izin vermemiş. Beş yıl önce eşiyile boşanmış. Üç kızı ve iki oğlu var onlarla beraber yaşıyor. Çocuklarından üçünü okutabilmiş. İki çocuğu evli. Lisede okuyan çocukları var. Diğerleri de ortaokulda okuyor. Kendisi boşandıktan sonra akrabaların yardımıyla geçinmeye çalışmış. Başka iş olmayınca çevresinde bu işi yapanları gördükten sonra o da başlamış karıncalığa. Hanede yaşayan kişi sayısı dört ve aylık gelirleri 1100 TL.

G16: 52 yaşında. Silopi doğumlu. Okuryazar değil. Evli ve yedi çocuğu var. Eşi çalışmıyor işsiz. İki çocuğu evli. Aynı hanede yaşayan oğulların biri berberin yanında çalışıyor. Bir kızı da mağazada kasiyerlik yapıyor. Üniversitede okuyan kızı var. Hanede yaşayan kişi sayısı yedi ve aylık gelirleri 2000 TL.

G17: 45 yaşında, Uludere doğumlu. Okula hiç gitmemiş ama okuma yazması var. Kocasını başka bir kadınla imam nikâhlı yaşıyor. Ama halen kendisi ile resmi nikâhı var. Altı çocuğu var en büyük oğlu evli. Kızı üniversitede mezunu çalışmıyor,

atanamamış. Bir kızı üniversite sınavına hazırlanıyor, diğerleri ortaokulda okuyor. Daha önce çocuk bakıcılığı yapmış. Ama devam ettirememiş zorluklardan dolayı. Dört yıldır Irak'a gidip geliyor çocuklarına bakabilmek için. Hanede yaşayan kişi sayısı altı ve aylık gelirleri 1200 TL.

G18: 42 yaşında. Silopi doğumlu. Okuma yazması yok. Okula hiç gitmemiş. Daha önce evlenmiş ve eşi vefat etmiş bir kız çocuğuna sahip o evlilikten. Ailesiyle yaşamış eşi vefat ettikten sonra ama maddi olarak büyük zorluklar yaşamış. Beş yıl önce yeniden evlenmiş ve iki oğlu var. Kızı lisede okuyor. Eşi inşaat işçisi. Haftalık kazancı 200 TL. Kazandığı giderlerine yetmeyince karınca olmaya karar vermiş. Hanede beş kişi yaşıyor ve aylık kazançları 1500 TL.

G19: 50 yaşında. Silopi doğumlu. Okuma yazması yok. Evli ve sekiz çocuğu var. Üç çocuğu evli. Üniversitede ve lisede okuyan çocukları var ve zorlukla okutuyorlar. Eşi işsiz çalışacak iş bulamıyor. Düzenli bir gelirleri yok ve kirada oturuyorlar. Oğlu hamallık yapıyor o da devamlı olmuyor. Kadın yedi senedir karınca ticareti yapıyor. Evde yedi kişi yaşıyorlar ve aylık gelirleri 800 TL.

G20: 45 yaşında. Cizre doğumlu. Okuma yazması yok. Okula hiç gitmemiş. Evli ve beş çocuğu var. Çocuklarını okula gönderememiş. Şuan hiçbiri çalışmıyor. Eşi işçi tarlada çalışıyor. Aylık kazancı değişiyor. Hanede yedi kişi çalışıyor, aylık gelirleri 1200 TL. Çocuklarının ve evin ihtiyaçlarına yetmeyince kendi isteği ile başlamış karıncalığa.

G21: 38 yaşında. Silopi doğumlu. Okuma yazması yok. Okula hiç gitmemiş. Eşi altı yıl önce vefat etmiş. Eşinin ailesi ile yaşıyor. Dört oğlu bir kızı var. Kadın dul maaşı alıyor ama düzenli başka gelirleri olmadığı için yetmiyor. Eşi vefat ettikten sonra maddi olarak büyük zorluklar yaşamış. Çocuklarından ikisi lisede okuyor. Çocukları ile beraber yazları mevsimlik işçi olarak şehir dışına çalışmaya gidiyor. Hanede on kişi yaşıyor ve aylık gelirleri 2000 TL.

G22: 57 yaşında. Şırnak doğumlu. Okuma yazması yok. Okula hiç gitmemiş. Eşi dokuz yıl önce vefat etmiş. Dokuz çocuğu var. Çocuklarının altısı evli ve ilkokul mezunu. Bir kızı üniversitede mezunu ama çalışmıyor. Evde yaşayan oğullarından biri kömür ocağında işçi. Etrafında karınca ticareti yapan diğer kadınlardan görüp öyle karar vermiş bu işi yapmaya. Devlet tarafından yapılan TOKİ'lerde oturuyorlar. Hanede sekiz kişi yaşıyor ve aylık gelirleri 1500 TL.

G23: 44 yaşında. Silopi doğumlu. Okuma yazması var ama okula hiç gitmemiş. Evli ve yedi çocuğu var. Bir oğlu ve bir kızı üniversitede okuyor devletten aldıkları burslarla. Eşi terzi yapıyor. Çalıştığı dükkân kira ve aylık 700 TL kira veriyor. Çocuklarını ellerinden geldiğince okutmaya çalışmış lisede ve ortaokulda okuyan çocukları var. Ayrıca eşi annesi ve babasına da bakıyor onlarla beraber yaşıyor. Hanede 11 kişi yaşıyor ve aylık gelirleri 2000 TL.

G24: 25 yaşında. Silopi doğumlu. Lise mezunu. Maddi imkânsızlıklar yüzünden okuyamamış. Bekâr, ailesi ile beraber yaşıyor. Babası vefat etmiş. En büyük abisi işçi yükünü hafifletmek için başlamış karıncalığa. Hanede 10 kişi yaşıyor. Aylık gelirleri 1000 TL.

G25: 42 yaşında. Nusaybin doğumlu. Ortaokul mezunu. Eşinden boşanmış 21 sene önce. Beş çocuğu var. Bir kızı üniversite mezunu ama çalışmıyor iki kızı da üniversitede okuyor. Daha önce uzun yıllar okullarda temizlik görevlisi olarak çalışmış. Başka ülkelere gitmiş çalışmak çocuklarına bakmak için. Hanede altı kişi yaşıyorlar. Aylık gelirleri 1500 TL.

EK-3: BİLİMSEL ETİK KURULU ONAYI

T.C.
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

Sayı:2020/17

Tarih:24/06/2020

ÇALIŞMANIN ADI: "Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Yeni Arayış Yolu: Karınca Ticareti (Habur Sınır Kapısı Örneği)"

Sorumlu Araştırmacı: Zeynep AYTİŞ

Sayın: Zeynep AYTİŞ

"Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Yeni Arayış Yolu: Karınca Ticareti (Habur Sınır Kapısı Örneği)" isimli çalışmanız Üniversitemiz Etik Kurulu tarafından incelenmiş olup ve etik yönünden uygunluğuna karar verilmiştir.

EK-4: İZİN BELGESİ

Evrak Tarih ve Sayısı: 16/07/2020-11986

T.C.
ŞIRNAK VALİLİĞİ
Hukuk İşleri Şube MüdürlüğüSayı : 74767986-640-E.5736
Konu : Anket İzniDAĞITIMLI
14/07/2020

İlgi : 06.07.2020 tarihli ve 1358 sayılı yazınız.

İlgi yazınızla; Üniversiteniz Lisans üstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü Siyaset Ekonomisi Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencilerinden 180441008 Zeynep AYTIŞ ve 180441009 numaralı Aziz AKİN anket yapmak istediği anlaşılmıştır.

Bu bağlamda Valiliğimizce yapılan değerlendirmede Üniversiteniz öğrencileriniz Zeynep AYTIŞ ve Aziz AKİN'in anket yapması uygun görülmüştür.
Bilgi ve gereğini rica ederim.

Mustafa GÜNDÜZ
Vali a.
Vali YardımcısıEk:
İlgi YazıDağıtım:
Gereği:
ÜNİVERSİTELER
(Harran Üniversitesi Rektörlüğüne)Bilgi:
ŞIRNAK İL EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜNE

*Bu belge elektronik imzalıdır. imzalı suretinin aslını görmek için <https://www.e-icisleri.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (9grXZm-A2h1cq-19Sza7-1M1GTV-v7u1V7xE) kodunu yazınız.

Şirnak Valiliği - Hukuk İşleri Şube Müdürlüğü | Atatürk Mah. Zübeyde Hanım Cad. Hükümet Konağı
Telefon No: (486)280 20 69 Dahili: 2069 - 2070 Faks No: (486)280 20 79
e-Posta: hukuk@sirnak.gov.tr İnternet Adresi: <http://www.sirnak.gov.tr>

Bilgi için: Emre DURSUN
Ven Hazırlama Ve Kontrolmen
Telefon No:

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.
Evrak sorgulaması https://ebys.harran.edu.tr/envision/Validate_Doc.aspx?V=BEZEB07B6 adresinden yapılabilir.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı: Zeynep AYTIŞ

Uyruğu: Türkiye Cumhuriyeti

Doğum Yeri ve Tarihi: -

Tel: -

E-posta: -

Yazışma Adresi: -

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lise	Silopi Lisesi	08.06.2012
Lisans	Fırat Üniversitesi	22.06.2018
Yüksek Lisans	Şırnak Üniversitesi	Tez Aşamasında

YABANCI DİL: -

YAYINLAR

BİLDİRİLER:

Kalaycı, S. ve Z. Aytış (2019). “Kırsal Alanda Kadın Yoksulluğu ile

Mücadelede Sivil Toplum Örgütlerinin Yeri: Şırnak Örneği.

Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Kongresi. 2-4 Mayıs 2019.

Şırnak.

Aytış, Z. ve A. Akin, (2019). “İnsan Hakları Savunuculuğunda Sivil

Toplum Kuruluşlarının Artan Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”. 1.

Uluslararası İletişim ve Yönetim Bilimleri Kongresi. 26-28 Eylül

2019, Malatya.

Aytış, Z. (2019). “Yoksullukla Mücadelede Kadın Girişimciliği Üzerine Bir

Değerlendirme: Şırnak Örneği”. 3. Uluslararası Ekonomi, Siyaset

ve Yönetim Sempozyumu.10-12 Ekim 2019. Diyarbakır.

Kalaycı, S. ve Z. Aytış (2019). “Yoksullukla Mücadelede Belediyelerin Yeri: Malatya Büyükşehir Belediyesi”.1. Uluslararası İletişim ve Yönetim Bilimleri Kongresi. 26-28 Eylül 2019. Malatya.

TAM METİN:

Kalaycı, S. ve Z. Aytış, (2019). “Kırsal Alanda Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Sivil Toplum Örgütlerinin Yeri: Şırnak Örneği”, Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Kongresi Tam Metin Kitapçığı (1. Baskı). s. 717-725.

Aytış, Z. ve A. Akin, (2019). “İnsan Hakları Savunuculuğunda Sivil Toplum Kuruluşlarının Artan Önemi Üzerine Bir Değerlendirme” 1. Uluslararası İletişim ve Yönetim Bilimleri Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı, ISBN:987-605-7736-14-7. s. 804-816.

Aytış, Z. (2019). “Yoksullukla Mücadelede Kadın Girişimciliği Üzerine Bir Değerlendirme: Şırnak Örneği”. 3. Uluslararası Ekonomi, Siyaset ve Yönetim Sempozyumu Bildiriler Kitabı. ISBN: 978-60580049-0-0. s. 406-415.

MAKALE:

Kalaycı, S. ve Z. Aytış (2020). “Yoksullukla Mücadelede Belediyelerin Yeri: Malatya Büyükşehir Belediyesi”, *Turkish Studies Social Sciences*, 14(6), s. 3157-3171.